Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

CIVITTA

Uuring „Integreeritud kavandamise, kaasamise ja nutikate lahenduste kasutamine linnapiirkondade arendamisel“

Tellija esindaja kontakt:
Andres Heldring
Rahandusministeerium, Regionaalpoliitika talitus
Andres.heldring@fin.ee
+372 6113 106

Civitta esindaja kontakt:
Ragne Vaarik
Projektijuht
ragne.vaarik@civitta.com
+372 5663 0069

Uuringut rahastas Vabariigi Valitsuse 4. detsembri 2014. aastal heaks kiidetud ning Euroopa komisjoni 10. detsembril 2014. aastal kinnitatud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020“ prioriteetse suuna 4 „Kasvuvõimeline ettevõtlus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus“ tegevuse 4.2.1 „Valdkondliku teadus-ja arendustegevuse tugevdamine“ ehk Riigi Teadus- ja Arendustegevuse toetamine (RITA) programmi tegevus 2. Uuringu koostas **Civitta Eesti AS** koostöös Garri Raagmaa (Tartu Ülikool) ja Veiko Lemberiga (TalTech).

Uuringu autorid tänavad kõiki nii uuringu raames intervjueeritud kui ka aruteluseminaridel osalenud inimesi pühendatud aja ja nõuannete eest. Samuti täname Rahandusministeeriumi esindajat **Andres Heldringut**, kes nõuga abiks oli.

Aitäh!

Civitta Eesti AS kuulub rahvusvaheliselt tegutsevasse konsultatsiooniettevõtete gruppi, milles töötab rohkem kui 300 inimest. Civitta teenused hõlmavad kogu organisatsiooni strateegilist juhtimisprotsessi. Civitta aitab tuvastada organisatsiooni probleeme ja arenguvõimalusi, viia läbi vajalikke uuringuid ja hindamisi, arendada meeskonna teadmisi ja oskusi, planeerida tegevusi eesmärkide saavutamiseks, leida rahastamisvõimalusi ja viia projektid edukalt ellu. Civitta ekspertidel on pikaajalised kogemused uuringute, analüüside ja hindamiste metoodikate koostamises ning läbiviimises. Tänaseks on ettevõtte püsiklientide hulgas Eesti juhtivad teadus- ja arendusettevõtted, tööstus- ning teenusettevõtted, kõik suuremad ülikoolid, mitmed ministeeriumid ja muud riigiasutused ning omavalitsused.

CIVITTA EEESTI AS
info.ee@civitta.com
+372 646 448 8
www.civitta.ee

SISUKORD

1. KOKKUVÕTE UURINGUST 5
1.1. Eestikeelne kokkuvõte 5
1.2. Abstract in English 7
2. LINNAPIIRKONDADE ARENGUTSTRATEEGIATE SISU 11
2.1. Siseriiklikud dokumendid 11
2.1.1. Riiklikud dokumendid 11
2.1.2. Linnaregioonide dokumentide analüüs 12
2.2. Kokkuvõte linnapiirkondade strateegilisest planeerimisest 13
2.2.1. Strateegiate sidusus 13
2.2.2. Lüngad arengudokumentides 13
2.2.3. Koostöö 14
2.2.4. Kaasamine 16
2.2.5. Nutikad lahendused 17
2.2.6. Linnapiirkondade integreeritud projektide toetamine 17
2.3. Järeldused ja ettepanekud 18
3. INTEGREERITUD TERRITORIAALSETE INVESTEERINGUTE (ITI) RAKENDUSMUDELI RAAMISTIK 20
3.1. Välisriikide praktikate analüüs 21
3.1.1. ITI-de rakendamisest Poolas 21
3.1.2. Ostrava 23
3.1.3. Heidelbergi kaasus 26
3.1.4. Kopenhaagen 27
3.1.5. Vaasa 28
3.2. Integreeritud arengutegevus Eestis 30
3.3. Järeldused ja ettepanekud 30
4. KAASAMINE 32
4.1. Kaasamispõhimõtted 32
4.2. Kaasamise hetkeseis 32
4.2.1. Välisriikide praktika analüüs 34
4.3. Järeldused ja ettepanekud 35
5. NUTIKATE LAHENDUSTE TOETAMISE RAAMISTIK 36
5.1. Nutika lahenduse mõiste ja kriteeriumid 36
5.2. Eesti senised kogemused ja võimalused 36
5.3. Välisriikide praktikate analüüs 38
5.3.1. Juhised nutikate linnalahenduste juurutamisel 38

5.3.2. Kopenhaageni kaasus 39
5.4. Järeldused ja ettepanekud 40
6. ETTEPANEKUD 42
6.1. Rahastamist vajavad valdkonnad 42
LISA 1. UURINGU LÄHTEALUSED JA METOODIKA 44
1.1 Lähtealused 44
1.2 Metoodika 46
LISA 2. SISERIIKLIKE DOKUMENTIDE ÜKSIKASJALIK ÜLEVAADE 56
Riikliku tasandi arengudokumendid 56
Linnapiirkondade arengudokumendid 59
LISA 3. DOKUMENDIANALÜÜSIS KASUTATUD DOKUMENDID 65
LISA 4. LÜHENDID JA MÕISTED 70

1. KOKKUVÕTE UURINGUST

1.1. KOKKUVÕTE

1. Käesoleva uuringu eesmärk on koguda sisendit „Jätkusuutlike linnapiirkondade arengu“ toetusmeetme vajaduspõhiseks kujundamiseks järgmisel Euroopa Liidu finantsperioodil. Eesti linnapiirkondade arenguks sobivate mudelite rakendamine ja rollijaotused on hetkel ebaselged ning uuringuga kogutakse ettepanekuid siseriiklikust ja välisriikide praktikast. Uuring arvestab prioriteetse suuna „Jätkusuutlik linnapiirkondade areng“ vahehindamise soovitusi. Lähtealused ja metoodika on üksikasjalikult kirjeldatud lisas 1. Uuring viidi läbi ajavahemikul 29.06.2020- 04.12.2020.

2. Uuringuga **teostati siseriiklik dokumendianalüüs, seitse siseriiklikku ekspertintervjuud, tööseminarid ja valideerimisseminar ning dokumendianalüüsil ja ekspertintervjuudel põhinev välispraktikate analüüs.** Uuringu keskmes olid lähteülesande uurimisküsimused, mis üldistatult hõlmasid järgnevaid teemasid:
   - regionaalarengu strateegia ja teised arengudokumendid – nende vastavus vajadustele;
   - integreeritud arengutegevuse potentsiaal Eesti linnapiirkondades;
   - integreeritud territoriaalsete investeeringute (ITI) rakendamise võimalus Eesti linnapiirkondade arendamisel;
   - kaasamisprotsesside täiustamine;
   - nutikate linnalahenduste rakendamine linnapiirkondade arengus.
3. Uuringu peamine eesmärk oli jõuda praktiliste ettepanekuni, mille põhjal saaks toetusmeetme järgmist iteratsiooni paremini planeerida. Sellest tulenevalt saab uuringust kui tervikust kõige parema ülevaate, kui fokusseerida kõige olulisemate ettepanekuteni. Järgnevad kümme olulisemat ettepanekut (kokku tehti ettepanekuid 21).

TABEL 1. 10 OLULISEMAT ETTEPANEKUT

#	ETTEPANEK	SELGITUS
1	Arendustegevuse elluviimine reguleerida kolme haldustasandi vahel (kohalik, regionaalne, riiklik) ja anda vastavad volitused ja tagada kompetentsid **(30 ,31, 33, 35, 36)** **Vastutaja: RaM,** MARO, KOV-d	✓ Linnapiirkondade strateegiline planeerimise kohustus kohalikule tasandile ✓ Regionaalne tasand täidab koordineerimis- ja kontrollifunktsiooni ✓ Riiklik tasand tagab toetusmeetmete asjakohasuse vastavate seadustega ning võimestab regionaalset tasandit Maakonna arengustrateegiatega kajastagu kõigi kohalike omavalitsuste (k.a. linnapiirkondade) huvisid integreeritult. Regionaaltasand (maakondlikud arendusorganisatsioonid) teostagu: ✓ regionaalset koordineerimist, mis aitaks tuvastada ühiseid arenguhuvisid ja annaks soovitusi nende elluviimiseks. ✓ kontrollifunktsiooni, valideerides kohaliku tasandi arengutegevuse riigipoolsete tingimuste ja regulatsiooni seisukohalt. Seega peaks maakondlike arendusorganisatsioonide volituste

		raamesse jääma ka ühishuviga projektide lõplike rahastamisotsuste langetamine ja finantseerimine. Maakondlikele arendusorganisatsioonidele luua võimalus välise kompetentsi kaasamiseks. Arendusorganisatsioonidesse tuleks värvata oma valdkonna tunnustatud spetsialiste, kes saaksid nõustada KOV-e teemadel, mis eeldavad ekspertteadmisi ja/või regionaalset perspektiivi.
5	ITI-de eelarve jagunegu: 1. omavalitsuste ülesed integreeritud (suur)projektid 2. avatud konkurss kohalikele projektidele (sh pilootprojektid) **(47, 48, 49)** **Vastutaja: RaM**	Integreeritud (suur)projektid selguvad kohalike arengustrateegiate regionaalsel valideerimisel. Need projektid saavad ühise eelarve, mille jaotus on vajaduspõhine ning kujuneb välja läbirääkimistel ja osapooltevahelisel konsensusel. Väiksema mastaabiga projektideks saab vahendeid taotleda avatud konkursi kaudu, sh pilootprojektidele, kus võivad osaleda kõik vastava regiooni omavalitsused, ettevõtted ning kodanikuühiskonna organisatsioonid. Siin võiks rahastada ka neid projekte, kus mitu linnaregiooni on koos projekti esitanud. Koostööd võib kaaluda ka ühe hindamiskriteeriumina.
6	Võimaldada integreeritud arengutegevuse planeerimisel ja teostamisel paindlikku lähenemist **(50),** integreeritud arengutegevuse territooriumi piiritlemisel tuleb kasutada andmepõhist lähenemist **(42)** **Vastutaja: RaM**, toetusprogrammide omanikud, MARO, KOV	Kuna erinevad valdkonnad ja teenused on sedavõrd isesugused, siis tuleb võimaldada taotlemist kõikides territoriaalsetes dimensioonides: alates ühest linnaosast kuni tervet maakonda hõlmavate projektideni. Kui lubada taotlejatel ise piiritleda konkreetse projekti territoriaalne mõõde, siis tuleb neil oma valikut selgitada ja põhjendada. Andmepõhise analüüsi eeldamine paneb taotlejad olukorda, kus valikuvariandid tuleb läbi mõelda ja seeläbi luuakse eeldused sisukamaks käsitluseks.
7	ITI-liitude moodustamine peab toimuma paindlikel alustel **(63, 67),** ITI-strateegiate koostamiseks peaks loodama ühtsed juhised **(78) ning r**essursside kaasamise kord EL fondidest peab olema viidud kooskõlla ITI-de põhimõtetega **(66)** **Vastutaja: RaM, MARO**	ITI-liitude moodustamiseks peavad olema alternatiivsed võimalused: formaalse fikseeritud struktuuriga avalik-õiguslikud juriidilised isikud või siis vähemformaalsemad liidud, mis põhinesid koostöölepingule osalevate omavalitsuste vahel ning rakendaksid omavalitsuste olemasolevaid ressursse ja struktuure. Sobivam formaat selgub regionaaltasandi vahendatud läbirääkimistel. Selleks, et ITI-strateegiad saaksid kaasata EL fondide ressursse sihtotstarbeliselt, tuleb veenduda, et fondide valitsejate poolt sätestatud tingimused seda teha võimaldaksid ega paneks taotlejaid ITI-strateegiate koostamisel sundseisu. See on võimalik ainult siis, kui tingimuste sätestamisel on arvesse võetud ITI-strateegiate vajadusi. ITI planeerimist ja elluviimist tuleb korraldada üheste ja selgete juhiste loomisega, millega eristatakse selgelt erinevad rollid ja nendega kaasnevad kohustused. Võimalikult palju koordineerivaid ja valideerivaid tegevusi suunata seejuures regionaalsele tasandile, s.t. maakondlikele arendusorganisatsioonidele ning ITI-strateegiad integreerida maakondlikesse arengustrateegiatesse ning ITI-t puudutavatesse kohalikesse arengustrateegiatesse.
10	Kaasamisprotsesside laiapõhjaline väljatöötamine ekspertide abiga **(119),**	Vallad/linnad peaksid olema valmis kaasamisprotsesside elluviimisest pidevalt õppima ning neid protsesse muutma. Mõistlik on kaasata mitte ainult kaasamiseksperte, vaid ka nt

	protsessi osana ette näha kommunikatsioon **(116, 123, 125)** **Vastutaja: MARO,** KOV, Riigikantselei	teenusdisaini jm ekspertiisi protsesside lahtimõtestamiseks ning täiendamiseks. Enne laiapõhjalist kaasamist peab olema planeeritud kogu kaasamisprotsess; muuhulgas tagasisidestamine ja sisendi rakendamine. Kogu protsessi peab läbipaistvalt ja ausalt kommunikeerima.
12	Koolitada kohalikul tasandil kaasamiseksperte, konkreetse vastutuse ja mandaadi andmine ametnikele **(123, 128)** **Vastutaja: RaM,** MARO, KOV	Paremaks kaasamiseks tuleb ametnikke koolitada ja süsteemselt kõrvaldada praeguse kaasamistegevuse puudujäägid ning õpetada ametnikke kasutama kaasaegseid kaasamisvahendeid. Kaasamise koordineerimise eest määrata konkreetne vastutaja.
14	Nutikate lahenduste defineerimisel lähtuda ühest kolmest kriteeriumist: 1. IKT-komponendi olemasolu ja andmepõhine käsitlus; 2. produktiivsuse kasvu ja/või ressursisäästu olemasolu; 3. avalike väärtuste saavutamine: kliimaneutraalsus, bioloogiline mitmekesisus, elanike usaldus kasv riigi suhtes, ääremaastumise peatumine jm. **(130, 131, 132, 133)** **Vastutaja:** RaM, toetusprogrammide omanikud	Nutikas lahendus peaks vastama vähemalt ühele neist kolmest kriteeriumist. Esimese kriteeriumi juures on oluline, et see IKT-komponent leevendaks mingit reaalset probleemi. Teise kriteeriumi korral on asjakohane täpsustada, et ressursisääst ei peegelda ainult aega ja raha, vaid ka ressursse keskkonna ja looduse seisukohalt. Kolmas komponent eeldab lahenduste pakkumist tänastele aktuaalsetele tendentsidele ja väärtustele.
15	Ametnike ja otsustajate oskuste parandamine **(137, 138, 139)** **Vastutaja: KOV, MARO, RaM**	Linna- ja vallaasutused peavad investeerima majasiseste IKT- ja andmevõimekuste arendamisse, tehes selleks piirkonnasisest ja -ülest koostööd. Majasisene võimekus võimaldab innovatsiooniväljakutseid paremini sõnastada ning seotud tegevusi strateegiliselt arendada. Vastasel korral jääb nutikate lahenduste kasutamine juhuslikuks. Samuti tuleb enne omavalitsuse strateegilise planeerimise perioodi korraldada koolitusi, mis käsitleksid strateegilise planeerimise põhitõdesid. Koolitused peaksid olema suunatud kõigile osapooltele, kes kohaliku tasandi strateegiat välja töötavad.
19	Pilootprojektide teostamine **(49,140)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Üheks selgeks võimaluseks nutikate lahenduste juurutamiseks on pilootprojektide ja eksperimentide läbiviimine. Erasektor ning kodanikuühiskond on omavalitsustest riskialtimad ning seepärast tuleb innovatsiooni viljelemiseks luua võimalused, et just kõige uuendusmeelsemat arendustegevust saaksid ka nemad juhtida.
21	Keskenduda kasutajavajadustele **(143)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Nutikate lahenduste väljatöötamisel tuleb tuvastada kasutajate vajadused: alustada eksperimentaalsete (nt elulaborite) protsessidega võimalike vajaduste ning probleemide tuvastamiseks.

1.2. ABSTRACT IN ENGLISH

4. The purpose of this study is to gather input which would help shape the grant „Sustainable urban development“ in the light of the upcoming long-term EU budget. As it stands, the currently deployed

approach for conducting the development of urban areas in Estonia is vague, as are the responsibilities of different stakeholders. The study involves analyzing best practices that are deployed both locally and aboard – based on this, suggestions are made. The study was conducted between 29.06.2020-04.12.2020.

5. The process consisted of an extensive analysis of domestic documents, conducting seven domestic interviews, seminars with experts and stakeholders from urban areas and an analysis of foreign practices which, in turn, consisted of a document analysis and interviews with foreign experts. The study revolves around research questions which, when generalized, involve the following topics:
   - the strategies concerning regional development and other development documents and their conformity to necessities;
   - the potential of conducting integrated development in the urban areas of Estonia;
   - the potential of adopting the instrument of Integrated Territorial Investment (ITI) to drive the development of the urban areas of Estonia;
   - improving stakeholder involvement processes;
   - adopting smart city solutions to support the development of urban areas.
6. The main objective of the study was to formulate practical propositions to improve the next iteration of the grant. Considering this, the study is best summarized by focusing on the most important of the propositions. What follows are ten of the most important propositions (in total 21 were made).

TABEL 2: 10 MOST IMPORTANT PROPOSITIONS

#	PROPOSITION	EXPLANATION
1	The implementation of strategic development ought to be regulated across the three administrative levels (local, regional, national) and backed by corresponding mandates and competences **(31, 33, 35, 36)**	✓ The strategic planning of urban areas will lie with the local level ✓ The regional level will coordinate and validate the development ✓ The national level will be responsible for the legislation concerning the grant and empower the regional level The regional development strategies ought to reflect the interests of all local governments (including urban regions) in an integrated manner. The regional level in the form of county development organizations will: ✓ coordinate regional development so as to identify mutual ambitions and give advice on how to fulfill them; ✓ validate the development activities of the local level to make sure they comply with the conditions and regulation laid out by the national level. The mandate given to the county development organizations should include the responsibility of making final decisions on the allocation of funds to development projects and financing them. The county development organizations should, also, be provided with the means to cultivate necessary competences. They should be supported in recruiting distinguished experts of their respective fields who would be capable of supporting the local governments in

		matters that require expert know-how and a wider, regional perspective.
5	The budgets of ITIs should comprise of two parts: 1. funding for large-scale integrated projects that span several local governments; 2. open call for projects that have a local scope **(47, 48, 49)**	The large-scale integrated projects will be established once the local development strategies have been validated at the regional level. The budget of said projects will be needs-based and will have been pre-determined as a result of negotiations mediated by the regional level. The funding for projects with a local scope is distributed via an open call. All local governments, private enterprises and organizations of the civic society can apply for said funds. Projects applied as a collaboration of several urban areas can be considered and collaboration could be considered as an evaluation criterion.
6	Flexibility should be provided when determining the territorial makeup of integrated development **(50),** any decisions on the territorial makeup must be grounded in data and analysis **(42)**	Since different domains and services are all unique, applications of all territorial makeup should be allowed for: anything from a district to Project that involve the whole county. When applicants have the freedom of determining the optimal territorial makeup, justification should be demanded. By requiring an explanation that is based on data, the applicants are inherently put into a position that involves them thoroughly considering their options.
7	The establishment of ITI unions should provide flexibility **(63, 67**), a framework should be formed that would guide the creation of ITI strategies **(78)** the conditions of utilizing EU funds must be congruent with the principles of funding ITIs and vice-versa **(66)**	Establishing ITI unions as organizations should be possible by both creating a separate public legal entity or by a signing a memorandum of agreement. Whichever solution best fits is something that would be agreed upon during negotiations mediated by the regional level. When planning for the ITI budget, governors of EU funds should be consulted as to prevent contradicting with the principles of using EU investment funds. The planning and implementation of ITIs should be standardized by creating a framework that would establish the different roles and corresponding responsibilities. The functions of coordination and validation should be bestowed on the regional level (i.e. the county development organizations) to the extent possible. The ITI strategies should be incorporated into the existing framework of county development strategies and the any strategies of the local level that concern the specific ITI.
10	Stakeholder involvement processes should be designed with the help of experts **(119),** communication ought to be ever-present in all phases of involvement **(116, 123, 125)**	Parishes and towns ought to be ready to constantly learn from stakeholder involvement processes and optimize the processes when needed. It is recommended to involve experts of service design to analyze and improve the processes in addition to experts of stakeholder involvement. Before any stakeholder involvement, it is of utmost importance to plan ahead for the entire involvement process; including how the input is harnessed and how feedback is provided. The process as a whole must be communicated in a transparent manner.

12	To train stakeholder involvement specialists on a local level; giving a specific mandate and responsibility to the officials **(123, 128)**	To improve stakeholder involvement, officials must be able to use modern methods of involvement – this requires corresponding training. The shortcomings that are currently present in the stakeholder involvement processes must be eliminated in a systematic fashion. The responsibility of coordinating stakeholder involvement should lie with a specific official.
14	The definition of a smart solution should involve three criteria: 1. the presence of an ICT-component and data-driven methodology; 2. achieving productivity growth and/or conserving resources; 3. advancements in desirable public values (climate neutrality, biological diversity, growth of trust between residents and the state, curbing the marginalization of rural areas, etc.) **(130, 131, 132, 133)**	A smart solution should conform to at least one of the three criteria. Considering the first criterion, it is important the ICT-component addresses a real-world problem and not be a thing in itself. When it comes to the second criterion, conserving resources does not only mean saving time and money, but it involves resources in the context of environment and nature, as well. The third criterion demands for coming up with a solution to present-day tendencies and values.
15	Improving the skills of officials and decision-makers **(137, 138, 139)**	The administrative institutions of towns and parishes must invest in their capabilities regarding ICT and data. Regional cooperation is recommended in that regard. Having in-house competences enables to better understand innovation-related challenges and formulate strategies to address said challenges. Without investing in these capabilities, the adopting of smart solutions will happen on an arbitrary basis. Furthermore, trainings that cover the principles of strategic planning should be held before a new cycle of strategic planning on the local level. The trainings should be aimed at all parties that are responsible for putting the strategies together.
19	Conducting pilot projects **(49,140)**	Conducting pilot projects and experiments are an obvious solution to better implement smart solutions. The private sector and civic society are less risk-adverse than local governments and, thus, should be provided with the means to guide the most innovative development activities.
21	Focus on the needs of the end users **(143)**	When developing smart solutions, the problems and needs of the end users must be identified. This can be achieved by experimenting – living laboratories are a potential measure.

2. LINNAPIIRKONDADE ARENGUSTRATEEGIATE SISU

2.1. SISERIIKLIKUD DOKUMENDID

7. Järgnevad kokkuvõtted siseriiklikest arengudokumentidest, kõigepealt riikliku tasandi dokumentidest ning seejärel linnapiirkondi käsitlevatest dokumentidest. Dokumentide analüüsiosas kirjeldame säästva liikuvuse, linnaruumi, integreeritud ja nutikate lahenduste ning kaasamise kajastamist riiklikes ja linnaregioonide arengudokumentides. Dokumentide üksikasjalik analüüs on loetav Lisa 2. Siseriiklike dokumentide üksikasjalik ülevaade.

8. **Kui vaadata kõikide dokumentide üleselt, siis arengudokumendid on valdavalt asjakohased, kuid rakenduses ei ole seatud eesmärke sageli suudetud saavutada.**

2.1.1. RIIKLIKUD DOKUMENDID

9. Säästva liikuvuse arendamine on üsna laialdast kajastust leidnud valdkond ning selle osas valitseb riiklikes dokumentides kõige selgesõnalisem üksmeel. Tõdetakse vajadust ning plaani võtta laialdaselt kasutusele keskkonnasõbralikud ühistranspordivahendid ning anda sellega suur panus kliimaneutraalsuse saavutamiseks. Mainitakse ka kergliikluse edendamist ja seejuures rõhutatakse enim just transpordivõrgustiku kui terviku toimimist: erinevad transpordivahendid peaksid täiendama üksteist sedasi, et neid oleks lõppkasutajal mugav kombineerida. Võrgustike realiseerimiseks regionaalses võtmes nähakse ette ühistranspordi keskuseid ja -jaamasid. Kuigi tunnistatakse nutikate lahenduste potentsiaali transformeerida transpordisüsteeme, siis jääb see seisukoht pigem umbmääraseks ja konkreetseid meetmeid ei käsitleta.

10. Linnaruumi planeerimise seisukohalt on riiklikud dokumendid küll üliambitsioonikad, aga jäävad seejuures väga umbmääraseks. Läbivalt avaldatakse soovi arendada linnakeskkonda väga mitmekesiseks ja kõigile sobivaks ning seda eri valdkondasid paralleelselt edendades. Spetsiifilisi tegevusi aga ei käsitleta ning ainsad konkreetsemad nähtused, mida adresseeritakse, on valglinnastumine ning Ida-Virumaa linnapiirkondade majanduslik ja sotsiaalne mahajäämus.

11. Ka nutikate lahenduste kontekstis ollakse positiivselt häälestatud, aga seisukohad on üldsõnalised ja konkreetseid ettepanekuid on vähe. Terminit „nutikad lahendused“ kasutatakse üsna kergekäeliselt ning tihtipeale jääb arusaamatuks, miks just üks või teine lahendus nutikas on – sellest tulenevalt ka häguselt sõnastatud ambitsioonid. Kõige enam esinev ühine nimetaja kõikide ambitsioonide lõikes paistab olema IKT-komponendi või suurandmete rakendamine. Kõige rohkem nähakse potentsiaali ja vajadust kaasajastada (ühis)transpordisüsteeme, kus viidatakse ka mõnele konkreetsele tegevusele – pakutakse välja reaalajal põhinevat andmekogumist- ja töötlemist ning integreeritud reisiplaneerimisteenuste arendamist, mis võimaldaks eri transpordiliikide mugavat kombineerimist.

12. Erinevad dokumendid on seisukohal, et koostööd tuleb edendada nii regionaalsel tasandil kui ka haldustasandite vahel, aga ka avaliku ning erasektori vahel. Riikliku tasandi ambitsioonikad ettepanekud jõuavad praegu kohaliku tasandini juhuslikult, sest regionaalse tasandi arengukavad on jäänud väga pealiskaudseks ja sisutühjaks. Sellest tulenevalt on ka vähe siduspunkte, millega saaks panna aluse omavalitsuste vahelisele koostööle. Juhitakse tähelepanu koostöö tugevdamise vajadusele läbi koolituste, stažeerimise aga ka normatiivse seadusandlusega; olulise lülina nähakse ka maakondlike arenduskeskuste tugivõrgustikku. Kõige kriitilisema valdkonnana nähakse kliimamuutustega kohanemist, kus koostöö kõigi kolme haldustasandi vahel on hädavajalik.

13. Kaasamise osas tõstatakse mitu põhimõttelist ettepanekut, mis muudaksid kaasamiskultuuri tervikuna tõhusamaks: erinevate IKT-põhiste kaasamistööriistade juurutamine; teadlikkuse tõstmine; kodanikuühenduste võimestamist, et need oleksid ise võimelised kaasamist teostama.

2.1.2. LINNAREGIOONIDE DOKUMENTIDE ANALÜÜS

TARTU LINNAREGIOON

14. Kokkuvõttes on Tartu piirkonna arengudokumendid koostatud väga heal tasemel. Linna arengusuunad ja prioriteedid tulevad hästi esile ning haakuvad maakondlike arendustegevustega. Linnapiirkonna arengu tulevasel käsitlemisel maakonnastrateegia tasandil on soovitatav hetkeolukorra analüüsi juures tuua esile just linnapiirkonda puudutavaid väljakutseid, mis praegusel hetkel on ülevaatlikult kirjeldatud linnapiirkonna strateegias.

PÄRNU LINNAREGIOON

15. Kokkuvõttes on Pärnu linna arengudokumendid uuringu konteksti arvestades üldsõnalised. Tegevuskavas on välja toodud detailne arendusprojektide loetelu valdkondade kaupa, kuid need ei ole integreeritud. Küll joonistuvad välja linnaregiooni prioriteedid, milleks on integreeritud ja kiired ühendused ning kvaliteetne roheline elukeskkond. Nutikaid lahendusi planeeritakse eelkõige rakendada kõrge lisandväärtusega töökohtade loomisel ja IT lahendustega teenuste pakkumiseks. Ka linnaregiooni ja maakonna tasandil on suurimad investeeringuprojektid suunatud just ühenduste parandamiseks. Valdkonnaüleseid tegevusi on planeeritud üldsõnaliselt, pole selgeid seoseid tegevuste planeerimise ja elluviimise vahel.

TALLINNA LINNAREGIOON

16. Kokkuvõttes on ka Tallinna linnaregioonis transport ja atraktiivne linnaruum olulisel kohal. Linnaregiooni eripäraks on see, et arengukavas mainitud tegevusi käsitletakse detailsemas astmes valdkondlikes arengukavades. Samas ei leia alati viiteid tegevuste integreeritusele. Ka „Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030" konstateerib, et terviklahendusi koostatakse ja tehakse liiga vähe. Viiteid nutikatele lahendustele leiab pigem linna arengukavast (nt "Pargi ja sõida" teenuse arendamine), aga ka Tallinna Säästva Energiamajanduse Tegevuskavast ning naaberomavalitsuste arengukavadest. Üldkokkuvõttes viitab sõna "nutikas" või "tark" maksimaalselt valdkonnale, kus on tuvastatud võimalik potentsiaal uudseid lähenemisi rakendada. Tallinna baasil on mõistlik teatud taristuarendusi vaadata linnaregiooni põhiselt, sest inimesed on liikuvad ja tegevused ei saa linna piiriga lõppeda. Samuti on Tallinna baasil võimalik teatud lahendusi (nt haljastus) teha linnaosade lõikes, mis vastab linnaosa vajadustele ("Linnaosade kaupa haljastuse uuringute korraldamine haljastuse seisukorra, vajaduse ja põhjendatuse kohta, arvestades ökoloogilisi, esteetilisi, majanduslikke jt parameetreid, et selgitada välja Tallinnas optimaalne haljastus"). Tallinnal on suurimad eeldused ja vajadused andmepõhisteks tarkadeks lahendusteks – kiired arengud, pidev andmete uuendamine ja selle baasil otsustamine.

IDA-VIRUMAA LINNAREGIOONID

17. Kokkuvõttes iseloomustab Ida-Viru linnaregiooni võrreldes teiste linnaregioonidega oluline mahajäämus ja keeruline majanduslik olukord. Arengudokumentides on kesksel kohal majanduse ja ettevõtluse arendamine töökohtade loomiseks, mille kõrvale on kerkinud uute tööstussuundade väljatöötamine PÕXIT-i valguses. Teiseks oluliseks rõhuasetuseks on elukeskkonna arendamine (eelkõige kasutamata alade või vanade tööstusalade uuel kujul kasutuseks võtmisel). Integreeritud tegevustele otseseid viiteid polnud, kuid muutuv majanduslik keskkond võib selleks erinevaid võimalusi pakkuda. Ka nutikad lahendused on eelkõige seotud uute tööstus- ja ettevõtlussuundade arendamisega. Ida-Viru linnapiirkonna arengudokumentide tegevuste seotust ja järgnevust oli keeruline tuvastada. Kõige sisukamaks ja asjakohasemaks võib pidada maakondlikku arengustrateegiat, mis andis hea ülevaate tegevussuundadest ja ka seotusest omavalitsuste ja riiklike arengudokumentidega.

2.2. KOKKUVÕTE LINNAPIIRKONDADE STRATEEGILISEST PLANEERIMISEST

2.2.1. STRATEEGIATE SIDUSUS

18. Dokumendianalüüsist selgus, et **üldjoontes ei planeerita tegevusi integreerituna**, samas on nenditud probleemi olemust. Eelkõige on nimetatud omavalitsuste omavahelise koostööd halduspiiride üleste väljakutsete lahendamisel, kuid otseselt pole mainitud valdkondade ülest koostööd. Oluline lõtk esineb riiklike ja regionaalsete arengudokumentide sidususel, arengukavadel puudub järgnevus (Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020).

19. Linnapiirkondade arengustrateegiad on koostatud enamasti 2014.-2015. ja kehtivad 2020.-2025. aastani, peavad olema koostatud omavalitsuste koostöös, integreerima meetmeid ja strateegial peab olema tegevuskava. Dokumendi struktuurile spetsiifilisi nõudeid pole ning sellest tulenevalt on linnapiirkondade dokumendid ka erinevad. Samas on kõikides välja toodud põhilised trendid ja linnapiirkondadele omased väljakutsed, sõnastatud visioon, eesmärgid ning põhilised tegevussuunad. Linnapiirkondade arengustrateegiate tegevuskavad kajastavad siiski vaid „Linnapiirkondade jätkusuutliku arengu“ toetusmeetme eelmisele voorule vastavaid tegevusi ja investeeringuid.

20. **Linnapiirkondade strateegiad ja maakondlikud arengustrateegiad on linnapiirkondades sisult kattuvad**. Maakonnastrateegiad on uuemad ning ülevaatlikumad. Linnapiirkondade strateegiate integreerimisel maakonna arengustrateegiasse on soovitatav hetkeolukorra ülevaates analüüsida ka linnapiirkondade põhiseid väljakutseid.

21. **Maakondlikud arengustrateegiad on ülesehituselt erinevad**, kuid üldjoontes käsitlevad sarnaseid väljakutseid. Igas piirkonnas eristus siiski ka oma nišš:

- Pärnumaa prioriteediks on kiired ühendused (sh Rail Baltika), aga ka Pärnu kolledži ja Pärnu haigla võimekuse tõstmine;
- Tartumaa prioriteediks on tagada pidev ja sujuv ühilduvus Tartuga, koostöö turismi arendamisel;
- Harjumaa väljakutsed tulenevad rahva arvu pidevast kasvust – parim elukeskkond, kiired, mugavad ja keskkonnasäästlikud ühendused;
- Ida-Virumaa väljakutseteks on ettevõtluse ja tööstuse arendamine, kvaliteetse ja kaasaegse elukeskkonna tagamine ning ühenduste tagamine.

2.2.2. LÜNGAD ARENGUDOKUMENTIDES

22. Intervjuudes nenditi kitsaskohana **suure pildi nägemist ja pikemaajalise strateegilise vaate puudumist**, mille tulemusena ei arvestata planeerimisel kaasuva mõjuga, näiteks keskkonna- ja ilmastikumuutustega või rahva arvu kahanemisega. Muuhulgas tõdeti, et olemasolevatesse strateegiadokumentidesse suhtutakse kohati ükskõiksusega, kuna neis on vähe sisu ja nende arengukavad on liialt üldised. Strateegilise vaate puudumise põhjuseks tuuakse välja kompetentsi puudus, kuna vastava valdkonna eksperte napib ning ei toodeta haridusmaastiku poolt peale. See tagasiside toetab ideed rakendada maakondlikke arendusorganisatsioone[Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.], kes konsulteeriksid kohalikku tasandit strateegiate sisu ja regionaalse integreerituse teemadel ning valideeriksid, et strateegiad ja arengukavad oleksid kooskõlas riigi poolt sätestatud põhimõtetega. Praegu käsitletakse strateegiadokumentides ja arengukavades aga erinevaid ajahorisonte ja sellest tulenevalt on ka käsitluse detailsus erinev.

23. Tervikliku planeerimise probleemist rääkides tuuakse välja **laiema koostöö puudumine**: näiteks üldplaneeringud kooskõlastatakse vaid piirinaabritega. Ka maakondlikud kooskõlastused toimuvad hetkel vabatahtlikkuse alusel. Terviklik planeerimine puudub ka suuresti kompetentsi puudumise ning poliitiliste otsuste tõttu. Erandina on koostööd esinenud ühistranspordi arendamises. Jällegi oleks

lahenduseks see, kui regionaalne tasand oleks see, kes terviklikku planeerimist ja integreeritud aredustegevuse võimalusi otsib ning tooks osapooled ühe laua taha.

24. Omavalitsuste arengudokumentide põhiliseks kitsaskohaks on **tegevuste järjepidevuse lünklikkus**. Kohalikud omavalitsused on autonoomsed oma otsustes ning võivad valida, milliseid tegevussuundi ja mis kujul otsustavad rakendada riiklikes arengudokumentides seatud suunistest. Maakondlik arengustrateegia on enamasti kokkulepe omavalitsuste vahel, kuid ei sea samuti olulisi kohustusi. Seega ei ole hetkel hästi jälgitav, kas, kuidas ja mis tasemel erinevaid tegevusi ellu viiakse kohalike omavalitsuste tasandil. Lisaks arengukavade ülesele sidususele esineb ka lünklikkust arengukavade sees ehk ei teki alati veendumust, et pakutud tegevused ja tegevussuunad võimaldavad saavutada soovitud eesmärgi (näiteks on eesmärgina mainitud nutikate lahenduste rakendamist, kuid tegevuskavas see enam ei kajastu). Ka ei ole arengukavades alati viiteid valdkondlikele arengudokumentidele, kus teema avamist on võimalik jätkata.

25. **Kitsaskohaks on valdkonnaüleste tegevuste planeerimine ja elluviimine.** Üldjoontes ei ole omavalitsuste arengudokumentides kirjeldatud valdkondadeüleseid integreeritud lahendusi, üksikutel juhtudel on kirjeldatud, millistes valdkondades on kokkupuuteid sama väljakutse lahendamisega (nt liikuvus, linnaruum, keskkond). Pärnumaa arengustrateegias (2035+) mainitakse valdkonnaülesust visioonina turismivaldkonnas:

„Toimib hea valdkonnaülene koostöö, selle tulemusena pakutakse ühiseid teenuseid, mis on lihtsalt kättesaadavad nii regiooni külastavatele turistidele kui ka Pärnumaa elanikele."

26. Arengukavad on enamasti üsna **üldsõnalised**, mis võimaldab erinevatel projektidel sobituda arengukava suunistega, kuid muudab ebatäpseks arusaama tegevuste järjepidevuse ja vastutuse ahela osas. Hetkel annab selgeima ülevaate Tartu linna arengukava. Intervjuudes nenditi, et planeerimisel üldistatakse Eesti tasandil palju, kuigi tegelikult on regioonid väga erinevad.

27. Kõigele muule lisaks juhtub, et **lühiajalised poliitilised ambitsioonid kaaluvad üles pikemaajalised strateegilised vajadused**. Nenditakse, et käesoleva koalitsiooni prioriteedid ei pruugi olla samad, mis eelnevate strateegiatega on paika pandud ja siis tekib sisuline ebakõla strateegia ja hetkeambitsioonide vahel.

28. Ühe põhimõttelise küsimusena tõstatus ka **era- ja avalike huvide vahekord**. Tõdeti, et Eesti retoorikas on erahuvid saavutanud puutumatuse tasandi, kus eraisikud justkui ei näegi üldse põhjust, et avalik huvi võiks enne neid tulla. See raskendab konstruktiivset dialoogi arengutegevusel, mis eeldab kompromissideni jõudmist eraisikutega, kui kõne all on nende omandi – tavaliselt kinnisvara – mingisugunegi rakendamine.

2.2.3. KOOSTÖÖ

29. Kõik **maakondlikud arengustrateegiad püüdlevad koostöös lahendatavate tegevuste poole**, millest võidaksid võimalikud paljud. Hea näitena võib esile tuua Harjumaa arengustrateegia, kus tegevussuunad olid jagatud erinevate vastutustasandite vahel, tõstes vastutust tegevuste elluviimise üle. Maakonna arengustrateegiates on välja toodud selged viited sellele, et sisendit kogutakse omavalitsuste tasandilt, alati ei ole selge vastupidine sidusus.

30. Samas tuleb tõdeda, et kuna **maakondliku koostöö tasemele ei anta mõjusate rahaliste vahendite üle otsustamist** (st puuduvad piisavad vahendid maakondlike arengustrateegiate elluviimiseks), võivad KOVid kaotada huvi nendes organisatsioonides osalemiseks ja maakonna tasand kaob sel juhul üldse ära.

31. Eksperdid erinevatest ministeeriumidest leidsid, et **linnapiirkondade strateegiline planeerimine peaks igal juhul jääma kohalikule tasandile**, sest seal on paratamatult parim ülevaade toimuvast. Sedasi on tagatud strateegilise planeerimise asjakohasus ja on suurim tõenäosus, et elanike tegelikud mured ja vajadused leiavad kajastust. Kuna kohalik tasand on elanikule kõige lähemal, siis loob see ka – efektiivse kaasamise korral – eelduse rohujuuretasandil tegutsemiseks ja alt-üles arengutegevuseks, mis pikas perspektiivis võib muuta inimesti harjumusi ja tuua seeläbi võim inimestele lähemale.

32. Kuigi oldi selle poolt, et vastutus peab jääma kohalikule tasandile, siis tõdeti ka asjaolu, et **KOV-id vajavad toetust**. Oma võimekuse poolest saab tõeliselt iseseisvaks ilmselt pidada ainult Tallinna linna; mõnevõrra vähemal määral Tartu ja Pärnu linnasid. Valdaval osa valdadest ja väiksematest linnadest on aga kompetentsi seisukohalt hõivatud igapäevaelu administratiivkorralduse teostamisel ja seepärast ei ole neil võimekust juhtida mastaapseid integreeritud projekte. Seega peaks kohalikule tasandile loodama võimalus, kus neil on võimalik kaasata välist kompetentsi, kellel oleks oma valdkonna ekspertteadmised ning kes mõistaks oma valdkonnas väljakutseid ja võimalusi ka laiemas, regionaalses kontekstis. Sellega haakub mõte anda regionaalsele tasandile koordineeriv ja valideeriv roll, mis aitaks teostada kohaliku tasandi arengut integreeritult, lähtudes seejuures ühelt poolt kohaliku tasandi tegelikest vajadustest ning, teisalt, riigipoolsete ootuste ja regulatsiooniga.

33. Kohaliku tasandi intervjuudest joonistus välja **ühine mõte luua piirkondlik kompetentsikeskus**. Kompetentsikeskus koosneks grupist oma valdkonna tunnustatud spetsialistidest, kes saaksid nõustada KOV-e teemadel, mis eeldavad ekspertteadmisi ja/või regionaalset perspektiivi. Selle funktsiooni täitmiseks sobivad juba eksisteerivad maakondlikud arendusorganisatsioonid. Selline regionaalne koordineerimine aitaks tuvastada ühiseid arenguhuvisid ja annaks soovitusi nende elluviimiseks, mis omakorda võimaldaks ressursse suunata sinna, kuhu seda kõige enam vaja on. Seega täidaks regionaalne tasand nö konsultandi ja audiitori rolli:
    - nendele esitataks KOV-ide (kinnitamata) kohalikud arengustrateegiad;
    - regionaalne tasand analüüsib KOV-ide strateegiaid laiemas, regionaalses kontekstis, tuvastades ühishuvisid;
    - vastavalt regionaalse tasandi analüüsile nõustatakse KOV-e individuaalselt või mitmekesi: antakse soovitusi, kuidas valdkonnaspetsiifilisi arenguteemasid targemalt planeerida ja sünergia olemasolul suunatakse arenguplaane omavahel sünkroniseerima ja kooskõlastama;
    - KOV-id uuendavad strateegiaid vastavalt regionaalse tasandi tagasisidele; integreeritud aspektid planeeritakse koostöös teiste KOV-ide ja regionaalse tasandiga;
    - KOV-id esitavad uuendatud arengustrateegiad (ja/või -kavad) regionaalsele tasandile valideerimiseks.
34. Selline arendustsükkel võimaldaks järgida tarkvaraarenduses levinud nn. agiilsuse põhimõtet: arengukavasid oleksid võimalik välja töötada iteratiivselt ja pidevalt väikeseid muudatusi sisse viies. Selle tulemusena tekiks paindlikkus ja oleks loodud eeldused, et osapooltel on reaalne võimalus teostada sisukas ja asjakohane strateegia ning sünergia olemasolul on neil kõik võimalused teha seda integreerituna. Sisulise koostöö tulemina peaks lõpuks formuleeritama ka maakonna arengustrateegia, kus on põgusalt käsitletud kõiki kohalikke tasandeid ning põhjalikumalt neid valdkondi, mida käsitletakse integreeritult ning mis kätkevad endas rohkem kui ühte KOV-i. Strateegiate koostamisel saab jooksvalt alustada integreeritud (suur)projektide ühist planeerimist ja eelarvestamist. Selleks, et regionaaltasand saaks omavalitsusi nõustada, peavad nad ise olema rahastamispõhimõtetega kursis ja seepärast peaks regionaaltasandil olema võimalus konsulteerida vastavate EL fondide rakendusasutustega riiklikul tasandil.

35. **Oluline on seejuures märkida, et ei kohalik ega regionaalne tasand ei hakkaks lisanduvaid strateegiaformaate juurutama, vaid kogu protsess teostataks läbi olemasolevate mehhanismide kohandamise.** KOV-id kohandaksid seega oma seniseid kohalikke arengustrateegiaid ning maakonnad oma maakondlikke arengustrateegiaid, mis peavad arvestama kogu linnapiirkonnaga (vajadusel ka omavalitsustega väljaspool maakonda). KOV-ide arengustrateegiate formaat tuleks seega ühtlustada ja need peaksid järgima sarnast struktuuri, et neid oleks võimalik võrrelda. Lisaks struktuursele ühtlustamisele tuleks arengustrateegiate koostamine ka ajaliselt sünkroniseerida: strateegiate

koostamise tsükkel peaks algama kõikide KOV-ide jaoks samaaegselt ning ajaline horisont peaks olema kõigi jaoks sama. Selline põhimõtteline ümberkorraldus saab toimuda ainult riigipoolse sekkumisega.

36. Kuna kohalike omavalitsuste tahe ja valmidus teha koostööd teiste omavalitsuste ja regionaalsete arendusorganisatsioonidega võib olla väga erinev, siis **on oluline võimestada maakondlikke arendusorganisatsioone** sedasi, et neil oleks arengutegevuse planeerimisel autoriteeti. Seega peaks maakondlike arendusorganisatsioonide volituste raamesse jääma ka lõplike rahastamisotsuste langetamine – see tagaks, et kohalikud omavalitsused nende suuniseid päriselt järgiksid.

37. Senine süsteem pole koostööd soodustanud, mida nenditi ka intervjuudes. **Tallinna** puhul on koostöö teiste omavalitsustega napp. Naabervaldasid Tallinn 2035 dokumendis sisuliselt ei käsitleta, erandiks vaid paar valdkonda, millest üheks on transport ja teiseks keskuspunktid. Toodi välja, et naabervaldade ja Tallinna ühiselt laua taha viimine ei pruugi olla kerge.

38. **Pärnu** omapärane halduskorraldus, kus Pärnu linn moodustab sisuliselt pool maakonda, on tinginud olukorra, kus väga suurt omavalitsuste vahelist igapäevast koostööd teadlikult ei koordineerita. Selleks puudub lihtsalt vajadus, kuna tihedat koostööd eeldavad projektid (ühtne piletisüsteem ühistranspordile, lasteaiakohad) on juba teostatud. Ühe tulevikuprojektina, mis eeldaks laialdast koostööd, nähakse valla teenuskeskust, mis oleks suur komplekshoone, kus oleksid koos lasteaed, kultuuri-spordikeskus, apteek, perearst, raamatukogu, noortekeskus ja vallavalitsus. Pärnumaa arenduskeskus koostöös Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžiga pakub erasektorile nõu erinevatel valdkonnaspetsiifilistel teemadel – sarnane infokanal võiks ulatuda ka kohalike omavalitsusteni.

39. **Ida-Viru** linnade planeerimisprotsessides on pikaajaline vaade vähene, kuna on harjutud mõtlema samades raamides, mida piirkonna majanduslik eripära on pikaajaliselt eeldanud. Poliitilise võimuvõitluse tulemusena on Ida-Viru linnavalitsuste vahelised suhted pingelised, mis muudab koostöö keeruliseks. Ida-Viru linnade puhul oldi seisukohal, et kohalik ettevõtluskeskus, turismiklaster ja kolledžid võiksid olla uudse teadmise toojad maakonda – sealsed omavalitsused ei jõua lihtsalt igapäevaselt kursis olla kõige uuemate arengutega ja sellisel juhul oleks koht, kuhu pöörduda.

40. **Tartu** omavalitsused on tundnud vajadust sellise nõustava ja koordineeriva organisatsiooni järele maakondliku ühistranspordisüsteemi arendamisel – riigi tasandil pole kedagi, kes sellist rolli täidaks, aga vajadust selle järele on. Eelnevalt on ühiste projektide korral Tartu Omavalitsuste Liit võtnud koordineeriva rolli, kes kaasab erinevaid osapooli ning sellel lähenemisel nähakse potentsiaali.

2.2.4. KAASAMINE

41. Kaasamist oli mainitud konkreetsemas sõnastuses pigem riikliku tasandi dokumentides. Regionaalsete dokumentide analüüsi käigus leidus vähe konkreetseid vastuseid kaasamise erinevate formaatide kohta.

42. Tartu on planeerinud kaasata teadusasutused enamustesse tegevusvaldkondadesse, et tegevussuundade areng oleks andmepõhine ja analüüsitud. Enamus linnasid mainib kasvõi korra, et arendab koostööd vabaühendustega, kas siis nende võimekuse tõstmiseks (Ida-Virumaa arengustrateegia) või tagasiside saamiseks. Tartu ja Tallinn on seadnud sihiks kaasamise tõhustamise läbi IT-lahenduste rakendamise, sh on Tartu seadnud eesmärgiks avaandmete kättesaadavuse parandamise, mis võimaldab suuremat erasektori osalust, aga ka interaktiivse kaasamiskeskkonna loomist. E-teenuste parandamine on eesmärgiks ka Pärnul. Kohaliku kogukonna kaasamist nähakse näiteks kultuuri- (Pärnu) ja sotsiaalvaldkonna (Ida-Viru) teenuste arendamisel. Tartu on planeerinud kaasata kogukonda eelkõige hariduse valdkonnas õppijate arengu toetamiseks. Tallinn plaanib jätkata linnaelanike ümarlaudade korraldamist, linnaelanikke kaasava projekti “Tallinna positiivne programm” elluviimist ning linnaelanike ja kodanikuühenduste tegevuse toetamist. Olulisel kohal on ka haridusasutuste ja ettevõtete koostöö parandamine ning sihiks on võetud ettevõtjate võrgustumise soodustamine.

2.2.5. NUTIKAD LAHENDUSED

43. Riiklikul tasandil on nutikaid lahendusi käsitletud liikumiskeskkonna arendamise juures (Transpordi arengukava 2014-2020).

44. Nutikaid lahendusi suudavad regionaalsel tasandil välja töötada ja laialdaselt kasutusele võtta eelkõige ülikoolilinnad, kus on kompetents nende loomiseks ja testimiseks. Tarkade lahenduste planeerimisel võib eeskujuks võtta Tartu linna arengukava, kes on planeerinud enamustes valdkondades kaasata teadusasutusi lahenduste väljatöötamisse. Tallinn oma arengudokumentides ei kirjelda nutikate lahenduste planeerimist, kuid linnas endas leidub mitmeid nutikaid lahendusi pilootprojektide näol (nt isesõitev buss). Üldjoontes on arengudokumentides fikseeritud valdkonnad, kus on potentsiaali nutikaid lahendusi kasutusele võtta (liikuvus, energia jms). Näiteks Pärnu on seadnud sihiks nutikate töökohtade tekke, leidmaks oma nišši Tallinna ja Riia vahel. Tartu ja Tallinn jätkavad targa linna kontseptioonide rakendamist. Liikuvusvaldkonna nutikate lahenduste kasvualaks võib pidada erinevat liiki transpordi üleminekute lahendamist (Tallinna näitel „Pargi ja reisi“ teenuse arendamine). Ida-Viru piirkonnas on targad lahendused seotud eelkõige uute tööstus- ja ettevõtlussuundade väljaarendamisega, aga ka unikaalsete kvalifikatsioonide õppe väljaarendamine maakonnas. Mitmes arengudokumendis on viidatud uudsete e-teenuste väljatöötamisele, kuid konkreetseid tegevussuundi pole kirjeldatud (nt Pärnu).

2.2.6. LINNAPIIRKONDADE INTEGREERITUD PROJEKTIDE TOETAMINE

45. Kuna linnapiirkondade vahel, aga ka linnapiirkondade sees, on väga palju erinevusi, siis on keeruline nimetada konkreetseid linnaarengu meetmeid, mis kogu piirkonnale sobiksid. Eriti erinevaks peetakse Ida-Virumaa linnapiirkondasid, kus on probleemiks taristu arendamine ning kus asja teeb veel keerulisemaks see, et partnerlussuhted KOV-ide vahel on pingelised ega loo eeldusi viljakaks koostööks. Seetõttu on mõistlik jätta linnapiirkonna defineerimine osalt projekti- ja teisalt ka linnapiirkonna põhiseks. Nõudena tuleks kehtestada, et integreeritud arengutegevuse territooriumi piiritlemisel konkreetse tegevuse raames tuleb kasutada andmepõhist lähenemist. Selleks, et investeeringud saavutaksid integreerituse, soovitati anda tervikrahastust, mis välistaks olukorra, kus KOV peaks iga projekti jaoks eraldi hakkama raha taotlema. Integreeritud lähenemist toetaks ka see, kui piirkonna üldplaneering ja arengukava ühtiksid ning annaksid kokku „suure pildi“.

46. Paljud intervjueeritavad olid väga tugeval seisukohal, et tulevikus peaksid rahastusmeetmete abikõlblikud kulud katma tervet projekti elukaart. See, kui projektijuhtimine pole abikõlblik, paneb projekti kvaliteetse teostuse tõsise küsimärgi alla – suuremate projektide korral võib selleks vaja minna professionaalset tiimi. Lisaks on vaja kaasata eksperte, kelle oskusteave on keerulise iseloomuga projektide korral hädavajalik. Samamoodi võiks abikõlblik olla ka hangete ettevalmistamine ja planeerimine ning väljaspoole suunatud kommunikatsioonitöö.

47. Eelarvepõhimõtete osas pakuti välja lahendust, kus konkreetse linnapiirkonna arendamine toimuks kahes dimensioonis: arengustrateegiatega eelnevalt paika pandud strateegilise tähtsusega (suur)projektide rahastamine ning kohaliku dimensiooniga projektide rahastamine avatud konkursi kaudu. Seejuures täidaks regionaalne tasand maakondlike arendusorganisatsioonide näol nii kooskõlastamis- kui ka kontrollifunktsiooni. Selline regionaaltasandi võimustamine loob eelduse objektiivseks koostööks omavalitsuste vahel ning tagab selle, et suuremad ja võimekamad omavalitsused ei domineeriks.

48. Suurem osa vahenditest läheks strateegilise tähtsusega (suur)projektide teostamiseks, mis on eelnevalt kokku lepitud kohalike arengustrateegiate väljatöötamisel koostöös maakondlike arendusorganisatsioonidega. Need projektid peaksid olema integreeritud loomuga ja teenima regionaalse strateegia kui terviku huvisid. Teiste ees on eelistatud sellised projektid, mille mõju ulatub linnapiiridest kaugemale ja hõlmab endas teisi omavalitsusi. Mitme omavalitsuse koostöös teostatavad

projektid peaksid rahastatud saama ühise eelarve alusel, mille täpne ülesehitus põhineks regionaaltasandi vahendatud läbirääkimistel ja konsensusel. Seejuures on oluline, et vahendite jaotamisel ei lähtutaks arbitraarselt eelnevalt otsustatud suurusest – nt. KOV-ide arv või elanike arv –, vaid peaks lähtuma reaalsetest vajadustest, mis kollektiivse planeerimise käigus selgub.

49. Lisaks ühisele arengule suunatud vahenditele nähakse vajadust ka eraldiseisvale avatud konkursile, kus kõik vastava regiooni osapooled saaksid võrdsetel alustel taotleda raha kohalikele projektidele. Sellesse kategooriasse kuuluksid lisaks väiksema mastaabiga projektidele ka igasugused pilootprojektid ning eksperimendid. Innovatsiooni viljelemise huvides on oluline, et lisaks omavalitsustele saavad avatud konkursil osaleda ka erasektor ning kodanikuühiskond. Siin võiks rahastada ka neid projekte, kus mitu linnaregiooni on koos projekti esitanud. Koostööd võib kaaluda ka ühe hindamiskriteeriumina.

50. Üks põhimõtteline küsimus puudutab projektide paindlikkust. Võib juhtuda, et projekti algsed lahendused osutuvad mõne aasta möödudes enam mitte uue hetkeolukorraga kooskõlas olema. Et projektid saaksid vajadusel kohaneda uute oludega, siis on oluline, et nende tegevuskavas saaks jooksvalt muudatusi sisse viia. Vastavad muudatused peaks valideeritama regionaalsel tasandil (ehk maakondlike arendusorganisatsioonide poolt), kes on regionaalse olukorraga hästi kursis. Seejuures tuleb siiski tagada projekti eesmärkide täitmine. See tähendab, et täpsemini tuleb sõnastada projekti eesmärk ning rahastada eelkõige selle saavutamist, mitte üksiktegevusi, mille abil eesmärgini on esilagu plaanitud jõuda.

2.3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

51. Järgnevad toome välja linnapiirkondade strateegilise planeerimise ettepanekud.

TABEL 3. LINNAPIIRKONDADE STRATEEGILISE PLANEERIMISE ETTEPANEKUD

#	ETTEPANEK	SELGITUS
1	Arendustegevuse elluviimine reguleerida kolme haldustasandi vahel (kohalik, regionaalne, riiklik) ja anda vastavad volitused ja tagada kompetentsid **(30, 31, 33, 35, 36)** **Vastutaja: RaM,** MARO, KOV-d	✓ Linnapiirkondade strateegiline planeerimise kohustus kohalikule tasandile ✓ Regionaalne tasand täidab koordineerimis- ja kontrollifunktsiooni ✓ Riiklik tasand tagab toetusmeetmete asjakohasuse vastavate seadustega ning võimestab regionaalset tasandit Maakonna arengustrateegiatega kajastagu kõigi kohalike omavalitsuste (k.a. linnapiirkondade) huvisid integreeritult. Regionaaltasand (maakondlikud arendusorganisatsioonid) teostagu: ✓ regionaalset koordineerimist, mis aitaks tuvastada ühiseid arenguhuvisid ja annaks soovitusi nende elluviimiseks. ✓ kontrollifunktsiooni, valideerides kohaliku tasandi arengutegevuse riigipoolsete tingimuste ja regulatsiooni seisukohalt. Seega peaks maakondlike arendusorganisatsioonide volituste raamesse jääma ka ühishuviga projektide lõplike rahastamisotsuste langetamine ja finantseerimine. Maakondlikele arendusorganisatsioonidele luua võimalus välise kompetentsi kaasamiseks. Arendusorganisatsioonidesse

		tuleks värvata oma valdkonna tunnustatud spetsialiste, kes saaksid nõustada KOV-e teemadel, mis eeldavad ekspertteadmisi ja/või regionaalset perspektiivi.
2	Rahastusmeetme abikõlblikud kulud katavad tervet projekti elukaart **(46)** **Vastutaja: RaM,** toetusprogrammide omanikud	Projekti kvaliteetse teostamise huvides peaksid abikõlblike kuludena kvalifitseeruma nii projektijuhtimine, välisekspertide kaasamine, hangete ettevalmistamine ja ka kommunikatsioonitöö.
3	Projektide teostamisel peab olema võimalik tegevuskava muuta **(50)** **Vastutaja: RaM**, toetusprogrammide omanikud	Projekti tegevuskava peab olema võimalik jooksvalt kohandada – nii säilib paindlikkus ja saab kohaneda uute oludega. Vastav muudatus tuleks heaks kiita regionaaltasandi poolt, kes on laiema olukorra ja regionaalsete arengutega hästi kursis.
4	Kehtestada nõuded kohaliku omavalitsuste arengudokumentidele, mis ühtlustaksid nende struktuuri ja võimaldaksid integreeritud käsitlust regionaalsel tasandil **(35)** **Vastutaja: RaM,** KOV, MARO	Kohaliku tasandi strateegiate koordineerimine regionaaltasandi poolt eeldab, et arengukavad oleksid ajaliselt sünkroonis ning jälgiksid teatavat sisulist struktuuri.
5	ITI-de eelarve jagunegu: 1) omavalitsuste ülesed integreeritud (suur)projektid 2) avatud konkurss kohalikele projektidele (sh pilootprojektid) **(47, 48, 49)** **Vastutaja: RaM**	Integreeritud (suur)projektid selguvad kohalike arengustrateegiate regionaalsel valideerimisel. Need projektid saavad ühise eelarve, mille jaotus on vajaduspõhine ning kujuneb välja läbirääkimistel ja osapooltevahelisel konsensusel. Väiksema mastaabiga projektideks saab vahendeid taotleda avatud konkursi kaudu, sh pilootprojektidele, kus võivad osaleda kõik vastava regiooni omavalitsused, ettevõtted ning kodanikuühiskonna organisatsioonid. Siin võiks rahastada ka neid projekte, kus mitu linnaregiooni on koos projekti esitanud. Koostööd võib kaaluda ka ühe hindamiskriteeriumina.
6	Võimaldada integreeritud arengutegevuse planeerimisel ja teostamisel paindlikku lähenemist **(50),** integreeritud arengutegevuse territooriumi piiritlemisel tuleb kasutada andmepõhist lähenemist **(42)** **Vastutaja: RaM**, toetusprogrammide omanikud, MARO, KOV	Kuna erinevad valdkonnad ja teenused on sedavõrd isesugused, siis tuleb võimaldada taotlemist kõikides territoriaalsetes dimensioonides: alates ühest linnaosast kuni tervet maakonda hõlmavate projektideni. Kui lubada taotlejatel ise piiritleda konkreetse projekti territoriaalne mõõde, siis tuleb neil oma valikut selgitada ja põhjendada. Andmepõhise analüüsi eeldamine paneb taotlejad olukorda, kus valikuvariandid tuleb läbi mõelda ja seeläbi luuakse eeldused sisukamaks käsitluseks.

3. INTEGREERITUD TERRITORIAALSETE INVESTEERINGUTE (ITI) RAKENDUSMUDELI RAAMISTIK

52. Integreeritud territoriaalsed investeeringud (ITI-d) on rahastamisinstrumendid, mis võimaldavad rahastamist erinevate arenguvaldkondade üleselt[1]. ITI-d lähtuvad eelnevalt koostatud strateegiatest (ITI-strateegia) ja võivad käsitleda ühte (linna)piirkonda, aga ka mitut omavalitsust ühe kindla regiooni raames. Mitme omavalitsuse koostöö korral sõlmitakse ITI-liit, mille teha jääb lõplik projektivalik ning mis monitoorib projektide teostamist. ITI-liiduga – täpsemalt regionaalse koordinaatori rolliga – kaasneb kohustus ja vastutus selle eest, et investeeringud oleksid kooskõlas EL fondide valitsejate poolt sätestatud tingimustega.

53. Eesti siseriiklikest dokumentidest leidis ITI mudelite komponente väga vähe. Enamus linnapiirkondasid ei suuna süsteemselt linnapiirkonna arengut ning põhiline senine suunamine on toimunud läbi „Jätkusuutlike linnapiirkondade arengu“ toetusprogrammi kaudu. Kõige rohkem on linnapiirkonna kui terviku arenguga tegeletud Harjumaa tasandil, kus rahvastiku koondumisest tulenevad probleemid on ületamas taluvuspiire. Kõige enam seostub territoriaalsete investeeringute suunamisega transpordi ja liikuvuse valdkond. Pärnu on seadnud eesmärgiks arendada maakondlikku ühistranspordikeskust kui organisatsiooni. Jõhvi-Kohtla-Järve piirkonnas planeeritakse samuti ühtse transpordivõrgu arendamist ja selleks vajaliku koordineerimismehhanismi rakendamist omavalitsuste koostöös. Uuringu skoobiga võivad seonduda ka näiteks Pärnu plaan luua arengukiirendi ning rohemajanduse kompetentsikeskus. Samas ei ole teada, kas need võiksid hõlmata ka piirkonnaüleseid tegevusi. Tallinn planeerib kompetentsikeskuste loomist ülelinnaliste funktsioonide täitmiseks.

54. Linnapiirkondade arengudokumentide analüüs ei anna selget sisendit, millise territooriumi lõikes on kõige mõjusam linnaarengu meetmeid kavandada. Näiteks Tallinna linna lõikes käsitleti nii piirkondlikku (Tallinn ja tagamaa) kui ka linnaosade põhist lähenemist (haljastamise ja rohestamise küsimuste lahendamine linnaosade lõikes, transpordikorralduse käsitlemine maakonna lõikes, hariduse väljakutsete käsitlemine maakonna lõikes). Täpsema hinnangu teenuste koordineerimise tasandite vastutusjaotusest annab Harjumaa Omavalitsuste Liidu tellitud Eesti regionaaltasandi arengu analüüs (vt Joonis 1). Uuringu skoobiga haakuvalt toob analüüs välja, et piirkondlikul (sh linnapiirkonna) tasandil on mõistlik lahendada ühiste huvide küsimusi, sh ühistransport, jäätmekorraldus, aga ka KOV-ülene sotsiaal- ja noorsootöö jpm. Rohealad aga võiks olla lahendatud omavalitsuse tasandil, samas regionaalsel tasandil lahendada mastaapseid ühistranspordi teemasid (nt raudteeühendused). Hea ülevaate andis teenuste territoriaalsest paiknevusest ka uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes.

55. Kõik neli linnaregiooni on omavahel erinevad ja seetõttu vajavad eraldiseisvat lähenemist. Kui Tallinna puhul on oluline lahendada linna väljakutseid nii linnaosade kui ka tagamaaga seonduvalt (nii ühendused kui ka haridusvaldkond ja elukeskkond), siis Tartu puhul on oluline tagada tagamaa ühenduvus Tartuga. Ida-Virumaa omakorda koosneb mitmest linnalisest üksusest, mille koostoime on alles kujundamisel.

[1] https://urbact.eu/what-are-integrated-territorial-investments

JOONIS 1. TEENUSTE JAOTUMINE MUNITSIPAAL-, PIIRKONDLIKUL JA REGIONAALSEL TASANDIL

Munitsipaaltasand (klassikaline kogukond)	Piirkondlik tasand / maakond / koostööpiirkonnad	Regionaaltasand
Lai ülesandespekter Universaalpädevus – kõik kohalikud asjad Kogukondlikud teenused: • haridus: lasteaed, alg- ja põhikool • planeerimine (linnaplaneerimine), planeeringute juhtimine (detailplaneeringud) • kommunaalteenused (vesi, küte, prügi) • kohalikud teed • linnatransport (teenustransport) • sotsiaalkaitse: lapsed, pered, vanurid, erivajadustega inimesed, vaesus, toetused jt • esmatasandi tervishoid, tervisekäitumine • kultuur ja rekreatsioon • avalik kord, kogukonna turvalisus • kohalik majanduskeskkond (sh turism, kohaturundus) • keskkond: rohealad • sotsiaaleluruumid • haldusteenused, load jm	Spetsialiseeritud ja suhteliselt piiratud hulk KOV-üleseid (ühishuvi) ülesandeid Väikeste (vähem võimekate) KOVide abistamine Võivad olla ka kesk- ja regionaaltasandilt delegeeritud ülesanded Geograafilistest oludest ja funktsionaalsest skoobist tulenevad teenused/ ülesanded: • kesk- ja kutseharidus • KOV-ülene sotsiaal- ja noorsootöö • teise tasandi haiglad • jäätmekorraldus • kõrvalmaanteed • ühistransport • keskkond	Suhteliselt suur ülesannete varieeruvus riigiti Regionaalsed (regionaalhuvi) ülesanded: • kesk-/kutse- ja kõrgharidus; täiskasvanukoolitus • ruumiplaneerimine • regionaalse majanduskeskkonna arendamine, innovatsioon • tervishoid: haiglad, spetsialiseeritud raviteenused (hooldus) • sotsiaalvaldkond seoses tööturuvõimekusega: töötud, koolitus, aktiveerimine • regionaalsed teed • ühistransport • kultuur: muinsuskaitse, turism • keskkonnakaitse • sotsiaaleluruumid • avalik kord ja kogukonna turvalisus (regionaalne politsei, tsiviilkaitse) • KOVi järelevalve

Allikas: OECD (2019) *Making Decentralisation Work: a Handbook for Policy-Makers*, kohandatud versioon.

56. Kuna Eestis on kogemused ITI-mudelitega puuduvad, siis otsustati parimate praktikate tuvastamiseks välisriikide praktika analüüsi kasuks, mis teostati kahes osas: üleüldine **dokumendianalüüs** ning spetsiifilisem **kaasusepõhine analüüs nelja linna raames**, mille esindajatega viidi läbi ka intervjuud: Ostrava (Tšehhi), Heidelberg (Saksamaa), Kopenhaagen (Taani) ning Vaasa (Soome). Kuigi kõigis linnades kogemusi ITI-dega ei olnud, siis sai neilt sisendit integreeritud arengutegevuse teostamiseks üldisemalt. Samuti käsitleti kaasusanalüüsiraames ka teisi uurimisküsimusi – nutikate lahenduste viljelemist, kaasamispraktikat –, millest saab ülevaate järgnevates peatükkides.

3.1. VÄLISRIIKIDE PRAKTIKATE ANALÜÜS

3.1.1. ITI-DE RAKENDAMISEST POOLAS

57. Poola kogemusi ITI-dega[2] käsitleb akadeemiline uuring, mille raames analüüsiti mh. 26 funktsionaalse linnaregiooni (*functional urban area)* ITI-strateegiat ja 16 regionaalset rakenduskava. Uuringus käsitleti ITI-de rakendamise halduslikke aspekte ning analüüsiti, kuidas seda tulevikus paremini saaks teha. Uuringus pole aga käsitletud seda, kas ja kuidas oli ette nähtud projektide integreerituse hindamine.

58. Poolas oli regionaalarengu ministeeriumi otsusega ITI-strateegia kohustuslik suuremate regionaalsete keskuste (ja nende funktsionaalse linnaregiooni) arendamisel. Väiksemaid keskusi käsitleti seejuures juhtumipõhiselt ja neile üldine kohustus ei laienenud. ITI-de rakendamise esmaste eesmärkidena nähti arendustegevuse territoriaalset käsitlemist – regionaalsete keskuste ning nende funktsionaalsete linnaregioonide raames– ning omavalitsuste koostöö tugevdamist Ühtekuuluvuspoliitika juurutamisel.

59. Esimesed sammud ITI-de juurutamisel seisnesid funktsionaalsete linnaregioonide – ehk strateegiate mõjualade – piiritlemises ja ITI koostamist ja juurutamist reguleerivate juhiste[3] koostamises. Lisaks hakati koheselt visandama koostöölepinguid, mis sätestaksid juriidilised põhimõtted ning tagaksid EL

[2] https://www.researchgate.net/publication/330282147_Implementation_of_Integrated_Territorial_Investments_in_Poland_-_Rationale_Results_and_Recommendations

[3] https://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/77013/1.+Zasady+realizacji+Zintegrowanych+Inwestycji+Terytorialnych+w+Polsce.pdf/3e276478-00ef-4f86-804b-aeaabdbdb42e

fondide reeglite pärase kaasamise. Koostöölepingute põhjal võeti ka vastu vastavad seadused. Poola ITI-d kaasasid vahendeid Regionaalarengu Fondist ning Sotsiaalfondist.

60. ITI edukas juurutamine eeldas:

- ITI-liidu loomist;
- ITI-strateegia koostamist;
- strateegia valideerimist
    - EL fondide (kohaliku tasandi) valitsejate poolt ning
    - regionaalarengu ministeeriumi poolt, vastavalt koostöölepingule;
- (kui lisaks kohaliku tasandi fondidele kaasati ka riigi tasandil vahendatud EL fonde, siis eraldi tuli käsitleda nende kaasamise korda);
- kokkulepet ITI-liidu ja EL fondide (kohaliku tasandi) valitsejate vahel, mis sätestaks projektide kinnitamise ja rahastamise korra ning kummagi rolli vastavates protsessides.

61. Projekte kaasati kahel põhimõttel: avatud taotlusvooruga, mille puhul kinnitas projektide koosseisu ITI-liit, vastavalt kokkuleppele fondide valitsejaga (5. punkt); piiratud taotlusvooruga, mis eeldas, et „strateegilise projekti“ staatust ITI-strateegias.

62. Vastavalt eespool mainitud juhistele[3] on ette nähtud, et ITI-strateegia järgiks kindlat struktuuri:

- strateegiaga hõlmatud regiooni arengualane analüüs;
- eesmärgid, oodatud tulemused ja mõõdikud (regionaalse rakenduskava kontekstis);
- projektide hindamiskriteeriumid ja selekteerimine avatud taotluste korral;
- ülevaade piiratud taotlusvooru ette nähtud strateegilistest projektidest ja nende vajalikkusest ning omavahelistest seostest;
- finantseerimisallikad ja -kord;
- juriidilised tingimused ja nendega kaasnevad kohustused.

63. ITI-de elluviimiseks moodustatud ITI-liidud olid kahesugused: formaalsed fikseeritud struktuuriga avalik-õiguslikud juriidilised isikud või siis vähemformaalsemad liidud, mis põhinesid koostöölepingule osalevate omavalitsuste vahel. Koostöölepingu formaadis loodi eraldi töökohad ainult strateegiliste otsuste langetamiseks ning esindusfunktsiooni jaoks – administratiivne töö jäi osalevate linnavalitsuste seniste struktuuride teha.

64. Ühtekuuluvuspoliitika temaatiliste eesmärkide[4] kontekstis oli ITI-de rahastus peamiselt ette nähtud projektidele, mis taotlesid siiret madala süsinikujalajäljega majandusse; sotsiaalset ühtekuuluvust ning vaesuse ja diskrimineerimisega võitlemist; investeeringuid haridusse, väljaõppesse ja kutseharidusse ning elukestvasse õppesse. Praktikas arendati-parendati projektidega kõige rohkem ühistransporti ja jalgrattateid, õpilastele suunatud haridusprogramme ning avalike hoonete soojuspidavust.

65. Uuringu hinnang ITI-de mõjust kohalikule arengule oli aga negatiivne: omavalitsustest kasvasid head projektikirjutajad, aga paljud investeeringud olid läbi mõtlemata. Investeeringud ühistransporti tähendasid uusi sõidukeid, aga teenused olid inimestele endiselt kättesaamatud; madala kvaliteediga koolitused õpilastele osteti madalaima pakkuja põhimõttel sisse, selle asemelt et investeerida hädavajalikkesse kaasaegsetesse õpivahenditesse ja -ruumidesse; laialdaste avalike hoonete soojustamisega „valati raha betooni“, selle asemel et juurutada e-valitsemise põhimõtteid ning tõhustada kohalike teenuste pakkumist. Seega ei suudetud valdkondi integreerida individuaalsete projektide tasandil, rääkimata mingist laiemast projektide ülesest koosmõjust.

66. Esimese ettepanekuna nähti ette, et regionaalsete EL fondide valitsejate rahastamispõhimõtteid tuleks kujundada paralleelselt ITI-strateegiate arendamisega. Eelmises lõigus kirjeldatud rumalalt suunatud investeeringud olidki tingitud suuresti seetõttu, et regionaalsete fondide valitsejate rahastuspõhimõtted olid juba eelnevalt paika pandud ja need ei kajastanud regionaalse arengu

[4] https://ec.europa.eu/regional_policy/et/policy/how/priorities

tegelikke vajadusi – projektide kirjutajatel ei jäänud muud üle kui taotleda raha selleks, milleks seda läbi mõtlemata meetmetega ette oli nähtud.

67. Teise ettepanekuna nähti ette, et ITI-liitudel oleks rohkem mõjuvõimu, otsustamaks konkreetsete projektide elluviimise üle ka avatud taotlusvoorude korral – sedasi nihkuks vastutus kohalikule tasandile lähemale ja tõuseks efektiivsus. Leiti, et kaks alternatiivset lähenemist ITI-liidu loomisel (formaalse fikseeritud struktuuriga ja vähemformaalsed koostöölepingutel põhinevad liidud) õigustasid end ning soovitati, et selline paindlikkus säiliks edaspidigi ning tegutsemisformaati peaks saama muuta ka planeerimisprotsessi käigus.

3.1.2. OSTRAVA

68. Ostrava on analüüsitud linnadest ainuke, kellel on ulatuslikud kogemused ITI-de rakendamisel. ITI-strateegiad on Tšehhis reguleeritud riigipoolsete metoodiliste juhistega. Järgneb põgus ülevaade Ostrava ITI-strateegiast ja seejärel metoodilistest juhistest.

69. Ostrava ITI hõlmab kogu Ostrava aglomeratsiooni, kus elab ligi miljon elanikku. Ostrava linnas elab seejuures ligi 300 tuhat inimest ning kokku on aglomeratsioonis 124 omavalitsust. Aglomeratsiooni pindala on ligi 2000 km^2. ITI-de rakendamist Tšehhis näeb ette ka riiklik regionaalarengustrateegia[5].

70. Tšehhis on ITI-d ette nähtud eranditult suuremate linnaregioonide (aglomeratsioonide) arendamiseks. Selleks, et tagada ITI-de sihtotstarbelist kasutamist, otsustati selgemalt defineerida, millised peaksid olema ITI-dele kvalifitseeruvate aglomeratsioonide koosseisud. Selleks telliti spetsiaalne uuring[6], mis lähtus muuhulgas mobiilse andmeside suurandmetest, et tuvastada iga aglomeratsiooni korral konkreetsed asjakohased piirkonnad.

71. Ostrava ITI-t planeeriti ning valmistati ette mitmel tasandil. Esimese etapina toimus ühekordne laiapõhjaline ümarlaud, kus osalesid regionaalsed kubernerid, linnapead, ülikoolide rektorid, majanduseksperdid ja esindajad kolmandast sektorist, aga ka väiksematest linnadest ja maapiirkondadest. Strateegiliste küsimustega tegelemiseks moodustati juhtkomitee, kellel on kontrolliv ja juhendav roll, seejuures eeldavad kõik olulisemad otsused nende heakskiitu. Operatiivseks otsustamiseks moodustati töörühm, kuhu kuuluvad aselinnapead ning regionaalse nõukogu meeskond. Töörühm kohtub iga 4-8 nädala tagant, kus valideeritakse ITI arenduse individuaalseid etappe ning jooksvalt koordineeritakse tegevusi eri osapoolte vahel. Ka üldisel avalikkusel oli osalemise võimalus erinevate konverentside ja töötubade kaudu.

72. Ostrava vastava ITI eesmärgiks on leevendada aglomeratsiooni negatiivset rändesaldot ja pöörata see aastaks 2023 positiivseks. Üldeesmärgile lisandusid kolm strateegilist eesmärki ning selle alam-eesmärgid. Eesmärgid kätkesid endas peamiselt tööhõive, ettevõtluse arengu ja töökohtade ning elukeskkonna kvaliteediga seotud eesmärke. Täpsemalt võib eesmärke näha järgnevas tabelis.

TABEL 4. OSTRAVA ITI-STRATEEGIA EESMÄRGID

#	ALAM-EESMÄRK
Strateegiline eesmärk 1: Suurendada tööhõivet ja tõsta tööjõu vastavust tööturu vajadustele	
1.1	Tõsta tööjõu pädevusi vastavalt tööturu vajadustele
1.2	Kaasata piiratud võimalustega sihtrühmasid tööturule
1.3	Tõsta tööturu olukorra hindamise võimekust ja efektiivsust
Strateegiline eesmärk 2: Toetada ettevõtlust ja töökohtade loomist	

[5] https://www.mmr.cz/getmedia/a9985cb6-b672-4a97-a92c-c4c68bea2925/EN-III_ma_SRR-prac_doplneni-schemat-a-map_kontrola.pdf.aspx?ext=.pdf

[6] https://www.mmr.cz/getmedia/420ae22b-fe35-4b75-88d0-5824612a4e85/PrF_200120_ZAVERECNY-DOKUMENT_FINAL_02042020.pdf.aspx?ext=.pdf

2.1	Tõsta elanike ettevõtlikkust ning toetada VKE-sid
2.2	Tõsta atraktiivsust investeeringute tegemise perspektiivist
2.3	Targa spetsialiseerumise strateegia juurutamine
Strateegiline eesmärk 3: Tõsta keskkonna kvaliteeti ja toetada jätkusuutlikku arengut	
3.1	Toetada jätkusuutliku mobiilsuse arendamist
3.2	Vähendada õhureostust
3.3	Tõsta energiaefektiivsust
3.4	Tõhustada jäätmekäitlust
3.5	Taaselustada rohelisust elupiirkondades

73. Ostrava ITI hõlmab kuute rakenduskava ning on rahastatud kolme EL fondi kaudu 243,6 miljoni euro ulatuses. Täpsem jaotus järgneb tabelina.

TABEL 5. OSTRAVA ITI-STRATEEGIA EELARVE ÜLESEHITUS

FOND[7]	RAKENDUSKAVA	MAHT (M €)	OSAKAAL
Euroopa Regionaalarengu Fond	Integreeritud regionaalne rakenduskava	110,6	45%
Ühtekuuluvusfond	Transport	46,8	19%
Euroopa Regionaalarengu Fond	Ettevõtlus ja innovatsioon, konkurentsi edendamine	46,6	19%
Euroopa Regionaalarengu Fond	Teadus- ja arendustegevus, haridus	26,8	11%
Ühtekuuluvusfond	Keskkond	7,8	3%
Euroopa Sotsiaalfond	Tööturg	4,9	2%
Kokku		243,6	100%

74. Nagu öeldud, reguleerib ITI elluviimist metoodiliste juhiste kogumik[8], mis on otseselt mõeldud Euroopa struktuuri-ja investeerimisfondide kasutamise reguleerimiseks Tšehhis. Juhiste kogumik sätestab muuhulgas ka konkreetsed nõuded ITI-strateegiate koostamiseks. Nende kohaselt peab ITI-strateegia koosnema viiest osast:

1. territooriumi määramine (sealhulgas metoodika kirjeldamine);
2. analüütiline osa (sotsiaalmajanduslik analüüs, osapoolte kaardistamine, valukohtade defineerimine, SWOT-analüüs);
3. strateegiline osa (visiooni, strateegiliste eesmärkide määratlemine, meetmed ja mõõdikud, kokkulangevusmaatriksite koostamine);
4. elluviimise osa (kirjeldatakse ITI juhtimisstruktuuri, muuhulgas visandatakse organisatsiooni struktuuri joonis ning hinnatakse administratiivse töö ulatust; kirjeldatakse otsustus- ja

[7] ERF – Euroopa Regionaalarengu Fond;
[8] https://itiostravsko.ovatest.cz/wp-content/uploads/2020/05/Metodicky-pokyn-pro-vyuziti-integrovanych-nastroju-2014-2020.pdf

kontrollimehhanisme ning defineeritakse meetmete hindamiskriteeriumid ja kommunikatsioonitöö põhimõtted; kirjeldatakse koostööd partneritega ning nende rolli strateegia elluviimises; defineeritakse strateegia kui terviku hindamiskriteeriumid);

5. lisad (finantsplaan ja eelarve, keskkonnaanalüüs, riskianalüüs, seotud omavalitsuste nimekiri ning visuaalne ülevaade kaardi näol).

75. Kolmanda – strateegilise osaga – peaks välja kujunema ka arendustegevuse integreeritus. Iga strateegilise eesmärgi korral defineeritakse alam-eesmärgid ning alam-eesmärkide raames juba spetsiifilised meetmed, mis peaksid aitama kaasa (alam)eesmärkide saavutamisele. Nende spetsiifiliste meetmete vahelisi seoseid ja sünergiat hinnataksegi kokkulangevusmaatriksi abil (0 – seos puudub; 1 – nõrk seos; 2 – tugev seos ja sünergia, eeldus et meetmeid saaks integreeritult käsitleda). Seega toimub integreerituse hindamine spetsiifiliste alam-eesmärkide raames, mis käsitlevad konkreetseid valdkondi – Ostrava kaasuse alam-eesmärke näeb eespool olevast tabelist.

76. Juhistega on piiritletud ka kõik erinevad osapooled, kes ühe ITI-ga seotud on. ITI taotlusprotsessi korraldamise ning juhiste koostamise ja uuendamise eest vastutab Tšehhis regionaalarengu ministeerium; lisaks osaleb ministeerium ka strateegiate valideerimisel. Euroopa fondide valitsejad toimivad rakenduskavade juhtorganitena ning osalevad samuti strateegiate valideerimisel. Kuna nende teha on, et fondide ressursse kasutatakse sihtotstarbeliselt, siis jääb nende otsustada strateegia lõplik rahastuse maht ning nemad vastutavad finantside vahendamise eest. Kui ITI-strateegia on heaks kiidetud, siis konkreetsete projektide valimine jääb aga juba regionaalsele tasemele.

77. ITI strateegiate osapoolte koordineerimiseks ja laiapõhjalise kommunikatsiooni tarbeks on juhistega ette nähtud kaks suuremat meedet: riiklik konverents ja regionaalne konverents. Riikliku konverentsi põhieesmärk on Euroopa fondide valitsejate ja regionaalsete koordinaatorite vahel jõuda üksmeelele selle osas, kuidas ja millal peaksid Euroopa fondide valitsejad korraldama projektide taotlusvoorusid oma rakenduskava (ja fondi) raames. Riiklik konverents toimub minimaalselt iga poole aasta tagant. Regionaalse konverentsi eesmärk on tagada ITI-strateegiate vastavus üleüldise regionaalsete arengustrateegiatega ning koguda sisendit planeeritavate projektide kohta, et selle põhjal anda soovitusi taotlusvoorude korraldamiseks (mis on agendas rahvuslikul konverentsil).

78. Juhiste kogumik annab ka ülevaate taotlusvoorude korraldamise ning taotluste hindamise kohta, sätestab ka metoodilised eeldused nende elluviimise kohta ning kuidas hinnata strateegiate progressi ja edukust. Integreeritud tööriistade (sh ITI-de) kasutamise vahehindamisel[9] selgus aga, et juhised osutusid liialt keerulisteks ning kogu taotlemis- ja juurutamisprotsess oli liiga bürokraatlik ja kommunikatsioon formaalne; suhtluses taheti näha koostööd, mis meenutaks partnerlussuhet. Vahehindamisega soovitati, et ITI-t koordineerival omavalitsusel (regionaalsel koordinaatoril) oleks eraldiseisev tööpost, mis esindaks kõiki „kasu saavaid“ osapooli suhtlusel riigitasandiga. Veel soovitati vahehindamise tulemusena muuta rahvusliku konverentsi formaati sedasi, et soodustada võimalikult palju sisulist suhtlemist Euroopa fondide valitsejate ning regionaalsete koordinaatorite vahel – rõhutati silmast silma läbirääkimiste olulisust. Samuti rõhutati, et strateegiate valideerimisele võiksid eelneda konsultatsioonid, et regionaalsel koordinaatoril oleks kõik eeldused, et strateegia enne lõplikku taotlemist saaks viimistletud vastavalt tagasisidele.

79. Eelnevate integreeritud strateegiate üks silmapaistvamaid edulugusid on Vítkovice' endise tööstuskompleksi taaselustamine[10]. Endine rasketööstuskompleks lõpetas töö 1998. aastast ning 2003. aastast on sinna projekt projekti haaval rajatud multifunktsionaalset kompleksi, kus on vaba aja asutused, jaekaubandus, muuseumid, galeriid, elupinnad, uurimiskeskused ning tudengitele mõeldud hooned.

[9] https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/narodni-organ-pro-koordinaci/evaluace/knihovna-evaluaci/procesni-evaluace-implementace-integrovanych-urban

[10] https://www.ostrava.cz/en/podnikatel-investor/real-estate/brownfields-1/the-lower-vitkovice-area?set_language=en

3.1.3. HEIDELBERGI KAASUS

80. Saksamaal lasub valdav osa planeerimis- ja strateegiate koostamise kohustus ning võimekus munitsipaaltasandil. Riigi- ja läänitasand sätestavad põhimõttelised kohustused, aga igasugune sisuline töö on kohaliku (munitsipaal-) ning regionaalse tasandi teha. Heidelbergi puudub igasugune kogemus EL ressursside kaasamise osas ja seega puuduvad ka kogemused ITI-mudeliga.

81. Kuna riigi- ja läänitasandi visioon ja planeeringud on väga üldised, siis nende tasanditega mingeid kooskõlastamismehhanisme ei kasutata. Regionaalse ja kohaliku tasandi kooskõla tagab see, et kõik ressursid regionaalsete probleemidega tegelemiseks tulevad omavalitsustelt endilt – nii finantseering kui personal. Planeeringute seisukohalt lähtutakse põhimõttest, et kõige hilisem planeering on kehtiv – seega võib kohaliku tasandi planeering kehtetuks muuta teatud osad regionaalsest planeeringust.

82. Heidelberg kuulub Rhein-Neckar-i regionaaltasandisse [11], kus üheskoos Mannheimi ja teist regionaalsete linnade-asulatega korraldatakse regionaalset arengut eri valdkondades: üleminek jätkusuutlikule energeetikale, demograafilised trendid, majandus ja ettevõtlus, looduskeskkond, suurüritused jne; samuti koordineeritakse igapäevaselt regiooni liikluskorraldust ning energiavarustamist. Nagu öeldud, siis ressursid tulevad liikmesomavalitsuste poolt ning kõik otsused peab heaks kiitma munitsipaaltasandi esindajatest koosnev „nõukogu".

83. Heidelbergi arengustrateegia käsitleb tervet linna tervikuna ning detailsemalt veel nelja valdkonna lõikes: keskkonna jätkusuutlikkuse tagamine[12], eluasemepoliitika[13], jaekaubandus[14] ning transport[15]. Lisaks on koostatud integreeritud tegevuskavad erilist tähelepanu vajavate linnaosadele. Konkreetsele linnaosale „eristaatust" saavad taotleda linnosa ise või tuleb see otsus linnavalitsuselt. Järgneb ülevaade ühe sellise linnaosa integreeritud tegevuskavast – kuigi individuaalsed tegevuskavad erinevad oma sisu poolest linnaosast linnaosasse, siis nende planeerimis- ja elluviimismehhanismid on samad.

84. Heidelbergis asuva Hasenleiser-Rohrbach-i naabruskonna integreeritud tegevuskava on koostatud naabruskonna terviklikuks arendamiseks, arvestades seejuures kuuluvust Rohrbachi linnaosasse. Hasenleiseri naabruskonnas elab ligikaudu 4700 inimest ning terves Rohrbachi linnaosas kokku ligikaudu 17 tuhat inimest. Hasenleiser on üks Heidelergi hiljem asustatud naabruskondadest, aga aastakümnetega on linnaosa jäänud unarusse.[16] Noored kolivad seejuures mujale ning järjest on toimumas teatav getostumine: immigrantide osakaal on kasvanud käsikäes sotsiaalprobleemidega. Aastatega on unarusse jäänud ka eluhooned, mida on võimalik näha nende välimusestki. Hasenlaiseri naabruskond asub umbes 100 hektaril, millest umbes 60 on hoonestatud – asustustihedus 80 inimest hektari kohta on linna suurim.[17]

85. Esimese etapina teostati 2017. aastal olukorra hetkeanalüüsis[17] ning sellele järgnes esimene ring avalikke töötubasid elanike kaasamiseks. Lisaks kutsuti kokku ka ümarlaud, kus kaasati kohalikud spetsialistid ning strateegilised partnerid. Analüüsi ja avalikkuse sisendi põhjal pandi paika arengukava järgmiseks kümneks aastaks [18], mis läks jällegi avalikkusele tagasisidestamisele. Arengukava elluviimiseks moodustati nn naabruskonna töörühm, kuhu kuulub paar inimest, kes hakkavad spetsiaalselt tegelema antud naabruskonna elukvaliteedi edendamisega. Naabruskonna töörühm esitab iga-aastase tegevuskava linnale kinnitamiseks ning seejärel asub sisulist tööd tegema vastavalt tegevuskavale – kõike alates investeeringukavade koostamisest kuni kultuuriürituste korraldamiseni.

---

[11] https://en.m-r-n.com/wer-wir-sind/verband-region-rhein-neckar/aufgaben-und-projekte
[12] https://www.heidelberg.de/hd/HD/Leben/Masterplan+Klimaschutz.html
[13] https://www.heidelberg.de/hd/HD/Leben/handlungsprogramm+wohnen.html
[14] https://www.heidelberg.de/hd/HD/Rathaus/Einzelhandelsentwicklung.html
[15] https://www.heidelberg.de/hd/HD/Leben/verkehrsentwicklungsplan+2035.html
[16] https://www.heidelberg.de/hd/HD/Rathaus/soziale+stadtteilentwicklung+rohrbach-hasenleiser.html
[17] https://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/get/documents_E-1821937421/heidelberg/Objektdatenbank/12/PDF/Soziale%20Stadtteilentwicklung/12_pdf_IHK%20Rohrbach-Hasenleiser%20Teil%201.pdf
[18] https://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/get/documents_E355839551/heidelberg/Objektdatenbank/12/PDF/Soziale%20Stadtteilentwicklung/12_pdf_IHK_Teil%202_Hasenleiser.pdf

Kohalikke partnereid ja teisi osapooli kaasatakse vastavalt vajadusele. Arengukava näeb ette iga-aastaseid vahehindamisi, millega soovitakse tagada selle juurutamise paindlikkus: vajadusel saab eesmärke ja meetmeid jooksvalt korrigeerida järgmiste aastate tegevuskavadega.

86. Arengukava hõlmab endas kümmet eesmärki ning 23 meetmekomplekti, et neid saavutada. Muuhulgas seati eesmärgiks ka rohelise linnaruumi rajamist ning alternatiivsete liikumisvõimaluste võimaldamist. Meetmekomplektid on omavahel seotud ning seepärast on oluline töörühma koordineeriv roll. Tähelepanuväärne on, et iga meetmekomplekti iga konkreetse meetme kohta küsiti arvamust ning ettepanekuid ka elanike endi käest. Näiteks näeb üks konkreetne meetmekomplekt ette busside ja trammide ligipääsetavamaks ning atraktiivsemaks muutmist, mille puhul andsid elanikud üksikasjalikku sisendit bussigraafikute ja -marsruutide toimimise kohta ning jõuti ühisele arusaamale, et öine trammiliiklus ei toimi, kuna trammides ei tunta end turvalisena.

87. Kuna senised kogemused tunduvad sellist kitsast, naabruskonnapõhist integreeritud lähenemist õigustama, siis on sarnane arengukava moodustatud ka Emmertsgrundi naabruskonnas[19, 20] ning tehtud on algatused ka Lääne-Berheimi ja Boxbergi naabruskondade arendamiseks. Vahepealse töö käigu on välja kujunenud üks põhimõtteline muudatus arengukavade koostamises, mida ellu tahetakse viia: minna senistelt situatsioonipõhistelt eesmärkidelt üle ÜRO nn. jätkusuutlike arengueesmärkidele (*sustainable development goals*)[21]. See lihtsustaks edasimineku mõõtmist ja hindamist erinevate arengukavade lõikes, kuna eesmärgid oleksid koostatud ühise raamistiku järgi.

88. Selleks, et arengukavade raames teostatavad projektid teeniksid elanike huvisid, on Heidelbergi linn koostanud põhjalikud avalikkuse kaasamise juhised[22], millest on pikemalt juttu peatükis 4 (vt Kaasamise hetkeseis).

3.1.4. KOPENHAAGEN

89. Kuna Taani on suhteliselt jõukas riik, siis pole nende pealinnal Kopenhaagenil ka kogemusi EL ressursside (integreeritud) kaasamisega – seetõttu puudub ka igasugune kogemus ITI-mudeliga. Küll aga on Kopenhaageni suurprojektides integreeritud lähenemise tunnuseid ja nende kasutatavast mudelist saab õppida ka Eesti kontekstis. Need projektid hõlmavad aastaid tagasi edukalt lõppenud metroo arendamise projekti[23] ning praegu vägagi aktuaalseid By&Havn projekte[24], millega arendatakse erinevaid linnaosasid ja sadamapiirkondi. Seda lähenemist on Taanis seni eranditult rakendatud Kopenhaageni suurarenduste kontekstis.

90. Kopenhaagen on neid suurprojekte ellu viinud nn. Kopenhaageni mudelit[25] järgides. Vastavalt sellele mudelile luuakse iga suurprojekti tarbeks poolavalik äriühing, kus pool osalust riigil ja pool linnal. Moodustatud ettevõte saab oma kapitali riigilt (maa ja kinnistute näol) ning genereerib projektiks vajalikud ressursid sedasama kapitali realiseerides (antud juhul maa ja kinnistute müügist). Maa asub vastava suurprojekti poolt arendatavas piirkonnas või selle ümbruses: projekti raames valmiv taristu tõstab oluliselt müüdava maa väärtust ning tagab, et see oleks kinnisvaraarendajate seisukohalt atraktiivne.

91. Ettevõte juhtkond lähtub oma igapäevategemistes kommertspõhimõtetest, mis tagab, et ressursse kasutatakse sihtotstarbeliselt ning protsessid oleksid efektiivsed – ettevõtte tulude arvelt peab suurprojekt lõpuks teostatud saama. Kuna ettevõte on aga linna (ja riigi) omanduses, siis läbi nõukogu juhiste suunatakse ettevõtet oma ressursse kasutama ära niimoodi, et need teeniksid ka linna (ja riigi)

[19] https://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/get/documents_E1090388726/heidelberg/PB5Documents/pdf/12_pdf_Fortschreibung_IHK_Teil1_Zwischenbilanz_Juli11.pdf
[20] https://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/get/documents_E-700516559/heidelberg/PB5Documents/pdf/12_pdf_END_Fortschreibung%20IHK_Teil%202.pdf
[21] https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/
[22] https://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/get/documents_E-883021685/heidelberg/Objektdatenbank/12/PDF/12_pdf_Buergerbeteiligung_Leitlinien_Komplettfassung.pdf
[23] https://www.thenewlocalism.com/research/how-a-dying-city-transformed-into-one-of-the-wealthiest-in-the-world/
[24] https://byoghavn.dk/
[25] https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/05/csi_20170601_copenhagen_port_paper.pdf

huvisid. Näiteks, Kopenhaageni puhul on nii riigi kui linna huvides, et ettevõttele allutatud maa ja kinnistute müügiga kaasneks teatud hulgal taskukohase elupindade arendamine, mis aitaks leevendada pealinna painavat (taskukohaste) eluasemete puudust.

92. Ettevõte moodustatakse linna ja riigi poolt 50%-50% osalusega ning esialgu nimetatakse ametisse linna- ja riigiametnikest koosnev ajutine juhtkond, kelle ülesandeks on panna alus pikaajalisele struktuurile (leitakse vajaliku kompetentsiga juhtkond). Lahkhelid huvide osas tekivad nii omanike endi (linn ja riik) vahel kui ka juhtkonna ja omanike vahel. Näiteks olid Kopenhaageni linn ja Taani riik eri meelel, kui palju peaks ühe sellise suurprojekti raames arendatava piirkonna maast minema tööstuse ning kui palju elupinna arendamiseks. Kui riik ja linn jõuavad oma visioonis üksmeelele, siis nihkub ka ettevõtte osalus rohkem linna kätesse (metrooprojekti puhul oli lõplik osakaal linna ja riigi vahel 95%-5%) – see tagab, et kui projekt jõuab operatiivsesse faasi, siis ollakse poliitiliste vaidlustega ühel pool ja ettevõtte juhtkond ei pea muretsema omanike ning nõukogu konfliktsete huvide pärast.

93. Taani eripära regionaalses planeerimises seisneb selles, et peale kümne aasta tagust haldusreformi puudub regionaalsel tasandil praktiliselt igasugune võimekus planeerida (erandiks on tervishoiuvaldkond). Koostöö toimub seega munitsipaal- ja riikliku tasandi vahel, seda ka Kopenhaageni puhul. Kopenhaageni kaasuse puhul on see ehk isegi kasuks tulnud: kolme planeerimistaseme asemel on kaks, mis on lihtsustanud strateegiate kooskõlastamist ning üksmeelele jõudmist.

94. Kuna moodustatud ettevõte tegutseb kommertseesmärkidel ja -põhimõtetel, siis on erasektor arendamisesse vaikimisi kaasatud. Linna ja riigi huvid on esindatud ettevõtte nõukogu vahendusel. Planeerimisprotsessi on eraldi ka kaasatud linnaosade esindajad. Üldist avalikkust kaasatakse mitmeetapiliselt: planeerimisprotsessi alguses ning veel teine kord peale projekti esmaversiooni valmimist. Lisaks kaasneb ka põhjalik keskkonnamõjude hindamine, millele järgneb avalik debatt.

3.1.5. VAASA

95. Vaasa regiooni (Ostrobothnia) linnade arengustrateegiad käivad käsikäes regionaalsete arengustrateegiatega – Vaasa linna arengustrateegia on kõigest nelja-aastase ulatusega, aga Ostrobothnia regiooni arengustrateegia hõlmab perioodi 2040. aastani. Regionaalse strateegia väljatöötamisel kaasati töötubadesse kõik omavalitsused. Lisaks on omavalitsused esindatud ka regionaalnõukogus, kus hääletatakse lõpliku strateegia üle.

96. Vaasa linna arengustrateegia järgib nelja-aastast valimistsüklit. Algsele linnavõimude initsiatiivile järgnesid seminarid ja töötoad, mis kaasasid esmasesse arutellu laia spektriga osapooli: mandaadi saanud kohaliku võimu kandjad, kohalikud ametnikud, arenguorganisatsioonid, ettevõtted, esindajad haridusest ning akadeemilistest asutustest. Viimase strateegia koostamisel kaasati mh. ka (üli)õpilasorganisatsioonide, eakate ning Vaasasse sisserännanute esindajaid. Lisaks koguti strateegiale tagasisidet linna elanikele suunatud küsitlusega, millele saadi 1200 vastust.

97. Strateegia igapäevast elluviimist koordineerib vastav töörühm ning kaks korda aastas arutatakse progressi ning korrigeeritakse strateegiat koos osalevate omavalitsuste juhtidega (linnapeadega). Kord aastas tehakse sama ka regionaalse koostöö arengunõukoguga[26], kuhu on valitud esindajad igast linnast.

98. Strateegiaga[27] kaardistati detailselt piirkonna hetkeseis eri valdkondade lõikes ning selle põhjal püstitati visioon ja määratleti prioriteetsed arengusuunad. Kõige olulisemaks peetakse panustamist juba praegugi tugevale energeetikaklastrile piirkonnas – seda nii ettevõtluse kui ka akadeemilisest

[26] https://www.vaasa.fi/tietoa-vaasasta-ja-seudusta/vaasan-kaupungin-organisaatio-ja-paatoksenteko/paatoksenteko/paattajat-ja-valmistelijat/kuntayhtymat/vaasan-seudun-yhteistyoneuvottelukunta/

[27] https://www.vasek.fi/assets/Files/Vaasan-seudun-elinvoimastrategia-2016-2020/vaasan-seudun-elinvoimastrategia-fi.pdf

perspektiivist. Elukvaliteedi tagamiseks eeldatakse kvaliteetse transporditaristu rajamist ning kvaliteetsete ja kõigile kättesaadavate avalike teenuste arendamist.

99. Soome linnad kuuluvad Helsinki linnapea algatusel loodud nn. C21 koostöövõrgustikku. Võrgustik võimaldab linnadel arutleda ja leida lahendusi ühistele muredele ning üheskoos moodustub autoriteetne platvorm, esindamaks oma huvisid ka dialoogis riigiga. Muuhulgas tehakse ettepanekuid eelarvestamise osas – näiteks pikendati riigi rahastatud regionaalse arengu rahastamisperioodi seitsmele aastale just C21 võrgustiku eestvedamisel.

100. Soomes suunati viimase eelarveperioodi strateegiliseks regionaalseks arenguks mõeldud rahad riigi 18 ülikoolilinnale – neis nähakse suurimat potentsiaali toetada riigi kui terviku arengut. Linnad ei pea seejuures rahastusele teiste linnadega konkureerima, aga ressursside lõplik jaotus selgub alles peale iga linna läbirääkimisi Soome Tööhõive- ja Majandusministeeriumiga, kes langetab lõplikud otsused rahastamise osas. Rahastamise osakaal jaotub selliselt, et riik panustab 60% (millest 50% Euroopa fondidest ning 10% on riigi muudest tuludest) ning linn peab rahastama 40% kogumaksumusest.

101. Kuigi rahastamistsükkel kestab seitse aastat siis Vaasa puhul arutletakse esimese etapina esimese kolme aasta arengukava ning selle rahastamist. Linna ja riigi (Tööhõive- ja Majandusministeerium) vahelisse arutelu on kaasatud ka Merionva tehnoloogiakeskus [28] (Vaasa tehnoloogiaettevõtete esindajana), VASEK[29] (Vaasa regiooni ettevõtlusarendusettevõte), rektorid kohalikest ülikoolidest ning Ostrobothnia regionaalnõukogu. Nende arutelude käigus pannakse paika rahastamise üldpõhimõtted.

102. Vaasa tasemel moodustatakse regionaalne juhtgrupp, mis hakkab vastavalt ministeeriumilt eraldatud ressurssidele jooksvalt planeerima ja otsustama, milliseid konkreetseid projekte taotlemisele esitatakse. Juhtgruppi hakkab eeldatavasti kuuluma kohalik kaubandus-tööstuskoda, eelpool mainitud Ostrobothnia regionaalnõukogu ning arendusettevõtted (Merionva ja VASEK) ning lisaks neile veel regiooni suurettevõtete esindajad.

103. Regionaalnõukogu mängib arengukavade elluviimisel administratiivset rolli: vahendab linnale raha vastavalt arengukavale ning hoolitseb seejuures, et kõik projektid vastaksid tingimustele. Lisaks hindab regionaalnõukogu tagantjärele projektide mõju – järgitakse endi välja töötatud hindamissüsteemi, mis põhineb EL hindamisraamistikule. Linn pakub projektide omanikele (enamasti ülikoolid-ettevõtted) jooksvalt vajaduspõhist nõustamist, aga mingit eraldiseisvat töökohta nendega seoses ei looda. Küll aga eeldab linn, et neile eraldatakse üks koht iga projekti juhtrühmas – sedasi tagatakse linna huvid.

104. Lisaks eelpool mainitule on Vaasa järgija-linn programmis IRIS, mis on EL-i poolt rahastatud initsiatiiv, kus kõik osalejalinnad panustavad ülikoolide, uuringuinstituutide, kohalike omavalitsuste ja innovatsiooniagentuuride koostöösse, mille tulemusena võetakse kasutusele mitmeid energiaga, mobiilsuse ja IKT-ga seotud tehnoloogiaid (nutikad lahendused). Projekt on hetkel käimas, juunis 2019 toimus neljas konverents Vaasas, kus arutati, kuidas erinevaid lahendusi kõikides linnades replikeerida. Lahendusi veel aga teadaolevalt ellu viidud pole.[30]

[28] https://www.merinova.fi/
[29] https://www.vasek.fi/
[30] https://irissmartcities.eu/, https://www.vaasa.fi/en/iris/

3.2. INTEGREERITUD ARENGUTEGEVUS EESTIS

105. ITI Eestis rakendatud ei ole. Küll aga on esinenud integreeritud arengutegevust. Integreeritust esineb nii regionaalses võtmes (sama valdkonna arengusse panustab mitu omavalitsust) kui ka valdkondade üleselt (ühe lahenduse raames adresseeritakse mitme eri valdkonna vajadusi).

106. Kõige enam on integreeritud lähenemist (ühis)transpordi võrgustike arendamisel, kus kohtuvad eelkõige liikuvuse ja keskkonnasäästlikkuse valdkonnad, aga vähemal määral ka linnaruumi kujundamine. Planeeritakse maakondlikke liinide marsruute, juurutatakse ühiseid piletisüsteemi, rajatakse vastavat taristut jne. Transpordi arendamisel on näha üsna lubavat omavalitsuste vahelist koostööd, mille aluseks on piirkondlike ühistranspordikeskuste loomine[31,32,33,34].

107. Veel esineb integreeritust erinevate piirkondlike kompetentsi- ja teenuskeskuste kontseptsioonis. Ida-Virumaal arendatakse näiteks Põlevkivi kompetentsikeskust (piirkondlik integratsioon); Pärnus planeeritakse rohemajanduse kompetentsikeskust (ettevõtlusmaastiku ja keskkonnasäästlikkuse valdkondade integreerimine). Ida-Virumaa omavalitsused on koostöös loonud ka SA Ida-Virumaa Tööstusalade Arendus (IVIA), kus üheskoos on loodud stardiplatvorm ettevõtetele[35], et meelitada neid oma tootmistegevust laiendama oma vastvalminud tööstusparkidesse.

108. Lisaks käis piirkondlike esindajate intervjuudest läbi mõte arendada piirkondlikud teenuskeskused, mis tooksid „ühe katuse alla“ lasteaiad, kultuuri- ja spordikeskused, esmatasandi terviseasutused, raamatukogud, noortekeskus ja ka kohaliku valitsuse – selline komplekslähenemine hõlmaks arvukalt erinevaid valdkondi, aga eriti adresseeritaks avalike teenuste ja sotsiaalhoolekande valdkondasid.

109. Selleks, et Eestis saaks edaspidi teostada integreeritud regionaalarengut, peaks loodama vastavad vahendid ja institutsioonid. Seepärast on asjakohane idee rakendada maakondlike arendusorganisatsioone regionaalsete kompetentsikeskustena. Kompetentsikeskustega antaks regionaalsele tasandile koordineeriv ja valideeriv roll, mis aitaks teostada kohaliku tasandi arengut integreeritult, lähtudes seejuures ühelt poolt kohaliku tasandi tegelikest vajadustest ning, teisalt, riigipoolsete ootuste ja regulatsiooniga.

3.3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

110. Järgnevad erinevad ettepanekud ITI rakendusmudeli raamistiku kohta.

TABEL 6. ITI RAKENDUSMUDELI RAAMISTIKU ETTEPANEKUD

#	ETTEPANEK	SELGITUS
7	ITI-liitude moodustamine peab toimuma paindlikel alustel **(63, 67),** ITI-strateegiate koostamiseks peaks loodama ühtsed juhised **(78) ning r**essursside kaasamise kord EL fondidest peab olema viidud kooskõlla ITI-de põhimõtetega **(66)** **Vastutaja: RaM, MARO**	ITI-liitude moodustamiseks peavad olema alternatiivsed võimalused: formaalse fikseeritud struktuuriga avalik-õiguslikud juriidilised isikud või siis vähemformaalsemad liidud, mis põhinesid koostöölepingule osalevate omavalitsuste vahel ning rakendaksid omavalitsuste olemasolevaid ressursse ja struktuure. Sobivam formaat selgub regionaaltasandi vahendatud läbirääkimistel. Selleks, et ITI-strateegiad saaksid kaasata EL fondide ressursse sihtotstarbeliselt, tuleb veenduda, et fondide valitsejate poolt sätestatud tingimused seda teha võimaldaksid ega paneks taotlejaid ITI-strateegiate koostamisel sundseisu. See on võimalik

[31] https://www.ytkpohja.ee/esileht
[32] http://www.ivytk.ee/viited-ja-juhendid/
[33] http://transport.tartumaa.ee/
[34] https://pytk.ee/
[35] https://www.ivia.ee/laienda-oma-ari/soft-landing-teenus/

		ainult siis, kui tingimuste sätestamisel on arvesse võetud ITI-strateegiate vajadusi. ITI planeerimist ja elluviimist tuleb korraldada üheste ja selgete juhiste loomisega, millega eristatakse selgelt erinevad rollid ja nendega kaasnevad kohustused. Võimalikult palju koordineerivaid ja valideerivaid tegevusi suunata seejuures regionaalsele tasandile, s.t. maakondlikele arendusorganisatsioonidele ning ITI-strateegiad integreerida maakondlikesse arengustrateegiatesse ning ITI-t puudutavatesse kohalikesse arengustrateegiatesse.
8	Standardiseerida arengueesmärgid ÜRO jätkusuutlike arengueesmärkide raamistiku põhjal **(87)** **Vastutaja: MARO**	Üldlevinud raamistiku järgimine (ÜRO SDG-d) võimaldavad projektide ja arengu võrdlevat analüüsi laiemas, sh. rahvusvahelises kontekstis.

4. KAASAMINE

4.1. KAASAMISPÕHIMÕTTED

111. Tänapäeva valitsemise üheks eelduseks on kodanike ja erinevate huvigruppide kaasamine poliitika kujundamisse ja otsustamisse. Kaasamine aitab ka muuta valitsemise läbipaistvamaks: elanikud saavad aru kuidas otsusteni jõutakse ja kuhu avalik raha kulub.

112. Hetkel juhivad kaasamist kaks põhimõttelist vahendit: mõjude hindamise metoodika [36] ning kaasamise hea tava [37]. Esimesega hinnatakse kavandatavate otsuste tagajärgi ja mõju erinevatele huvigruppidele. Kaasamise hea tava annab soovitusi lähenemise valimisel ka kommunikatsioonis, kuid jätab paljud nüansid lahtiseks. Et kaasamise kvaliteet sõltub suurel määral detailidest, siis heast tavast ei piisa.

113. Kaasamise edendamisel on olulist rolli mänginud Avatud valitsemise partnerluses [38], mille tegevuskavade raames on aastate jooksul ellu kutsutud nii mõnigi edukas algatus. Tähelepanuväärsemad neist on ehk portaal rahvaalgatus.ee [39] ning eelnõude infosüsteem (EIS) [40]. Portaal rahvaalgatus.ee võimaldab igaühel mugavalt koostada algatusi ning neid ka Riigikogule esitada. EIS võimaldab riigiasutuste vahelist kooskõlastamist, mis on hädavajalik seadusloomeks; ka on laiemal avalikkusel võimalik selle vahendusel jälgida seadusloome menetlusprotsesse. Plaanis on EIS-i edasiarendus, mis võimaldaks selle kaudu ulatuslikumat kaasamist ning transformeeriks selle eelnõude koosloomekeskkonnaks. Täpsem avalik info selle kavandatava koosloomekeskkonna kontseptsioonist hetkel puudub, aga põhimõtteliselt kinnitavad sellise digilahenduse vajadust ka ekspertintervjuud erinevate osapooltega, mis antud uuringu raames teostati.

114. Kaasamise planeerimisel on oluline silmas pidada, et kaasamine toimub kahes põhimõttelises dimensioonis: ühelt poolt ekspertide ja spetsiifiliste huvigruppide kaasamine ning teisalt, laiema avalikkuse kui terviku kaasamine ja teavitamine.

4.2. KAASAMISE HETKESEIS

115. Regionaalsete dokumentide analüüsi käigus leidus vähe konkreetseid vastuseid kaasamise erinevate formaatide kohta. Intervjueeritavate seisukohad on kaasamise osas mitmetised. Tõdetakse, et **kaasamine ei ole järjepidev**. Küll aga tunnistatakse kaasamise olulisust: seda nii kavandamise faasis, aga ka hiljem – ideede lõplikul tagasisidestamisel. Sihtgrupid ja meetodid peaksid loomulikult vastama vajadusele: kavandamise faasis kaasata pigem eksperte ja spetsiifilisi huvigruppe ning pigem sisulist arutelu võimaldavate meetoditega; tagasisidestamisel aga laiemat avalikkust ning meetoditega, mis oleksid lihtsasti ligipääsetavad, võimaldaksid sisendit anda võimalikult vähese vaevaga ning jõuda õigete osapoolteni. Kaasamismeetodite valikul on oluline arvestada sihtgruppide erisusi. Nt vanemaealised eelistavad käia avalikel kaasamisüritustel, samas nooremad eelistavad IKT põhiseid lahendusi; tööealised inimesed ei saa tihti tööpäeva ajal osaleda, sest nad peavad samal ajal tööl olema jne. Kaasamisprotsess tuleks kujundada vastavalt sihtgruppide erisustele.

116. Vestlustes arvati, et **praegusel kujul ei tasuks kaasamist suurendada, vaid pigem peaks selle kvaliteeti tõstma uudsete meetodite kasutuselevõtuga**. Erandina tõdeti kaasamise suurendamise vajadust Ida-Viru esindajate poolt. Leitakse, et praegused kaasamisvõtteid ei saa uutega täielikult

[36] https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/mojude-hindamine
[37] https://www.riigikantselei.ee/et/kaasamise-hea-tava
[38] https://www.riigikantselei.ee/et/avatud-valitsemise-partnerlus
[39] https://rahvaalgatus.ee/
[40] https://eelnoud.valitsus.ee/main#1csvRXJB

asendada, vaid need täiendavad teineteist. Samuti rõhutatakse kaasamisele eelneva kommunikatsioonitöö olulisust. See on esmalt oluline, et laiem avalikkus oleks üldse teadlik, et tal on võimalik oma hääl kuuldavaks teha; teisalt on oluline ka seletada, mida kaasamine kui protsess endast ette kujutab – mille osas tagasisidet oodatakse; mida tulemiga tehakse; et iga indiviidi või väikse huvigrupi arvamus ei pruugi ega jäägi tavaliselt lõppsõnaks jne.

117. Et linnapiirkondades ja kohalikes omavalitsustes kaasamisprotsessidele kaasa aidata, saaks riik tagada kaasamiseks vajalike vahendite olemasolu. Näiteks töötatakse praegu välja ühtset planeeringute menetlusinfo süsteemi, mis võimaldaks osapooltel ühes kohas hoida kursis end erinevate algatustega. Järgnevalt tulebki juttu IKT-põhistest kaasamismeetoditest, mille puhul tasub ennetada olukorda, kus iga omavalitsus hakkaks eraldiseisvalt oma infosüsteemi arendama. Kasutusele tuleks võtta ühtsed süsteemid, mida kohalik tasand saaks tervikuna rakendada.

118. **Rõhutatakse vajadust kaasata laiemat avalikkust IKT-vahendite kaudu – sotsiaalmeedia, spetsiaalsed äpid, internetiportaalid.** Just IKT-lahenduste abil on mõeldav suurendada laiemalt avalikkuse kaasamist. Laiapõhjalist kaasamist ei saa teostada füüsilist kohaolu eeldavas formaadis – esiteks on see inimestele tülikas individuaalse ajakorralduse seisukohalt ja üsna kiiresti tekivad ka ruumilised piirangud. Selline kaasamine oleks pigem otstarbekas põhimõtteliste alternatiivide vahel otsustamisel või ideede tagasisidestamisel. Laiema avalikkuse kaasamine peaks olema indiviidide jaoks tehtud kiireks ja lihtsaks. Samas võib teatud olukordades selline kaasamine toimida ka konkreetsete sihtgruppide – nt kohalike ettevõtete kaasamisel, kellel võib olla keerukas leida töö kõrvalt aega seminaridel osalemiseks. Konkreetse kaasamise meetmena pakuti välja kaardirakendust, kuhu oleks peale kantud kõik projektid, mida kavandatakse. Digitaalsete kaasamisplatvormide kasutamine tuleb siduda füüsiliste kaasamis- ja dialoogivormidega, võimaldades nii erinevate gruppide võrdset kohtlemist kui ka elanike tegelikku kokku toomist.

119. Seni on erinevate IKT-vahendite rakendamine kaasamisel olnud pigem vähene. Suuremad ühekordsed kaasamised toimusid näiteks „Eesti 2035“ ja „Tallinn 2035“ strateegiate koostamise raames. Tallinna strateegia puhul tõdeti aga intervjuus, et tagasisidestamine jäi siiski puudulikuks – vastajad ei saanud teada, mis nende sisendiga edasi tehti. Hea näitena osati tuua Elva valla nutirakendust[41], mis võimaldab elanikel anda tagasisidet laial teemaderingil: heakord, ehitus, teede ja tänavate hooldus, jäätmemajandus, sotsiaalhoolekanne jne. On ka näiteid selle kohta, et vallad kasutavad kaasamiskanalina ka sotsiaalmeediat – selles osas näitab eeskuju Pärnu linn. Vallad/linnad peaksid olema valmis kaasamisprotsesside elluviimisest pidevalt õppima ning neid protsesse muutma. Esimeste katsetuste/eksperimentide korral on mõistlik kaasata mitte ainult kaasamisekspert, vaid ka nt teenusdisainerite jm ekspertiisi protsesside lahtimõtestamiseks ning täiendamiseks.

120. **Teisalt ei saa loobuda ka traditsioonilisematest kaasamise meetoditest – rahvakoosolekud, seminarid, töötoad.** Need võimaldavad sisukamat arutelu, mis on hädavajalik just planeerimise ja kavandamise faasis. Kavandamisel soovitakse pigem kaasata seltse, MTÜ-sid ja muid sarnaseid võrgustikke, mis aitaksid jõuda võimalikult suure hulga erinevate osapoolteni, aga samas ei eelda ebarealistlike rahvamasside kaasamist ja võimaldaks seega ka arutelude mõistlikku organiseerimist. Laiemat konteksti silmas pidades on vajalik selliste organisatsioonide rahaline toetamine, et nad ise üldse oleksid võimelised 1) oma kogukonna siseselt kommunikatsiooni teostama ja olema seega kursis oma esindavate murede ja vajadustega 2) teostama ka ise projekte. Traditsioonilised meetodid on olulised ka laiema avalikkuse kaasamisel, kuna osa elanikkonnast lihtsalt ei ole veel valmis kasutama erinevaid IKT-põhiseid lahendusi.

121. Rõhutatakse seda, et kaasamise tulemit tuleb ka arvesse võtta ning inimesed peavad aru saama, et see ka toimunud on – oluline on seega kaasamise tagasisidestamine. On juhtumeid, kus inimesi on

[41] https://www.elva.ee/elva-valla-app

mingitel perioodidel justkui palju kaasatud, aga nende jaoks on kogu protsess teatud etappides osalemisega lõppenud ning mingit edasist infot nendeni ei jõua. See on osalejates jätnud negatiivse emotsiooni ja sedasi ei nähta ka kaasamist tervikuna positiivses valguses.

122. Ida-Virumaal on paljud ka osaliselt või täielikult venekeelses inforuumis, kuhu ülejäänud Eesti ühiskonda puudutav jõuab heal juhul osaliselt. On raskusi riigiasutustega suhtlemisel, kuna endiselt on väga palju olulist infot ainult eesti keeles või siis on puudulik kommunikatsioon. On ülioluline tõsta venekeelse teavitustegevuse kvaliteeti ja teha seda selges ja arusaadavas keeles. Kui kohalikud elanikud oleksid teadlikumad teiste piirkondade edulugudest, siis oskaksid nad ise rohkem kaasa mõelda, kuidas oma kodukandis sarnaseid positiivseid muutuseid esile kutsuda.

123. Kaasamisprotsessid on aja- ja ressursimahukad, mistõttu tuleks nende protsesside elluviimiseks leida piirkonnas selge koordinaator ja vastutaja koos vajaliku pädevuse, ressursi ja oskusteabega. Kui kaasamine on üks paljudest tööülesannetest, siis tegeletakse sellega möödaminnes ning kogu protsessi kvaliteet kannatab seetõttu. Spetsiaalse koordineerija puudumisel võib protsess jääda pinnapealseks või osalejatele piisava tagasisideta, mis tekitab pahameelt. Kaasamisprotsesside õnnestumine eeldab lisaks ka poliitilist valimisolekut otsustusõiguse jagamiseks elanikega. Suuremamahulisi kaasamisprotsesse tuleks ette võtta selge poliitilise mandaadi olemasolu korral.

124. Et saada inimesi kaasa mõtlema, siis tuleks kaaluda ka ettepanekut, et ekspertide ja väga spetsiifiliste huvigruppide kaasamine võiks ideaalis olla **tasustatud** – see looks eelduse kvaliteetsema sisendi saamiseks osalejatelt. Vähemasti võiks pakkuda mingi sümboolse summa kulude katteks. Tasustamist ja/või kulude hüvitamist peaks seejuures tehtama aga sedasi, et see oleks kaasatavatele osapooltele minimaalselt bürokraatlik – vastasel juhul ei avaldu selle potentsiaalne positiivne mõju.

125. Intervjuudes toodi kaasamise kohta välja ka see nüanss, et kaasamisprotsessides kipuvad osalema pigem need osapooled, kes esmase ettepanekuga ei ole nõus ja soovivad sinna muudatusi. Sellised osapooled on sageli ka üsna jõulised ja valjuhäälsed oma seisukohti esitama. Kui nüüd riigi või KOV-ide esindajad vastavalt saadud sisendile oma ettepanekuid muudavad, et leida kompromisse huvigruppidega, siis võib juhtuda see, et need grupid, kes esmalt ei osalenud kaasamises (kuna neile välja käidud ettepanek sobis), ei ole omakorda muudatustega nõus ja muutuvad omakorda rahulolematuks. Seega tuleb etteulatuvalt läbi mõelda kaasamisprotsessiga kaasnevad kommunikatsioonitegevused, et kõik osapooled – ka need, kes otseselt ei panustanud – oleksid otsuste kujunemisega kursis.

4.2.1. VÄLISRIIKIDE PRAKTIKA ANALÜÜS

126. Kuigi kaasamine on olulisel kohal ilmselt teistegi puhul, siis avanes võimalus teemat põhjalikumalt käsitleda just Heidelbergi linna puhul. Selleks, et arengukavade raames teostatavad projektid teeniksid elanike huvisid, on Heidelbergi linn koostanud põhjalikud avalikkuse kaasamise juhised[22]. Juhised näevad ette, et projekti avalikkuse kaasamise ettevalmistamine koosneb seitsmest komponendist:

1. käesoleva projekti kirjeldus;
2. kaasamisprotsessi plaan (kooskõla projekti erinevate etappidega, eesmärgistamine, osapoolte kindlakstegemine, …);
3. konkreetsete kaasamisetappide meetodite valimine;
4. osalejate selekteerimisprotsessid kaasamisetappides;
5. tagasisidestamisprotsess(id);
6. kaasamisega tegeleva töögrupi moodustamise kaalumine;
7. graafik ja eelarve.

127. Juhiste raames on koostatud ka nö avalikkuse kaasamise tööriistakast, kust võib leida konkreetseid formaate avaliku arutelu läbiviimiseks (vt ettevalmistuse kolmandat komponenti). Tööriistad on mõeldud kolme tüüpi stsenaariumite jaoks: sisuline sisendi kogumine projekti arendamiseks (eesmärk on jõuda konkreetse sisendini, millest sõltub projekti käekäik); üldine arvamuse kaardistamine;

konfliktsete teemade ja lahkhelide käsitlemine. Iga tööriista on põgusalt kirjeldatud – millisteks puhkudeks see sobib, kuidas laias laastus läbi viiakse ning milliste mõõtmetega ürituse korraldamist see eeldab. Tööriistakasti saaks võtta aluseks sarnaste juhiste väljatöötamisel Eestis.

128. Heidelbergi linnavalitsuses on spetsiaalne avalikkuse kaasamise koordineerimise tööpost, mille ametnikud nõustavad konkreetseid projekte, kuidas otstarbekalt avalikkuse kaasamist läbi viia. See tagab, et juhiseid tervikuna kasutataks sihtotstarbeliselt ning need ka täidaksid oma eesmärki. Seejuures toimuvad spetsiaalse linnavalitsuse komisjoni koosseisus vahehindamised, kas ja kuidas on viimase perioodi jooksul avalikkuse kaasamine õnnestunud ning kas edaspidiseks peaks lähenemises avalikkusele tegema mingeid põhimõttelisi muudatusi ja muutma ka juhiseid.

4.3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

129. Järgnevad kaasamispõhimõtete ettepanekud, mis pärinevad siseriiklikust dokumendianalüüsist, ekspertintervjuudest, valideerimisseminarist ning välispraktika analüüsist.

TABEL 7. KAASAMIST PUUDUTAVAT ETTEPANEKUD

#	ETTEPANEK	SELGITUS
9	Suunata kohalikku tasandit kaasamisel rakendama IKT-põhiseid lahendusi **(118)** **Vastutaja: KOV,** MARO	Selleks, et jõuda vähese vaeva ja kuluga asjakohaste osapoolteni, tuleb rakendada IKT-põhiseid kanaleid ja vahendeid: sotsiaalmeedia, mobiilirakendused, internetiportaalid.
10	Kaasamisprotsesside laiapõhjaline väljatöötamine ekspertide abiga **(119),** protsessi osana ette näha kommunikatsioon **(116, 123, 125)** **Vastutaja: MARO,** KOV, Riigikantselei	Vallad/linnad peaksid olema valmis kaasamisprotsesside elluviimisest pidevalt õppima ning neid protsesse muutma. Mõistlik on kaasata mitte ainult kaasamiseksperte, vaid ka nt teenusdisaini jm ekspertiisi protsesside lahtimõtestamiseks ning täiendamiseks. Enne laiapõhjalist kaasamist peab olema planeeritud kogu kaasamisprotsess; muuhulgas tagasisidestamine ja sisendi rakendamine. Kogu protsessi peab läbipaistvalt ja ausalt kommunikeerima.
11	Kohustada kaasata puuetega inimeste esindajaid, seltse jt. kodanikuühendusi **(120)** **Vastutaja: KOV,** MARO	Kuna puuetega inimeste vajadusi tuleks arvestada mitmetes eluvaldkondades, siis tuleb nende esindajate kaasamise muuta neid puudutavates projektides kohustuslikuks. Kavandamisel kaasata seltside, MTÜ-de ja teoste võrgustike esindajad, mis aitaksid jõuda võimalikult suure hulga erinevate osapoolteni.
12	Koolitada kohalikul tasandil kaasamiseksperte, konkreetse vastutuse ja mandaadi andmine ametnikele **(123, 128)** **Vastutaja: RaM,** MARO, KOV	Paremaks kaasamiseks tuleb ametnikke koolitada ja süsteemselt kõrvaldada praeguse kaasamistegevuse puudujäägid ning õpetada ametnikke kasutama kaasaegseid kaasamisvahendeid. Kaasamise koordineerimise eest määrata konkreetne vastutaja.
13	Ekspertide kaasamisel kaaluda tasustamist ja/või kulude hüvitamist **(124)** **Vastutaja: MARO,** KOV	Ekspertide kaasamise tasustamine või vähemalt nende kulude sümboolne hüvitamine looks eelduse kvaliteetsema sisendi saamiseks. Seda tuleb aga teha selliselt, et kaasnev bürokraatia oleks kaasatavate jaoks minimaalne.

5. NUTIKATE LAHENDUSTE TOETAMISE RAAMISTIK

5.1. NUTIKA LAHENDUSE MÕISTE JA KRITEERIUMID

130. Käsitlemaks nutikaid lahendusi, tuleb see esmalt defineerida. See osutus üllatavalt keeruliseks ka ekspertintervjuudes – arusaam nutikast lahendusest erineb palju. Muuhulgas leiti, et nutikas lahendus võiks olla uudne, „kastist väljas“ mõte või lahendus vanale probleemile. See sõnastus ei võimalda aga nutikaid lahendusi objektiivselt tuvastada. **Nutikas lahendus on algatus või lähenemisviis, mis aitab edendada inimeste heaolu**. Pakume kolm kriteeriumi, mille põhjal saab lahenduste nutikust hinnata:

1. IKT-komponendi olemasolu ja andmepõhine käsitlus;
2. produktiivsuse kasv ja/või ressursisääst;
3. avalike väärtuste saavutamine: kliimaneutraalsus, bioloogiline mitmekesisus, elanike usaldus kasv riigi suhtes, ääremaastumise peatumine vms.

131. Nutikas lahendus võiks vastata vähemalt ühele neist kolmest kriteeriumist. Esimese kriteeriumi korral on oluline märkida, et IKT-komponent (ükskõik, milline tehnoloogiline vahend) iseenesest ei tähenda, et mingi lahendus nutikas on. On oluline, et see IKT-komponent leevendaks mingit reaalset probleemi – sellest ka andmepõhise käsitluse nüanss. Selleks, et mingit probleemi lahendada, tuleb seda kaardistada ja modelleerida ning see on võimalik üksnes andmete kasutamisel.

132. Teise kriteeriumi korral on asjakohane täpsustada, et ressursisääst ei peegelda ainult aega ja raha, vaid ka ressursse keskkonna ja looduse seisukohalt – see tähendab, et selle kriteeriumi alla võiksid kvalifitseeruda ka kõiksugu lahendused, mis aitavad alternatiividega võrreldes efektiivsemalt ära kasutada erinevaid loodusvarasid. Kui aga säästetakse aega ja raha, siis on oluline silmas pidada, et säästuefekt võib realiseeruda erinevate osapoolte kasuks – säästa võib nii kohalik omavalitsus, sealsed elanikud või hoopis mõni spetsiifilisem huvigrupp. Ressursisääst tekib iseenesest juba siis, kui disainida lahendus, mida saaks kasutada võimalikult paljude osapoolte poolt võimalikult paljude eri valdkondade kontekstis.

133. Kolmanda kriteeriumi põhjendusena võib selgitada, et kui produktiivsus võib lukustada KOVd olemasolevate ideede/tegevuste paremaks tegemisse, siis uute väärtuste esiletoomine võimaldab tegema hakata uusi asju. Innovatsioon on see, kui sama asja tehakse teistmoodi mitte lihtsalt efektiivsemalt kui varem. Kliimaneutraalsus, bioloogiline mitmekesisus, rahvastikumuudatused jms on kõik valdkonnad, mis ootavad uusi ja teistmoodi ettepanekuid, et neid saaks lahendada.

5.2. EESTI SENISED KOGEMUSED JA VÕIMALUSED

134. Eestis realiseeritud mastaapsete nutikate lahenduste näiteid on vähe. Eeskätt on selliseid pingutusi tehtud ühistranspordi vallas. Suuremates linnades kuvatakse ühistranspordi reaalajainfot – esialgu küll veel tabloodel, aga kavas on ka vastavad nutirakendused. Lisaks on tegeletud (ühis)transpordi tervikliku arendamisega, mis hõlmab ka pargi ja reisi parklaid ning kergliiklusteid ja rattaringlust.

135. Vähesel määral on nutikate lahendustega eksperimenteeritud ka teistes valdkondades. Pilootprojektidena on arendatud ka tarku ja ligi-null-energia-hooneid, mis säästaks sensorite ja tarkvara abil energiat (mastaapsemalt Tartus, SmarEnCity raames[42]; Tallinnas eksperimenteeritakse ka 3D kaksikute loomisega[43]). Tallinnas on arutatud ka nutika energiavõrgu kontseptsiooni, mis aitaks optimeerida energia tarnimisega seotud võrgukadusid. Nii Tartu kui ka Tallinn on avaandmetena

[42] http://tarktartu.ee/avaleht/ulevaade/
[43] https://eehitus.ee/timeline-post/3d-kaksiku-uuring/

avalikult kättesaadavaks teinud esimesed andmehulgad[44]. Samuti on initsiatiive, et digivahendite abil kaasata laiemat avalikkust valitsemisse – nendest on juttu peatükis 4 (vaata Kaasamise hetkeseis).

136. Kaks tähelepanuväärset käimasolevat algatust nutikate linnalahenduste arendamisel ja juurutamisel on TalTech-i korraldatav Targa linna ideekonkurss[45] ja Tartu linna algatatud Tarkade Linnade Klubi[46].

137. Uuringu raames toodi korduvalt välja et **KOV-id ei julge eksperimenteerida ja neil on hirm uute algatuste ees**, kuna kardavad kogukondade negatiivset reaktsiooni. Avaldati meelehärmi ametnike osas, kes on pikast töörutiinist läbi põlenud ning kellel lihtsalt puudub initsiatiivikus uute lahenduste juurutamiseks. Heideti ka ette, et kohalikul tasandil võimul olevad alati ei oska või ei taha lähtuda üldsuse huvides. Vajalik oskusteave on huvigruppide esindajate ja ekspertide näol olemas, kuid neid ei osata või taheta enda jaoks tööle panna.

138. Ida-Viru linnades on probleem inimressursiga eriti terav. Esiteks on inimesi vähe, kuna rahvastik vananeb ja väljarännet on palju – tekib olukord, kus pole inimesi, kellel oleks aega pikemaajalisemate küsimustega tegeleda. **Asja teeb veel keerukamaks KOV-ide juhtimiskvaliteet**: esineb seda, et ametnikud on tööle võetud tutvuste tulemusena ning neil puudub vajalik kompetents ja/või motivatsioon piirkonna arengusse panustada. Täheldatakse ka suurt kaadri voolavust. Sarnaselt teiste piirkondadegagi, on kompetentsi erinevate huvigruppide näol olemas, aga avalikul võimul puudub valmidus seda kaasata.

139. 2019. aastal oli KOV-ides keskmiselt kõigest 1,4 IT-spetsialisti, mida on kahtlemata liiga vähe, et olla valmis laiapõhjaliseks IKT-lahenduste juurutamiseks[47]. Linna- ja vallaasutused peavad investeerima majasiseste IKT- ja andmevõimekuste arendamisse, tehes selleks piirkonnasisest ja –ülest koostööd. Majasisene võimekus võimaldab IKT-lahendustega kaasnevaid võimalusi jooksvalt kaardistada, neid lahti mõtestada, võimalikke lähteülesandeid sõnastada ja protsesse koordineerida. Kui vastavate spetsialistide näol kriitilist massi ei teki, jääb paljude nutikate lahenduste kasutamine juhuslikuks.

140. Üheks selgeks võimaluseks nutikate lahenduste juurutamiseks on pilootprojektide ja eksperimentide läbiviimine. Eksperimenteerimise ja pilootprojektide osas on väga positiivselt meelestatud kolmas sektor ja kodanikuühiskond. Nende organisatsioonide võimekus on aga väga erinev ning paljud poleks ilmselt ise võimelised projekte täies mahus läbi viima. Seevastu ei tohiks nende initsiatiivikust ignoreerida ning tuleks tõsiselt kaaluda nende kaasamist erinevate pilootprojektide teostamisel. Nagu eelnevalt mainitudki, siis makrotasandil on oluline faktor seejuures kodanikuühiskonna kui terviku rahastamine.

141. IKT lahenduste sisseostmisel tuleks kaaluda innovatsioonihangete põhimõtete kasutamist, sh kaasates vastavaid riiklike vahendeid EAS-st ning konsulteerides sealse innovatsioonihangete kompetentsikeskusega. Võimalusel teha piirkonnaülest koostööd, mis võimaldaks suurema turupotentsiaali loomist erapakkujatele ning seega ka suurema innovatsiooni tõmbeefekti teket.

142. Piirkondade siseselt ja –üleselt tuleb võimalusel kasutada platvormipõhiseid, ühtsetel standarditel ja avatud lähtekoodiga lahendusi, mida oleks võimalik kasutada/integreerida ka mujal Eestis.

143. Nutikate lahenduste väljatöötamisel tuleb selgelt fokusseerida kasutajavajaduste tuvastamisele ning vastavate protsesside juurutamisele. Vajadusel alustada eksperimentaalsete (nt eluslaborite) protsessidega võimalike vajaduste ning probleemide tuvastamiseks.

144. Samas, et uued lahendused tööle hakkaks ja rakendust leiaks, siis tuleb uudsete lahenduste omaksvõtmine teha inimestele võimalikult kättesaadavaks. Nt. roheline ja keskkonnasõbralik elustiil

[44] https://opendata.riik.ee/
[45] https://www.taltech.ee/tarklinn
[46] http://tarktartu.ee/tarkade-linnade-klubi/
[47] https://omavalitsus.fin.ee/static/sites/5/2020/02/Ametikohtade-muutus-reform.pdf

tuleb teha mugavaks ja odavaks, et seda laialdaselt järgima hakataks. Pööratakse ka tähelepanu, et lisaks traditsioonilisele teadvustamistööle võiks kaaluda hoiakute juurutamist läbi ühiste kollektiivsete tegevuste – nt. prügi korjamine ja puude istutamine, ühised ratturitele suunatud üritused jne.

145. Selleks, et hoiakuid muuta, peaks inimestel olema arusaam sellest, miks neilt ühte või teist asja oodatakse ja kuidas sellise vajaduseni jõutud on. See tähendab, et igasuguste algatuste juures on üliloluline nende läbipaistvus ja konkreetsus, et otsustustprotsessid oleksid tervikuna jälgitavad. Vältimaks negatiivset häälestatust, on oluline luua inimestes arusaam, kuidas on erinevate otsustuskohtadeni jõutud. Paljuski aitab siinkohal efektiivne kaasamine. Kaasamine peab olema järjepidev, et inimestel oleks aega kohaneda ning ei tekiks vastuolusid. Samuti on oluline, et avalik sektor näitab igal tasandil head eeskuju ja käitub ka ise nende põhimõtete järgi, mida laiemalt avalikkuselt oodatakse.

146. Märgitakse, et asumi- ja linnaosaseltsidel on väga suur potentsiaal laiema avalikkuseni jõudmisel. Nende vahendusel oleks kindlasti võimalik propageerida ka nutikate lahenduste juurutamist. Paljud seltsid vaevlevad puudulike ressursside all ja sestap puudub neil hetkeseisuga võimekus laiapõhjalist kommunikatsiooni vahendada. Samuti juhitakse tähelepanu väikeettevõtluse edendamise vajalikkusele – ettevõtlus on elustiil, mis tahes-tahtmata muudab inimesed aktiivsemaks ja initsiatiivikamaks.

5.3. VÄLISRIIKIDE PRAKTIKATE ANALÜÜS

5.3.1. JUHISED NUTIKATE LINNALAHENDUSTE JUURUTAMISEL

147. McKinsey tarkade linnalahenduste uuring[48] annab tehnoloogiate juurutamisel soovitusi, mida järgida:

- varade haldamisel ja investeeringute tegemisel tuleks lähtuda lühematest planeerimisperioodidest ja soodustada piiratud skoobiga lahendusi, mis põhineksid konkreetsetel andmetel ja adresseeriksid spetsiifilisi probleeme ning võimaldaksid neile seejuures kiiremaid lahendusi leida;
- tehnoloogiahanked peaksid olema väiksemamahulised ja piiratud skoobiga, võimaldamaks paindlikku reageerimist pidevalt muutuvatele vajadustele;
- kaasata (vabatahtlikkuse alusel) elanikke ja nende nutiseadmeid, et koguda suurandmeid (näiteks löökaukude kohta);
- nutikad (IKT-)lahendused saavad toimida ainult siis, kui baastaristu toimib adekvaatselt;
- väiksemagi tulupotentsiaaliga lahenduste korral tuleks teha koostööd eraettevõtetega;
- võimalikult palju andmetest tuleks käsitleda avaandmetena ning nendele peaks tagatama hõlbus ligipääs kõigile;
- IKT-lahenduste mõistmine ei tohiks koonduda üksikutesse osakondadesse, vaid peaks järk-järgult levima linnavalitsuseüleselt ning saama osaks igapäevatööst.

148. ESPON-i linnade digiinnovatsioonivõimaluste analüüs[49] rõhutab just avatud lähenemist tarkade digilahenduste planeerimisel, loomisel ja kasutamisel. Julgustatakse avatud innovatsiooni põhimõtteid järgima, mis näeb probleemide lahendamise ette osapooltevahelist koostööd ja üksteise ressursside varjamatut ja pidevat koosrakendamist – sellist lähenemist võimaldavad ühiselt jagatud andmeplatvormid. Andmed peaksid olema vabalt saadaval struktureeritud moel ja universaalsetes asjakohastes failiformaatides, mis võimaldaksid nende edasist kasutamist. Linna digilahendused peaksid olema ka lihtsate elanike häälekandjaks, kes saaksid nende kaudu hõlpsasti oma ettepanekuid ja arvamusi kuuldavaks teha.

---

[48] https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/public%20and%20social%20sector/our%20insights/smart%20cities%20digital%20solutions%20for%20a%20more%20livable%20future/mgi-smart-cities-full-report.pdf

[49] https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/Policy%20Brief%20-%20Digital%20Innovation%20in%20Urban%20Environments.pdf

149. Suurt potentsiaali nähakse tarkade (IKT-)lahenduste ühishangetel – linnadel on väga sarnased probleemid ja vajadused ning selle asemel, et iga linn/omavalitsus hakkab oma infosüsteemi nullist arendama, võiksid nad oma ostujõu ja ekspertteadmised ühe laua taha tuua ja esitada üks hange, mis sobiks mitmele osapoolele. Selline mastaabiefekt äratab ka suuremate pakkujate huvi ning kaasnev konkurents tähendaks kvaliteetsemat lõpplahendust. Lisaks võimaldaks ühise infosüsteemi omamine edasist koostööd omavalitsuste vahel ning annaks väärtusliku sisendi regionaalse/riikliku planeerimise kontekstis.

5.3.2. KOPENHAAGENI KAASUS

150. Kopenhaagenil on käsil ka mitu väga ambitsioonikat nutikat lahendust, mis hõlmavad (suur)andmete laialdast rakendamist, et pakkuda paremaid teenuseid. Eelpool mainitud By&Havn suurprojekti[24] raames arendatakse integreeritud energiasüsteeme Nordhavn piirkonnas. Üle-linnalisi võimalusi suurandmete kasutamiseks uurib Copenhagen Solutions Lab.

151. Energiasüsteemi nutikate lahenduste jaoks on ehitatud EnergyLab Nordhavn, mille eesmärgiks on luua lahendusi tuleviku jätkusuutlike ning integreeritud energiasüsteemide jaoks. Nordhavn'i linnapiirkonnas demonstreeriti 2015-2019, kuidas erinevad elektri-ja küttelahendused, energiasäästlikud ehitised ning elektritransport on võimalik ühendada integreeritud, paindlikku ja optimeeritud energiasüsteemi.[50] Selle tulemusena valmis raport[51], mis esitleb kaheksat konkreetset ettepanekut poliitikutele seoses taastuvenergia lahendustega. Vastavate ettepanekute juurde on tarvis ekspertanalüüsi, kas mõni neist lahendustest ka Eesti konteksti sobitub.

152. EnergyLab Nordhavn hõlmab endas erinevaid energiatehnoloogilisi lahendusi. Selle projekti juures on märkimisväärne, et integreeritud energiasüsteemid kui tervikud eeldavad laialdast ligipääsu suurele hulgale andmetele. Andmete päritolu võib seejuures olla erinev: majapidamised, ettevõtted ning avalik-õiguslikud organisatsioonid. Andmete turvaliseks ja korrektseks käitlemiseks ja vahendamiseks on loomisel spetsiaalne andmevahetusplatvorm Digital Energy Lab[52].

153. Copenhagen Solutions Lab on riigi poolt toetatud ettevõte, mis juhib kõiki suurandmetega seotud projekte. Paljud Copenhagen Solutions Lab tegevusvaldkonnad ja eesmärgid on tihedalt seotud ka Taani kliimamuutuste vähendamise eesmärkidega (CO_2-neutraalsus aastaks 2025). Uute lahenduste testimiseks kasutatakse „linnalaboreid".[53] Erinevate projektide raames

- kogutakse suurandmeid linnaelanike liikumismustritest, mille abil saab planeerida tõhusamaid transpordilahendusi;
- digitaliseeritakse liiklustaristu hooldusprotsesse;
- kogutakse andmeid õhukvaliteedi kohta, et õhusaastet süstemaatiliselt vähendada.

154. Nii Copenhagen Solutions Lab kui EnergyLab Nordhavn lahendused annavad mõista, kui olulised on nutikate lahenduste andmevood ja osapoolte ligipääs neile. Sellist andmevoogudega tööd eeldavad suure tõenäosusega ka paljud teised laia profiiliga nutikad lahendused. Vastavate andmeplatvormide arendamine on aga keeruline ning kallis protsess, mis käib Eestis tihtipeale üle jõu isegi riigiasutustel[54,55]. Sellest tulenevalt tuleks ka nutikate linnalahenduste valimisel suhtuda kriitilise meelega nendesse lahendustesse, mis on suuresti sõltuvad ambitsioonikatest IT-arendustöödest. Võimalusel tasub kaaluda ühishanke korraldamist, kus mitu omavalitsust ühendavad oma teadmised

[50] http://www.energylabnordhavn.com/index.html
[51] http://www.energylabnordhavn.com/uploads/3/9/5/5/39555879/eng_rapport-anbefalinger.pdf
[52] http://www.powerlab.dk/facilities/digitalenergylab
[53] http://www.cphsolutionslab.dk/what-we-do/themes/air
[54] https://www.ituudised.ee/uudised/2019/09/11/riigikontroll-avalikustas-tarkvaraarenduse-riskikohad
[55] https://www.err.ee/978851/riigikontroll-uuris-skais2-ja-teiste-riigi-tarkvaraarenduste-nurjumise-pohjuseid

ja ostujõu. Vähemtähtis ei ole ametnike oskus suurandmete analüüsimiseks, see kompetents tuleb enamuses asutustes alles luua.

5.4. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

155. Järgnevad ettepanekud, mis kujunesid välja nutikate lahenduste parimate praktikate analüüsil. Sisend selleks pärineb nii siseriiklikust dokumendianalüüsist, ekspertintervjuudest kui ka välispraktika analüüsist.

TABEL 8. NUTIKAID LAHENDUSI PUUDUTAVAD ETTEPANEKUD

#	ETTEPANEK	SELGITUS
14	Nutikate lahenduste defineerimisel lähtuda ühest kolmest kriteeriumist: 4. IKT-komponendi olemasolu ja andmepõhine käsitlus; 5. produktiivsuse kasvu ja/või ressursisäästu olemasolu; 6. avalike väärtuste saavutamine: kliimaneutraalsus, bioloogiline mitmekesisus, elanike usaldus kasv riigi suhtes, ääremaastumise peatumine jm. **(130, 131, 132, 133)** **Vastutaja:** RaM, toetusprogrammide omanikud	Nutikas lahendus peaks vastama vähemalt ühele neist kolmest kriteeriumist. Esimese kriteeriumi juures on oluline, et see IKT-komponent leevendaks mingit reaalset probleemi. Teise kriteeriumi korral on asjakohane täpsustada, et ressursisääst ei peegelda ainult aega ja raha, vaid ka ressursse keskkonna ja looduse seisukohalt. Kolmas komponent eeldab lahenduste pakkumist tänastele aktuaalsetele tendentsidele ja väärtustele.
15	Ametnike ja otsustajate oskuste parandamine **(137, 138, 139)** **Vastutaja: KOV, MARO, RaM**	Linna- ja vallaasutused peavad investeerima majasiseste IKT- ja andmevõimekuste arendamisse, tehes selleks piirkonnasisest ja -ülest koostööd. Majasisene võimekus võimaldab innovatsiooniväljakutseid paremini sõnastada ning seotud tegevusi strateegiliselt arendada. Vastasel korral jääb nutikate lahenduste kasutamine juhuslikuks. Samuti tuleb enne omavalitsuse strateegilise planeerimise perioodi korraldada koolitusi, mis käsitleksid strateegilise planeerimise põhitõdesid. Koolitused peaksid olema suunatud kõigile osapooltele, kes kohaliku tasandi strateegiat välja töötavad.
16	Uute teenuste ja nutikate lahenduste arendamisel kaaluda koostööd erasektoriga **(141)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Väiksemagi tulupotentsiaaliga lahenduste korral tuleks teha koostööd eraettevõtetega selliselt, et suurem osa investeeringutest tuleb erasektorist. Samuti tasub kaaluda teenuste pakkumist eraettevõtete poolt – see looks soodsa pinnase innovatsiooniks.
17	Innovatsioonihangete juurutamine **(198)** **Vastutaja: MARO, KOV**	IKT lahenduste sisseostmisel tuleks kaaluda innovatsioonihangete põhimõtete kasutamist, sh kaasates vastavaid riiklike vahendeid EAS-st ning konsulteerides sealse innovatsioonihangete kompetentsikeskusega. Võimalusel teha piirkonnaülest koostööd.
18	Nutikate lahenduste arendamisel ja juurutamisel propageerida avatud innovatsiooni põhimõtteid **(142, 148, 152-154)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Avatud innovatsiooni põhimõtetest lähtuvalt tuleks teha võimalikult palju teenuste osutamisega seonduvad andmed avalikult kättesaadavaks – ettevõtetel (koostöös omavalitsustega) on sedasi võimalik uusi teenuseid arendada või olemasolevaid parandada. Igasugunegi nutikas lahendus peaks võimaldama tagasiside andmist ka elanike poolt (nii arendusjärgus olles kui ka valmis lahendusena) – sedasi on

		võimalik kaardistada tegelikke vajadusi ning soodustatakse nende kasutuselevõttu.
19	Pilootprojektide teostamine **(49,140)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Üheks selgeks võimaluseks nutikate lahenduste juurutamiseks on pilootprojektide ja eksperimentide läbiviimine. Erasektor ning kodanikuühiskond on omavalitsustest riskialtimad ning seepärast tuleb innovatsiooni viljelemiseks luua võimalused, et just kõige uuendusmeelsemat arendustegevust saaksid ka nemad juhtida.
20	IKT-hankeid korraldada ühishangetena **(149)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Infosüsteemide arendamisel saavad KOV-id oma ostujõu ja ekspertteadmised ühe laua taha tuua ja esitada ühise hanke, mis sobiks võimalikult paludele osapooltele.
21	Keskenduda kasutajavajadustele **(143)** **Vastutaja: MARO, KOV**	Nutikate lahenduste väljatöötamisel tuleb tuvastada kasutajate vajadused: alustada eksperimentaalsete (nt elulaborite) protsessidega võimalike vajaduste ning probleemide tuvastamiseks.

6. ETTEPANEKUD

6.1. RAHASTAMIST VAJAVAD VALDKONNAD

156. Enim nähti vajadust arendada ühistranspordisüsteeme ning säästvat terviklikku transpordivõrgustikku. Selle valdkonna raames nimetati selliseid lahendusi nagu rattaringlus, rattaparklad, kergliiklusteede rajamine ja ühendamine, pargi ja reisi asukohad, ühine piletisüsteem, reaalajal põhinev ühistranspordirakendus, elektrisõidukite laadimistaristu. Tallinna linnapiirkonna puhul rõhutati eraldi vajadust maakonnaliine teenindava terminali ning maakonnaliinide peatuste järele.

157. Kõikide linnapiirkondade puhul juhiti ka tähelepanu vajadusele arendada avalikku linnaruumi. Konkreetsed ettepanekud erinesid mõnevõrra, aga kõiki huvitas inimsõbralikum linnaruum, mis kutsuks seal vaba aega veetma. Linnakeskkonna poolest on olukord kehvem Ida-Viru linnapiirkonnas, kus on palju hüljatud ja amortiseerunud hooneid. Eraldi tähelepanu sellele, et vaja on toetada säästvat planeerimistegevust. Ka jäätmemajanduse arendamiseks oleks täiendavaid vahendeid vaja.

158. Mitmel korral tuli jutuks linnalähiste teenuskeskuste kontseptsioon: kompleksasutused, mis koondaksid enda alla lasteaia, kultuuri- ja spordikeskuse, apteegi, perearstikeskuse, raamatukogu, noortekeskuse ja vallavalitsuse. Et teenuskeskus ligipääsetav oleks, peaks selle vahetus läheduses asuma ka rattaparkla(d) ning bussijaam.

159. Linnapiirkondadel on murevaldkondi palju. Toetusmeetme killustamine kõikide valdkondade üleselt ei viiks aga üheski valdkonnas käegakatsutavate tulemusteni. Kuna kõigi nelja linnapiirkonna vajadustest joonistuvad välja strateegilised arengusuunad, siis on võimalik toetusi targalt fokusseerida. Tallinna linnapiirkonna puhul oleks vaja panustada ühistranspordi- ja kergliiklusvõrgustiku terviklikule arendamisele; lisaks oleks vaja arendada eellinnakeskusi, et vähendada elanike vajadust linna sisse sõita. Pärnu linnapiirkonnas tuleks suunata vahendid Rail Balticaga kaasnevate kaubandusvõimaluste realiseerimises: toetada tuleks lisataristu ning tööstuse arendamist. Tartu linnapiirkonnas tuleks vahendid suunata välisühenduste parandamiseks – esmajärjekorras ühendused Tallinnaga; lisaks tuleks arendada Tartu linnapiirkonna transpordivõrgustikku selliselt, et eri transpordivahendeid oleks võimalik kombineerituna kasutada. Ida-Viru linnapiirkondades on hädavajalik tegeleda põlevkivijärgse majandus- ja ettevõtluskeskkonna ning tööturu arendamisega.

JOONIS 2. LINNAPIIRKONDADE STRATEEGILISED ARENGUSUUNAD, MILLELE VAHENDEID FOKUSSEERIDA

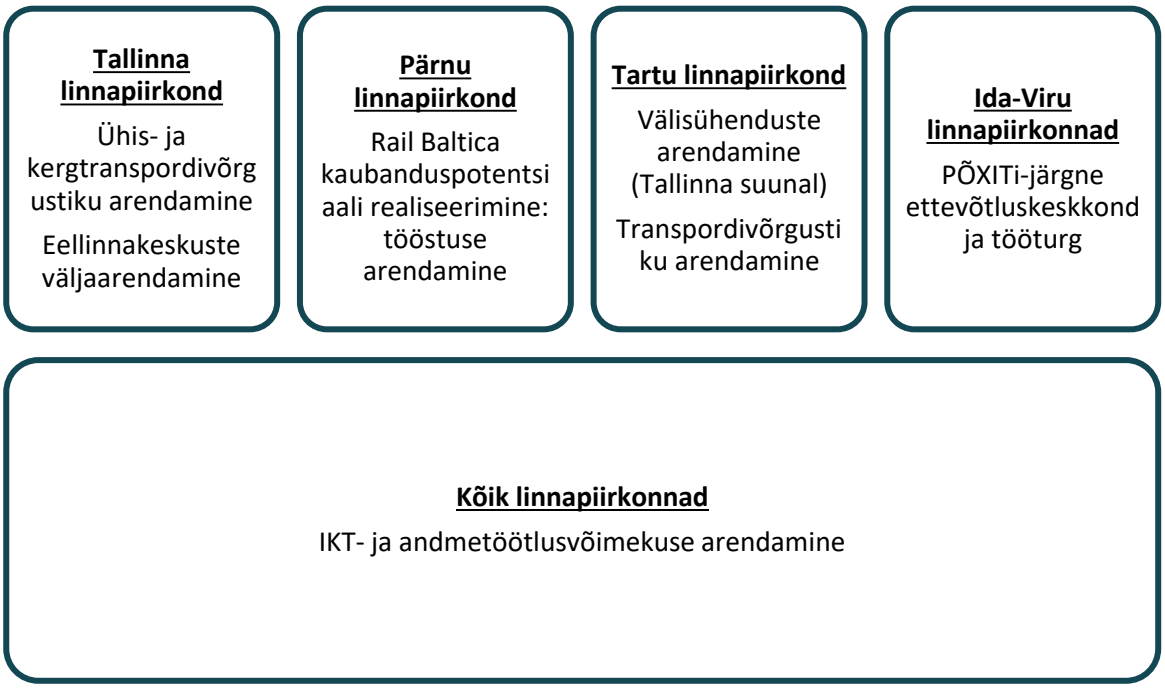

160. Eraldi valdkonnana tuleks kindlasti toetada ka üleüldist IKT- ja andmetöötlusvõimekust, mis on eeldus paljude nutikate lahenduste rakendamiseks. See valdkond hõlmab endas laiapõhjalisi andmehõive- ja andmevahendustegevusi ning vastava taristu ning tehnoloogia rajamist ja juurutamist. Olulisim on siin kohalike omavalitsuste ametnike oskuste parandamine. Rahastatavad projektid peaksid sisaldama endas nii pehmeid komponente (nt koolitused) kui ka investeeringuteks mõeldud vahendeid.

161. Olulise aspektina toodi valideerimisseminaril välja rahastaja roll projektide elluviimisel. Täna on rahastajal projektide juures sisulisem roll enne rahastusotsuse tegemist, pärast mida on suhe rahastajaga passiivne: raamatupidamislik, läbi rakendusüksuse. Seega tuleks läbi mõelda jooksev nõustamine motiveerimaks ja toetamaks projektimeeskondi innovaatiliste lahenduste leidmisel ja rakendamisel.

LISA 1. UURINGU LÄHTEALUSED JA METOODIKA

1.1 LÄHTEALUSED

LINNAPIIRKOND

Euroopa Liidu territooriumist ligi kolmveerandi moodustavad maapiirkonnad, ent vähemalt kaks kolmandikku elanikkonnast on koondunud linnaregioonidesse[56], mis moodustavad linnast ja sellega seotud tagamaast.[57] **Suuremad linnapiirkonnad on silmitsi ebaühtlasest kasvust tingitud probleemidega nagu valglinnastumine, pendelrände liikluskoormus, õhu- ja muu keskkonnasaaste, ebaratsionaalne maakasutus, tehnilise infrastruktuuri ja teenuste nappus, avaliku linnaruumi ebaühtlane kvaliteet jmt.**

Linnalistel piirkondadel on nii ühiseid väljakutseid kui ka spetsiifilisi probleeme. Transpordist tuleb pea kolmandik Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside heitmest ning mitme suurlinnaala õhusaaste ületab norme[58], mistõttu linnapiirkondade ühine väljakutse on üleminek säästvale liikuvusele läbi integreeritud linnaplaneerimise.[59] Samas on linnapiirkondi, mille atraktiivsus on vähenenud, sest elukeskkond ei vasta inimeste muutunud ootustele ja vajadustele. Ühtekuuluvuspoliitika fondid toetavad linnapiirkondade säästvat arengut ka 2021-2027 perioodil. Vahendite kasutamise eelduseks on linnapiirkondade arengustrateegiad, mille koostamisel **on oluline arvesse võtta seniseid positiivseid, aga ka negatiivseid kogemusi**.

Aruteludokumendis Euroopa kestliku arengu saavutamine aastaks 2030[60] on osundatud linnapiirkonnade aktiivse ja jagatud transpordi arendamisele ning uuenduslike ja nutikate lahenduste kasutamisele. Kuigi linnakeskkonna kvaliteedi parandamine on muutunud poliitikakujundajate peamiseks eesmärgiks, on poliitikate sidususe tagamine jätkuvalt väljakutse – poliitikat teostatakse sageli eraldi ja vastuoluliste tagajärgedega.[61] Sarnasele järeldusele jõuti ka Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014–2020 Eesti rakenduskava vahehindamisel[62], mille lõpparuandes toodi välja, et sisuline eesmärk jäi saavutamata, kuigi linnapiirkondade jätkusuutliku arengu eesmärgid tulemusraamistiku väljundnäitajate alusel täideti pea kolmekordselt. Näiteks ületas hinnataval perioodil rajatud kergliiklusteede pikkus 2023. aastaks seatud sihttaset, ent igapäevaselt ühistranspordiga, jalgrattaga või jalgsi tööle käivate inimeste arv linnapiirkonnas ei olnud kasvanud. Olukorra peamiste põhjustena nimetati kohalike omavalitsuste vähest koostööd ja sihttasemete ebaõiget planeerimist. Seetõttu on oluline uue rahastusperioodi planeerimisel **leida lisavõimalused kohalike omavalitsuste koostööks ning kujundada uued mõjusamad meetmed.**

Linna arendamine peab terviklikult arvestama erinevaid väljakutseid ja uuenduslikke lahendusi kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja ka rahvusvahelisel tasandil. Linnad peavad tegema enam koostööd seotud osapoolte, sh ettevõtete, ülikoolide, mittetulundussektori ja ennekõike oma kodanikega. Ettepanekud linna probleemide lahendamiseks peavad tulema elanikelt ning need peavad leidma koha strateegiates[63]. Näiteks projekti +CityxChange [64] raames katsetavad Trondheimi, Limericki, Alba Iulia, Píseki, Sestao, Smolyani ja Võru linnad rakendada nutikaid energialahendusi. Samuti saab eeskujuks tuua URBACT projekte.[65] Näiteks Thessaloniki, kus on kõrge transpordisaaste, hakkas propageerima jalgrattasõitu ning koostöös Euroopa linnadega koostas strateegia rattakasutuse suurendamiseks. Alakasutatud avaliku linnaruumi taaselavdamisel saab abi Brno, Ghenti, Napoli või Cartagena kogemusest jne.

[56] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban_Europe_%E2%80%94_statistics_on_cities,_towns_and_suburbs
[57] https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/the-eu-oecd-definition-of-a-functional-urban-area_d58cb34d-en
[58] https://www.eea.europa.eu/highlights/europes-environm ental-footprints-exceed-several
[59] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0022&from=en
[60] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0022&from=en
[61] https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/wp-content/uploads/2011/04/Making-our-cities-attractive-and-sustainable.pdf
[62] https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/ESIF-l%C3%B5pparuanne.pdf
[63] https://www.espon.eu/digital-innovation
[64] https://cityxchange.eu/about-cityxchange/
[65] https://urbact.eu/sites/default/files/urbact-stories_of_change-web.pdf

Rakenduskava konkreetse prioriteedi „Jätkusuutlik linnapiirkondade areng“ vahehindamise[66] järeldustes juhiti tähelepanu asjaolule, et **linnapiirkonnad peaksid oma arengutegevusi kavandama integreeritult, kasutama ära igapäevases linnakeskkonnas osalevate osapoolte panust linnapiirkondade arengu planeerimise ja tegevuste juures ning kavandama ja rakendama nutikaid lahendusi**.

Tulenevalt Tellija **tänaste linnapiirkondade definitsiooni** nägemusest, piirdub uuring nelja linnapiirkonnaga. Nendeks on Tallinna, Tartu, Pärnu ja Ida-Virumaa linnapiirkonnad (vt

Joonis 3). Linnapiirkondade koosseisu aluseks on võetud meetmetes „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“[67] ning „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“[68] vastav definitsioon ja kohandatud seda haldusreformijärgsete muudatustega.

JOONIS 3. LINNAPIIRKONDADE KOOSSEIS

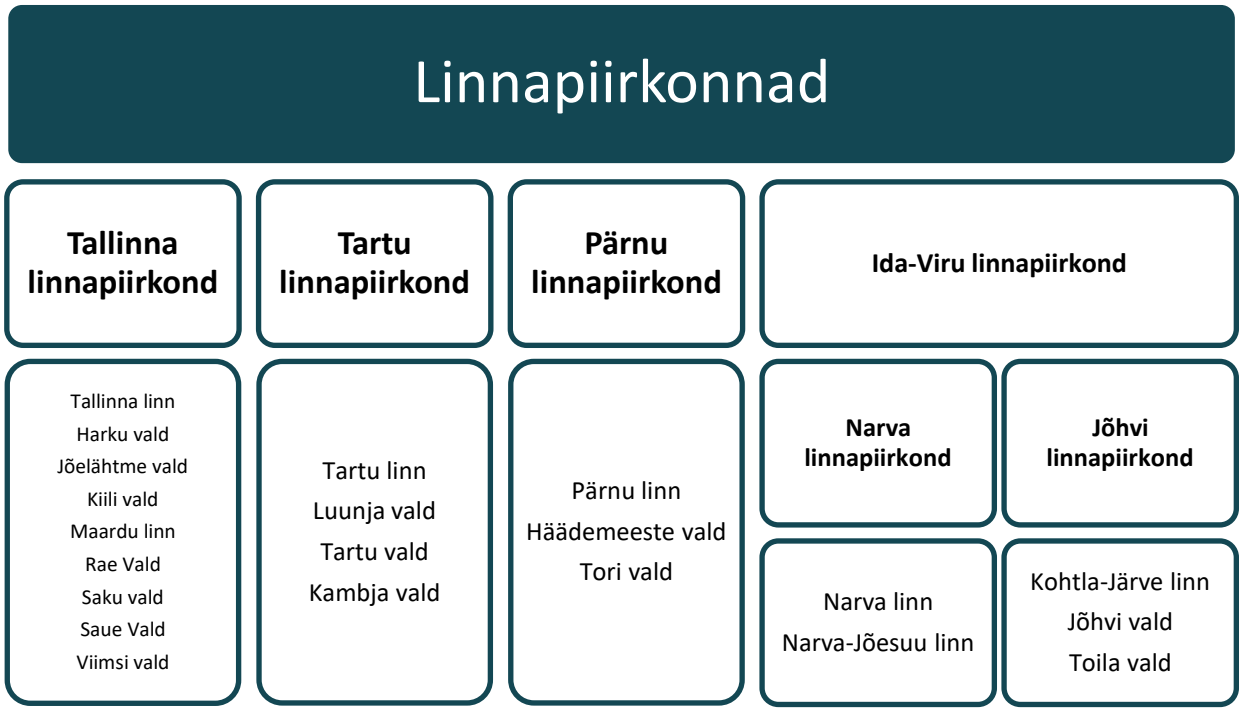

Uuringus käsitletakse positiivse mõju all nii selgelt mõõdetavaid edasiminekuid linnapiirkonna arengus (nt. piirkonna SKT ning investeeringute kasv, mürareostuse taseme langus) kui ka kaudsemad arenguid, millel on potentsiaali tõsta linnapiirkondade elanike subjektiivset heaolu ning tajutavat elukvaliteeti (nt. suuremast kaasamisest tulenev ühiskondlik sidusus).

INTEGREERITUD TEGEVUSTIK

Linnapiirkondade integreeritud tegevustiku all mõistetakse võtmeinvesteeringuid, mis on suunatud **linnapiirkondade kui tervikute väljakutsete lahendamiseks ning mis võivad olla horisontaalselt läbivad erinevates prioriteetsetes valdkondades.** Lisaks võtmeinvesteeringutele vaadeldi ka pehmeid tegevusi (nt turundus, arendus). Suurim lisandväärtus arendusprojektidest tekib siis, kui arendused baseeruvad reaalsetele vajadustele ning arendused on kujundatud kooskõlas erinevate arendusdokumentide ja otsustustasanditega.

[66] https://skytte.ut.ee/sites/default/files/skytte/linnapiirkondade_meetme_vahehindamise_lopparuanne.pdf
[67] https://www.riigiteataja.ee/akt/106032015030
[68] https://www.riigiteataja.ee/akt/106032015027

NUTIKAD LAHENDUSED

Nutikate lahenduste kasutamist linnapiirkondade arendamisel mõistetakse selles analüüsis kui protsessi linnapiirkondade arengul **nutikateks linnadeks.** Nutika linna (*smart city)* mõiste võeti kasutusele 2005. aastal tehnoloogiaettevõtete poolt, kes arendasid keerulisi IT süsteeme linnainfrastruktuuri toimimise parandamiseks. Nutikate linnade, mille all mõeldakse piirkondi, kus traditsionaalsed võrgustikud ning teenused on tänu IKT lahenduste kasutamisele muudetud efektiivsemaks, areng on kogunud populaarsust, et vastata elanike arvu kasvule, vajadusele keskkonda reostuse ning energiaraiskamise ees kaitsta ning tänu linlaste suurenenud nõudlusele avalike teenuste järele. Samas märgib Euroopa Komisjon, et nutikate linnade aluseks olevad nutikad lahendused ei piirne vaid IKT tehnoloogiate kasutamisega, vaid hõlmavad eri viise, kuidas linnapiirkonnaga seotud elanike ning ettevõtete huve teenida. Nutikad lahendused linnapiirkondade arendamisel võivad näiteks seostuda jäätmekorraldusega (efektiivsem prügikäitlus), korrakaitsega (turvalisem avalik ruum), administratsiooniga (kiirem ja kliendisõbralikum reageerimine) või sotsiaalhoolekandega (üha vananeva elanikkonna vajaduste eest hoolitsemine).[69] Siiski on tänapäeval nutikate lahenduste aluseks olev ühisnimetaja **digitaalsed lahendused**. Näiteks kandis McKinsey 2018. avaldatud teemakohane raport pealkirja „Nutikad linnad – digitaalsed lahendused elamisväärseks tulevikuks“.[70] Uuringu raportis pakutakse välja nutikuse kriteeriumid, mida kaaluda uute projektide rahastamisel.

KAASAMINE

Eelnevaga seoses ilmneb ka **erinevate osapoolte tõhusama kaasamise** vajalikkus. Kui nutikate linnapiirkondade kujunemise eesmärk on teenida seotud osapoolte huve ning edendada elukvaliteeti, siis on nende huvide arvesse võtmise möödapääsmatuks tingimuseks laiapõhjaline kaasamisprotsess. Kui linnapiirkondade arengut toetavad nutikad tehnoloogilised lahendused on saanud palju toetust, siis piisavat linnaelanike kaasamist on maailmas tihti ignoreeritud, mille tulemusel pole nutikad lahendused nutikaks linnaks realiseerunud.[71] Sellest saabki järeldada, et ehkki nutikatel tehnoloogialahendustel on nutikatel linnade arengus keskne roll, ei ole need üksinda piisavad. Leuveni ülikooli sotsiaalteadlased kirjutavad: „Kaasamine on vajalik, et targad lahendused suudaksid päriselt mõjutada nende inimeste elu, kes linnapiirkondades elavad, õpivad, töötavad või neid mõneks päevaks külastavad. Seega peaks rääkima tarkadest inimestest tarkades linnades ning lugema **inimeste, tehnoloogia ja strateegilise visiooni rolli eduka targa projekti möödapääsmatuteks koostisosadeks**.“[72]

1.2 METOODIKA

Uuringu metoodika on koostatud selliselt, et vastata Tellija polt püstitatud uurimisküsimustele:

1. Kuidas kavandada ning viia ellu linnapiirkondade väljakutseid adresseerivaid arendustegevusi eri valdkondi ja arendusprojekte hõlmava tervikliku tegevustikuna (tuginedes muuhulgas hea praktika kogemustele välisriikidest ja ka Eestist)? *sealhulgas arvestades erinevate sekkumiste, toetusskeemide sünergiat ja kooskavandamise võimalusi, investeeringuprojektide kombineerimise võimalusi muude nn pehmete tegevustega; avaliku, erasektori ja kolmanda sektorite initsiatiivide kombineerimist;*

2. Millised lüngad on kehtivates Eesti linnapiirkondade omavalitsuste arengudokumentides (arengukava, linnapiirkonna strateegia, maakonna arengustrateegia) linnapiirkondade integreeritud tegevustiku mõttes? *sealhulgas arvestades Euroopa Liidu üldregulatsioonidest või nende eelnõudest tulenevaid nõudeid linnapiirkonna territoriaalsele strateegiale või nende koostamisele; arengudokumentide kooskõla asjakohaste valdkondlike strateegiadokumentidega;*

---

[69] https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en

[70] https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/our-insights/smart-cities-digital-solutions-for-a-more-livable-future

[71] Simonofski, A., Serral, E., Wautelet, A.Y., 2019. Citizen participation in the design of smart cities: methods and management framework. In: Smart Cities: Issues and Challenges. Mapping Political, Social and Economic Risks and Threats. Elsevier, Neatherlands, pp. 47-50. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816639-0.00004-1

[72] Perera, C., Zaslavsky, A., Christen, P., Georgakopoulos, D., 2014. Sensing as a service model for smart cities supported by internet of things. Transactions on Emerging Telecommunications Technologies 25 (1), 81-93

3. Millised on lahendused integreeritud territoriaalsete investeeringute (ITI) [73] rakendusmudeli kasutamiseks tegevuste integreerituse suurendamisel Eesti linnapiirkondades? *sealhulgas tuginedes teiste Euroopa Liidu riikide kogemusele ITIde rakendamisel ning erinevate rakendusmudelite ülekandmiseks Eesti linnapiirkondadele;*

4. Millised on lahendused partnerite [74] kaasatuse suurendamiseks linnapiirkonna strateegiate koostamisel, tegevuste valikul, tegevuste ettevalmistamisel ja rakendamisel (sh välisriikide kogemus, e-demokraatia) ning milliseid lahendusi kasutada Eesti suuremates (Tallinna, Tartu, Pärnu ja Ida-Viru) linnapiirkondades? *sealhulgas arvestades Eesti suuremate linnapiirkondade erisusi territooriumi suuruse, populatsiooni, arenguvajaduste vms lõikes;*

5. Millist tüüpi territooriumi integreeritud probleemistiku lahendamiseks on kõige mõjusam linnaarengu meetmeid kavandada Eesti suuremates linnapiirkondades (maakond, keskuslinn koos tagamaa kohaliku omavalitsuse üksustega, keskuslinn funktsionaalse tagamaaga, keskuslinn haldus- või asustusüksusena, keskuslinna osa)? *sealhulgas arvestades Eesti linnapiirkondade erisusi territooriumi, populatsiooni, segregatsiooni, arenguvajaduste vms lõikes;*

6. Milline on Eesti ja teiste riikide linnade kogemus nutikate lahenduste [75] kasutusele võtmisel linnaarengu väljakutsete lahendamisel? Millised on nutikate lahenduste kasutusele võtmisel võimalikud takistused (regulatsioonid, hoiakud, kompetentsi- ja finantsvahendite nappus vms); *sealhulgas uurides, mis viisidel on riik linnaarengu nutikate lahenduste kasutusele võtmist toetanud; mil viisil on nutikaid lahendusi rakendatud avaliku ja erasektori koostöös;*

7. Millised on võimalused Eesti suuremates linnapiirkondades nutikate lahenduste kasutamise stimuleerimiseks ja milliste põhikriteeriumite järgi hinnata nende rakendamise asjakohasust? *sealhulgas arvestades Eesti linnapiirkondade populatsiooni, erisusi nutikate lahenduste senises kasutamise aktiivsuses ja eeldustes nende kasutamiseks.*

[73] ITI ehk integreeritud territoriaalsed investeeringud EL struktuurifondide ühissätete määruse (EL) nr 1303/2013, 17. detsember 2013, artikkel 36 tähenduses, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&from=en

[74] Partnerite kaasamine seisneb huvirühmade (asumiseltsid, ettevõtjad, ülikoolid, eraisikud jt) ja avalikkuse informeerimises, nendega konsulteerimises, nende osalemises otsustamises ja projektide elluviimises.

[75] Nutikad lahendused on algatused või lähenemisviisid, mis digitaalsete või ka muude valdkondlike uuenduslike võimaluste abil aitavad edendada inimeste heaolu ning pakkuda tõhusamaid, jätkusuutlikumaid ja kaasavamaid linnateenuseid ning –keskkonda.

Uuringu läbiviimiseks vastava metoodika koostamisel oleme võtnud aluseks tehnilises kirjelduses esitatud lähteülesande ning oma eelnevad kogemused analoogsete tööde teostamisel. Uuring viidi läbi neljas etapis (vt Joonis 4).

JOONIS 4. ÜLEVAADE TÖÖ ETAPPIDEST

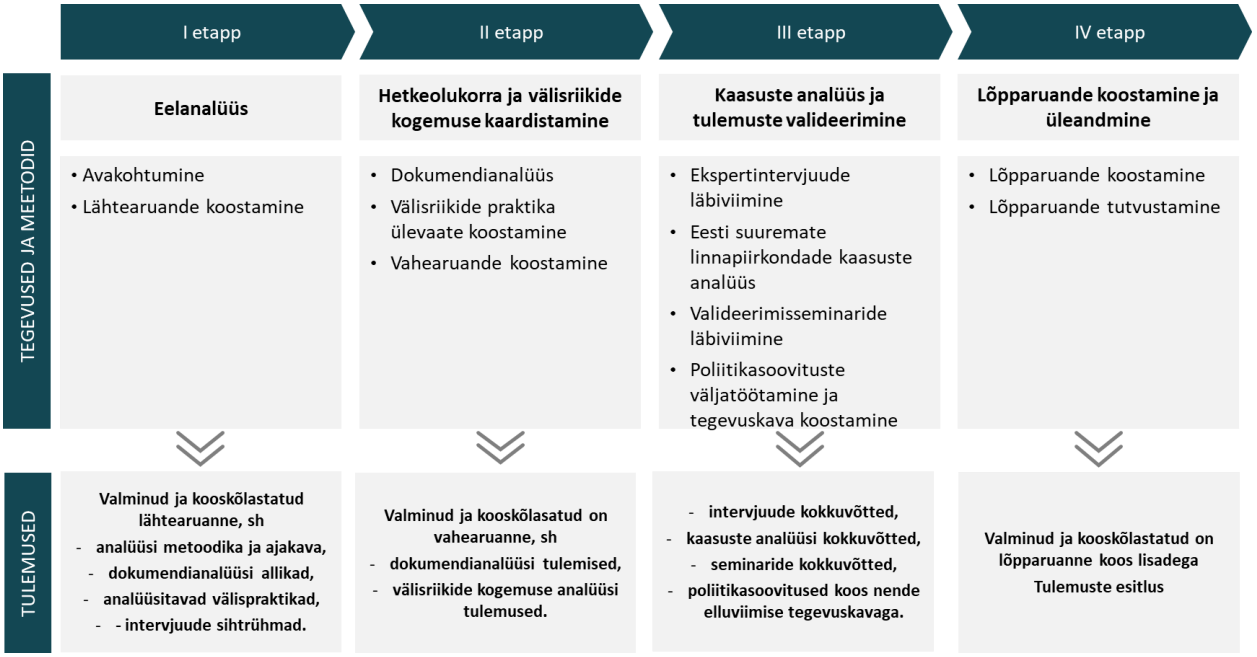

DOKUMENDIANALÜÜS

Dokumendianalüüsi raames koguti ja analüüsiti valdkonnaga seotud uuringuid, statistikat, arengudokumente, õigusakte ja muid dokumente, leidmaks vajalikku taustinformatsiooni uuringuküsimustele vastamiseks. Täielik ülevaade dokumentidest on nähtav Lisa 3. Dokumendianalüüsis kasutatud dokumendid.

Järgnevalt on esitatud revideeritud loetelu nendest materjalidest, millel lõplik dokumendianalüüs põhineb – valikul eelistati materjale, millel enim potentsiaali uurimisküsimustele vastamiseks. Siseriiklike dokumentide puhul keskenduti **maakondlikele arengustrateegiatele, linnade arengukavadele ning linnaregioonide põhilisi väljakutseid käsitlevatele raamdokumentidele**. Asjakohase sisendi/viite saamisel tutvuti ka teiste soetud dokumentidega (valdkondlikud arengukavad jne). Välispraktika analüüsis keskenduti uuringutele-ülevaadetele, kus on juba kokkuvõtvalt analüüsitud mitut projekti, territooriumi või edulugu. Targa linna ja nutikate lahenduste osas keskenduti uuringutele-analüüsidele, kus on kokkuvõtvalt välja toodud linnaregioonide lahendusi. Dokumendianalüüsis tutvuti välispraktika ITI kogemustega. Erinevaid projekte koondavatel lehekülgedel (ESPON, URBACT) vaadati eelkõige nende regioonide projekte, mis valitakse ka kaasuste analüüsi. Kokkuvõtvalt analüüsiti järgmisi dokumente:

- Linnapiirkondade kohalike omavalitsuste arengukavad, linnapiirkonna strateegiad ja maakonna arengustrateegiad.

- Asjakohased riiklikud valdkonna arengukavad (sh Eesti riiklik energia- ja kliimakava 2030; Transpordi ja liikuvuse arengukava aastateks 2021-2030 (väljatöötamisel)).

- Kociuba, D., 2019. Implementation of Integrated Territorial Investments in Poland - Rationale, Results, and Recommendations.

- URBACTi koostööprojektid[76].

- ESPON: „Digital Innovation in Urban Environments“[77].

- „Smart City Guidance Package“[78].

- „CityxChange (Positive City ExChange)“[79].

- „Smart cities digital solutions for more livable future“ [80].

Lisaks eelnevalt nimetatud dokumentidele tutvuti välispraktika sihtgrupi valikuks järgmiste nutikate lahenduste uurimise ja arendamisega tegelevate institutsioonide/grupeeringute tegevusega:

- ICLEI – Local Governments for Sustainability[81].

- Eurocities[82].

- European Urban Knowledge Network[83].

Samuti võeti uuringu läbiviimisel arvesse järgmisi regulatsioone:

- Määruse eelnõu Euroopa Regionaalarengu Fondi ja Ühtekuuluvusfondi kohta 2021-2027

- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse eelnõu, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi+, Ühtekuuluvusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisade rahastamisvahendi suhtes kohaldatavad finantseeskirjad

- EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 1303/2013, 17. detsember 2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006

- EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 1301/2013, 17. detsember 2013, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja majanduskasvu ja tööhõivesse investeerimise eesmärgiga seonduvaid erisätteid ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1080/2006

- Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuste seadus

- Meetmete „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ ja „Ida-Viru linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ toetuse andmise tingimusi reguleerivad õigusaktid (meetmete määrused jms)

2019. aastal läbi viidud „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020“ prioriteetse suuna „Jätkusuutlik linnapiirkondade areng“ vahehindamine leidis, et linnapiirkondade arengutegevuste integreerituse tagamisel on olulist arenguruumi. **Samale järeldusele viis ka esialgne Eesti dokumendiallikate kaardistamine**. Esialgse kaardistamise käigus tuvastati kaks põhimõttelist probleemi:

- arengudokumentide suur hulk;

- nende ebaühtlane kvaliteet ja läbiv umbmäärasus.

Kokku leiti ~150 maakonna, valla, linna ja linnaosade tasandeid käsitlevat dokumenti, mis pealtnäha oleksid võinud puudutada linnapiirkondade integratsiooni. Lisaks tuvastati ~30 asjakohast riikliku tasandi

[76] www.urbact.eu
[77] https://www.espon.eu/digital-innovation
[78] https://eu-smartcities.eu/sites/default/files/2019-07/Smart%20City%20Guidance%20Package%20LowRes%201v22%20%28002%29_0.pdf
[18] https://jpi-urbaneurope.eu/app/uploads/2019/04/Booklet-of-PEDs_JPI-UE_v6_NO-ADD.pdf
[79] https://cityxchange.eu/objectives/
[80] https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/our-insights/smart-cities-digital-solutions-for-a-more-livable-future
[81] https://www.iclei.org
[82] http://www.eurocities.eu/
[83] https://www.eukn.eu/

arengudokumenti ning uuringut, mida uurida tuleks. Dokumente uurima hakates selgus aga, et suures mahus on nendes käsitletud sisu väga pinnapealne ja umbmäärane. Paljuski on tehtud aatelisi avaldusi, mis justkui loovad visiooni paremast elukeskkonnast, aga enamikel juhtudel puudus konkreetsem strateegia sõnastatud ideaalide saavutamiseks.

Eelnevast järeldub, potentsiaalselt sobivate allikate nimistu on ilmselgelt liiga pikk, et neile kõigile teostada süvaanalüüsi. Teisest küljest ei saa allikaid lihtsalt pimesi välja praakida. Probleemi lahenduseks filtreeriti esialgset nimistut **sõnaotsingul põhineva lähenemisega**. Teostaja koostas asjakohaste märksõnade nimekirja, mille järgi õnnestuks dokumentidest leida need osad, mis on uuringu perspektiivist olulised. Lisaks võimaldab selline lähenemine mitte ainult olulist informatsiooni leida, vaid ka dokumenteerida olulise informatsiooni arengudokumentidest puudumist, vastates uurimisküsimusele nr. 2. Tasub märkida, et allolevas tabelis toodud märksõnade vormid pole absoluutsed, st. otsides märksõnapaari „linnapiirkonna areng“, proovitakse ka sõnu „linnapiirkond“, „areng“, „linnapiirkonna arendamine“ jms. Lisaks märksõnade otsimisele keskendutakse detailsemalt maakonna arengustrateegiatele, linnade arengukavadele ning linnaregioonide väljakutseid suunavatele raamdokumentidele.

TABEL 9. DOKUMENDIANALÜÜSI MÄRKSÕNAD

MÄRKSÕNAD	
• Linnapiirkond, linnaregioon • liikuvuse terviklahendused, säästev liikumine • tark linn • keskuslinn • kaasatus/kaasamine	• roheline linn, rohestamine, ökoloogiliselt mitmekesine • linnaruum • nutikad, targad lahendused • tagamaa, äärelinn, eeslinn • koostöö, partner, kogukond

Andmete usaldusväärsust saab käsitleda kahest aspektist. **Ühelt poolt** on dokumendianalüüsis kasutatavad kvalitatiivsed (arengudokumentide sisu) andmed usaldusväärsed (võib olla kindel, et tegemist on autentse haldusüksuse poolt välja antud dokumendiga). Tõenäosus, et analüüsi satub näiteks võltsitud arengukava, on pea olematu, sest arengukava võltsimises pole kellegi jaoks suurt kasu. **Teisest küljest** puudutab dokumentide usaldusväärsust see, kas neis esitatud arengusuunad lähtuvad reaalsusest ning kas haldusüksus tõesti teostab seda, mida deklaratiivne dokument väidab. Et tagada dokumentide sisu usaldusväärsus, kontrollib Teostaja andmeid mitmest allikast (nt kodulehel nimetatud arendusprojektid, arengukava tegevuskava jms seotud aladokumendid).

VÄLISRIIKIDE PRAKTIKATE ÜLEVAATE KOOSTAMINE

Välisriikide praktika ülevaate koostamise **eesmärk oli leida välisriikides praktiseeritud integreeritud nutikaid planeerimislahendusi ning millist mõju nende rakendamine on linnapiirkondade säästlikule arengule avaldanud**. Kogutud andmete põhjal otsustati, kas sarnaseid lähenemisi oleks asjakohane rakendada ka Eesti linnapiirkondades seoses säästva liikuvuse, nutikate lahenduste, rohelise ja ökoloogiliselt mitmekesise linnaruumi temaatikaga ning Ida-Virumaa puhul ka alakasutatud avaliku linnaruumi taaselavdamisega.

Uuringu käigus analüüsiti ka välisriikide praktikaid seoses linnakeskkondade säästliku arengu planeerimisega. Selleks **töötati esmalt läbi valitud välisriikide teemakohane dokumentatsioon** (sh õigusaktid), olemasolevad uuringud ning muud asjakohased veebimaterjalid. Võimalikud dokumendid ja uuringud ning muud asjakohased materjalid, mis käsitlevad säästlikku linnaplaneerimist, nutikate lahenduste rakendamist linnapiirkondadest ning selle mõju erinevate riikide linnapiirkondades on esitatud eelnevas alapeatükis „Dokumendianalüüs“.

Pärast esmase dokumendianalüüsi koostamist **valis pakkuja välja neli linnapiirkonda, mille osas teostatakse detailsem analüüs** seoses säästva liikuvuse, nutikate lahenduste ja rohelise linnaruumi

temaatikaga. Valiku aluseks kujunesid välislinna **olemuslikud paralleelid** Eestis vaadeldavate linnapiirkondadega ning välislinna **arengu ambitsioonikus**.

Ida-Virumaa linnade – Narva ning Kohtla-Järve ja Sillamäe – ekvivalendiks sobib hästi **Tšehhi endine söekaevanduslinn Ostrava**. Ostrava arengustrateegiat, selle elluviimist ning vastava regiooni ITI-projekti on hästi kajastatud. Erinevatest arengusuundadest on fookuses nii intelligentsed transpordilahendused, unarusse jäänud linnaruumi korrastamine kui ka rohe-energeetika. Alternatiivina kaalutud **Lille** Prantsusmaal tegeleb küll sarnaste projektidega, aga nende projektide kohta on oluliselt vähem infot.

Pärnu ekvivalendina tasub käsitleda **Pärnu sõsarlinna Vaasat**, mis on pealtnäha ambitsioonikam kui alternatiivina kaalutud Iiri linn **Sligo**. Vaasa linnavalitsemises on aukohal uuendusmeelsus: see kajastub nende ambitsioonikas säästva liikumise kavas aga ka linnaplaneerimises, kus ette nähtud ulatuslikke rohealasid. Lisaks soodustatakse innovaatilist mõtteviisi läbi erinevate inkubaatorite ja ühiseksperimentide, kus linlastel palju võimalusi oma visiooni ellu viia.

Tallinna arendamisel saab eeskuju võtta **Kopenhaagenist**, kus tegeletakse väga palju regionaalse transpordivõrgustiku arendamisega. Sarnaselt Tallinnaga toimub seal palju kohalikku pendelrännet linna ja ümbritsevate alade. Olulisel kohal on ka rohelise linnaruumi teemad: juurutatakse jäätmeringlusprotsesse, planeeritakse ulatuslikke rohealasid ning ambitsioon on saada CO2-neutraalseks juba 2025. aastaks. Alternatiivina käsitletud **Malmö** tegeleb küll sarnaste teemadega, aga Kopenhaagen on oma tegevustega jõudnud märksa kaugemale.

Tartule sarnaneb Saksa jõeäärne **ülikoolilinn Heidelberg**. Arendatakse terviklikku transpordisüsteemi, mille planeerimisel kaasatakse aktiivselt linlasi – eraldi käsitletakse nii linnasisest liikumist aga ka ühendusi teiste regioonidega. Lisaks otsitakse võimalusi, kuidas ülikoolilinnakuid ja sealseid tegevusi panna laiemalt teenima terve linna heaolu.

Vastavalt vajadusele **tehti ka päringud välisriikide kontaktidele ning viidi läbi intervjuud**, mille raames koguti täiendavat teavet dokumendianalüüsi käigus tuvastatud andmelünkade kohta. Välispraktikaid hõlmavate intervjuude jaoks koostati lähtuvalt dokumendianalüüsi teel tuvastatud teabest spetsiifilised kavad eraldi iga välispraktika näite kohta ning intervjuud toimusid kokku lepitud videoplatvormi kaudu. Välisriikide analüüsi raames viidi läbi neli intervjuud analüüsitavate linnade esindajatega, ülevaate neist annab.

TABEL 10. VÄLISPRAKTIKA ANALÜÜSI RAAMES TEOSTATUD INTERVJUUD

	OSTRAVA (IDA-VIRU)		HEIDELBERG (TARTU)	VAASA (PÄRNU)	KOPENHAAGEN (TALLINN)
Nimi	Jiří Svobodník	Bonito Kateřina	Dr. Gabriela Bloem	Susanna Slotte-Kock	Christian Friis Binzer
Organisatsioon/osakond	City of Ostrava (Department of Strategic Devleopment)		City of Heidelberg (Office for Urban development and Statistics)	City of Vaasa	Centre for Urban Development - Finance Administration
Positsioon	Strategic planning specialist	Strategic planning specialist	Head of office	External Relations Officer (eelnevalt	Team leader

				Director of Development)	
Meil	Jsvobodnik@ostrava.cz	KBonito@ostrava.cz	gabriela.bloem@heidelberg.de	susanna.slotte-kock@vaasa.fi	L50T@kk.dk

INTERVJUUD JA SEMINARID

Siseriikliku analüüsi raames korraldati kolmes formaadis intervjuusid ja seminare:

- ekspertintervjuud;
- fookusgrupi intervjuud;
- valideerimisseminar.

Intervjuudesse valiti osalejad vastavalt nende rollile ja kogemustele regionaalsel ning kohalikul tasandil muudatuste elluviimisel. Ettepanekuid osalejate osas esitasid nii eksperdid, Tellija esindajad kui ka grupiintervjuudes osalenud ise.

TABEL 11. EKSPERTINTERVJUUDE KOOSSEIS

ORGANISATSIOON	ESINDAJA
Grupp 1	
Sotsiaalministeerium	Maris Mälzer
Maaeluministeerium	Olavi Petron
Keskkonnaministeerium	Getlyn Denks
Grupp 2	
Rahandusministeerium	Katri-Liis Ennok
Kultuuriministeerium	Veronika Valk-Siska
Grupp 3	
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Ott Kasuri
Tallinna Linnavalitsus	Toomas Haidak

TABEL 12. FOOKUSGRUPPIDE KOOSSEISUD

ORGANISATSIOON	ESINDAJA POSITSIOON	ESINDAJA NIMI
Pärnu linnapiirkond		
Grupp 1		
Pärnu linnavalitsus	Teenistuse juhataja	Anneli Lepp
Pärnu linnavalitsus	Osakonna juhataja	Kaido Koppel
Pärnu linnavalitsus	Abilinnapea	Mart Järvik

Pärnu linnavalitsus	Linnapea	Romek Kosenkranius
Pärnu linnavalitsus	Abilinnapea	Rainer Aavik
Audru osavallakeskus	Juhataja	Priit Annus
Häädemeeste VV	Vallavanem	Karel Tölp
Grupp 2		
Forwardspace MTÜ	Kaasasutaja	Silver Smeljanski
Raeküla Vanakooli keskus	juhataja	Piia Karro-Selg
Grupp 3		
Pärnumaa arenduskeskus/Pärnumaa OL	Juhatuse liige	Erik Reinhold
Pärnumaa arenduskeskus	Maakonna arendusjuht	Heiki Mägi
Tallinna linnapiirkond		
Grupp 1		
Kiili vallavalitsus	Vallavanem	Aimur Liiva
Tallinna linnakantselei	Finantsteenistuse strateegilise planeerimise osakonna juhtivspetsialist	Mihkel Kaevats
Tallinna linnavalitsus	Abilinnapea	Aivar Riisalu
Jõelähtme vald	Abivallavanem	Art Kuum
Saue vald	Arendusosakonna juhataja	Indrek Eensaar
Harku VV	Abivallavanem	Vello Viiburg
Maardu linn	Arendus-ja transpordinõunik	Väino Moor
Rae vald	Abivallavanem	Priit Põldmäe
Grupp 2		
	Ettevõtja	Ave Habakuk
Luite Selts		Jaak Ader
Linnalabor		Johanna Pirrus
Grupp 3		
Põhja-Eesti ühistranspordikeskus	tegevdirektor	Terje Villemi
HOL	Tegevdirektor	Joel Jesse
Ida-Virumaa linnapiirkond		
Grupp 1		
Jõhvi vallavalitsus	Arendusnõunik	Rein Luuse
Narva Linna Arenduse ja Ökonoomika Amet	Projektide teenistuse juhataja	Anne Veevo
Toila vald	Abivallavanem	Urmas Aunap
Toila vald	Vallavanem	Eve East

Toila vald	Arendusnõunik	Mehis Luus
Kohtla-Järve linn	arendusnõunik	Valeri Korb
Narva-Jõesuu linnavalitsus	projekti- ja hankespetsialist	Angelina Liiv
Grupp 2		
Kirderanniku koostöökogu	Juhatuse esimees	Tiit Salvan
VKG	Arendusosakonna juhataja	Indrek Aarna
Linnaprojektid MTÜ	Esimees	Andrei Dekelbaum
Grupp 3		
IVEK	Vanemkonsultant	Lauri Jalonen
IVIA	Juhatuse liige	Kersti Raja
TÜ Narva kolledž	Direktor	Marek Sammul
TalTech Virumaa kolledž	Direktor	Mare Roosileht
Tartu linnapiirkond		
Grupp 1		
Tartu LV	Abilinnapea	Reno Laidre
Elva	Arendusosakonna juhataja	Kertu Vuks
Kastre	Vallavanem	Priit Lomp
TOL	Juhataja	Sven Tobreluts
Grupp 2		
Lõunakeskus	Arendusjuht	Jaan Lott
Fortum	Juhatuse esimees	Margo Külaots
Gobus	Teenindusdirektor	Sirle Prangel
Supilinna Selts	Liige	Esindaja
Karlova Selts	Juhatuse liige	Aili Saluveer
Annelinna Selts	Juhatuse esimees	Riina Kallas
Ihaste Selts	Liige	Kalle Pilt
Tähtvere Selts	Juhatuse liige	Mariliis Vaht
Tartu KÜ liit		Esindaja
Eesti KÜ liit	Tartu esinduse juhataja	Dagmar Matiisen
Tartu Linna Pensionäride Organisatsioon “Kodukotus”:	Juhataja	Malle Salk
Puuetega inimeste koda	Tegevjuht	Senta Michelson
Eesti Roheline Liikumine	Liige	Kärt Puusepp
Fridays for Future Eesti	Liige	Henri Holtsmeier
Tartu Liiklejate Koda	Liige	Aksel Part
Grupp 3		

Tartumaa Ühistranspordikeskus	Juhatuse liige	Tõnis Piir

TABEL 13. VALIDEERIMISSEMINARIL OSALEJAD

NIMI	ORGANISATSIOON	POSITSIOON
Andres Heldring	Rahandusministeerium	regionaalarengu osakond
Veiko Lember	TTÜ	vanemteadur
Garri Raagmaa	Tartu Ülikool	Pärnu kolledži direktor
Joel Jesse	Harjumaa Omavalitsuste Liit	tegevjuht
Tiina Beldsinsky	Harjumaa Omavalitsuste Liit	
Lauri Jalonen	IVEK	vanemkonsultant
Marek Sammul	TÜ Narva kolledž	Direktor
Heiki Mägi	Pärnumaa arenduskeskus	maakonna arendusjuht
Sven Tobreluts	Tartumaa OVL	tegevjuht
Lauri Alver	RTK	linnapiirkondade rahastamise RÜ, talituse juht
Ivan Sergejev	MKM	Ehitus-ja elamuosakond
Veiko Sepp	RAKE	vanemanalüütik, vahearuande autor
Ave Habakuk		vabakutseline, liikuvuse eestkõneleja
Siiri Silm	Tartu Ülikool	

LISA 2. SISERIIKLIKE DOKUMENTIDE ÜKSIKASJALIK ÜLEVAADE

RIIKLIKU TASANDI ARENGUDOKUMENDID

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Säästev liikuvus leiab dokumendis palju käsitlust, peamiselt koos atraktiivse linnaruumiga. Piirkondade sidustatuse suurendamiseks nähakse ette ka transpordiühenduste parendamist. Prioriteediks on transpordiühenduste arendamine terviklikes toimepiirkondades, mille jaoks nähakse ette investeeringud regionaalsete ühistranspordikeskuste, sõlmjaamade ja kohalike teede tarvis. Pealinnapiirkonna puhul on eraldi välja toodud tervikliku ühistranspordisüsteemi arendamine.

Linnaruum. Linnapiirkondades peetakse oluliseks majandusliku, sotsiaalse ja elukeskkonna säästvat arendamist, sh. valglinnastunud lähitagamaa arenguvajadusi. Ida-Virumaa linnapiirkonnas nõuab eritähelepanu uute ettevõtete ja töökohad loomine ning mahajäänud sotsiaalne ja füüsiline taristu.

Nutikad lahendusi soovitatakse kasutada igapäevaste teenuste kättesaadavuse parandamisel hõreasustusega äärealadel, sh „transpordi ja teenuste infrastruktuuri säästlikumal, uuenduslikumal ja polüfunktsionaalsemal korraldusel".

Koostöö ja kaasamine. Igapäevaste teenuste korraldamisel hõreasustusega äärealadel mainitakse kogukondliku koostöö olulisust ja rõhutatud kogukonna kaasamise vajalikkust. Kaasavat ja kogukonnaalgatusi toetavat linnaarengut nähakse ette ka eraldi meetmena, muuhulgas otsest kodanikualgatuste toetamist elukeskkonna arendamisel ja kogukonnateenuste osutamisel. Omavalitsuste-vaheline vähene koostöö on märgitud ka hetkeolukorra analüüsis, muuhulgas mainitakse, et „vähest omavalitsuste koostööd on osaliselt soosinud ka maakondlike arengukavade nõrk staatus riiklike investeeringute ja eraldiste suunamisel." Riiklike ning regionaalsete arengukavade seotus on hetkeseisus pigem juhuslik kui süsteemne, st et arengukavadel puudub järgnevus. Kohaliku ja regionaalse arengu võimekuse ning koostöö tugevdamine on toodud välja eraldi meetmena, mille raames viiakse läbi koolitusi, stažeerimist, töötatakse välja normatiivsed abinõud ja õigusaktid, lisaks toetatakse maakondlike arenduskeskuste võrgustikku.

Integreeritud territoriaalsed investeeringud. Mainitakse siduvaid eelarvelisi kohustusi, mis on populaarseks mudeliks OECD riikides. Regionaalse tasandi arengukavad on sisendid keskvalitsuse tasandi poliitika kujundamisel, erinevaid valitsemistasandeid ühendavad regionaalarengu ning programmide juhtkomiteed, samuti ka erinevad toetus- ja finantsinstrumendid.

Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030.

Säästev liikuvus. Probleemina tuuakse välja ühistranspordi arengu takerdumist. Visioonina on esile toodud keskkonnasõbralik transport. Transpordisüsteemi arendamisel on eesmärkideks kergliikluse ohutuse tõstmist, ühistranspordisüsteemi mugavdamist ning maanteevedude vähendamist. Konkreetsed meetmeted on säästva ja integreeritud transpordi arendamine, sellealase teadlikkuse tõstmine ning regulatsioonide/toetuste süsteemi arendamine ühistranspordi arendamiseks.

Koostöö ja kaasamine. Keskkonnastrateegia on seotud mitme valdkonnastrateegiaga, koostööd mainitakse ning valmidus koostöö tegemiseks on olemas. Kaasamine on mainitud visioonide osas, kus peetakse oluliseks „kaasamist hindavat ühiskonda".

Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21

Säästev liikuvus. Keskkonnamõju vähendamiseks nähakse ette säästva transpordi mudelit. Aasta 2030 visioon näeb ette keskkonnasõbralike transpordiliikide osakaalu tõusu.

Linnaruum. Visioon aastaks 2030 näeb ette atraktiivset ja mitmekesist linnakeskkonda ja soovitakse, et Eestist on kujunenud „Põhjamaade Dublin“: „kohaks, kus on võimalik ühendada mitmekesine ja mõnus elu ning vaba aja veetmine kaasaegse rahvusvahelise tootmise ja äriga.“

Koostöö ja kaasamine. Kaasamist on poliitikakujundamisel mainitud, samas pigem riiklikul tasandil („Riik loobub otsuste tegemise monopolist“). Kaasamist arengukavade koostamisse on teadmusühiskonna valdkonnas tegevussuundade all ka mainitud, samuti valdkondade vahelist koostööd (nt. era- ja avaliku sektori koostöö või rahvusvaheline koostöö).

Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030

Säästev liikuvus. Käsitletakse kliimamuutuste võimalikku mõju transpordisüsteemidele, näiteks, et äärmuslike ilmastikunähtuste sagenemise tõttu võivad transpordiühendused katkeda. Tõrked transpordis mõjutavad ka muid eluvaldkondi. Otseselt säästvat liikuvust dokument eraldi esile ei too.

Linnaruum. Käsitletakse kliimamuutuste mõju linnaruumile. Muuhulgas käsitletakse meetmeid kliimamuutustega kohanemiseks linnakeskkonnas kuid meetmete mõju hinnatakse kaudseks.

Koostöö ja kaasamine. Kliimamuutustega kohanemiseks peetakse oluliseks nii keskvõimu, regionaalse kui ka KOV tasandi koostööd. Enam on mainitud siiski rahvusvahelist arengukoostööd, millega kliimamuutuse vastu võideldakse. Kaasamist dokument eraldi välja ei too.

Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes.

Uuringu jaoks olulisi märksõnu uuring ei kajasta. Küll aga pakub territoriaalse tüpoloogia integreeritud linnaarengu meetmete kavandamiseks Eesti suuremates linnapiirkondades, jaotades teenuste (nagu kirjakast, külakeskus-seltsimaja ning lähiliikumispaik) liigid koduläheduse ja olulisuse põhjal. Kohalike teenusega seotud linnaarengu meetmeid oleks tarvis kavandada võimalikult madalal tasemel ja olema kättesaadavad olema (eri transpordiviise kombineerides) kuni 25 minutiga. Kohalike lihtteenuste hulka kuuluvad põhikool, lasteaed, spordisaal, välispordiväljak, noortekeskus, rahvamaja, raamatukogu, postkontor, sularahaautomaat, päevakeskus, sotsiaaltöötaja kabinet, tankla ja valla/linnavalitsus. Kohalikud põhiteenused, mille kättesaadavus peaks olema kuni 30 minutit, peaksid olema reguleeritud keskuslinna ja KOV koostöö tasandil. Nende hulka kuuluvad esmatasandi tervisekeskus, haruapteek, vabatahtlik päästeüksus ning piirkonnapolitseinik. Järgmisesse tasandisse kuuluvad kohalikud kvaliteetteenused, nagu näiteks apteek, hambaravipraksis, maagümnaasium jms, mida oleks targem arendada piirkondlikul tasandil. Regionaalsed teenused peaksid olema kavandatud aga maakondlikul tasandil. Samas on oluline, et arvestatakse siiski kõikide KOV-ide huvidega ning taoliste teenuste planeerimisel tehakse koostööd. Samas jaotab dokument siiski vaid teenustasandeid, mitte meetmeid, mis tähendab, et kindlat vastust küsimusele ei anna, kuid annab potentsiaalseid ideid.

Eesti inimarengu aruanne 2019/2020. Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud.

Artikkel „Planeerimisvabaduse võidukäik eeslinna-Eestis“ käsitleb eeslinnastumisest tulenevaid probleeme ja mõju elukvaliteedile. Eeslinnastumine muudab ruumimustrid, mida linnahalduses arvesse tuleb võtta (fooritsüklid, bussiliinid ja halduskorraldus) ja kasvatab linnapiirkonna omavalitsuste ühisotsuste vajalikkust hüvede ja teenuste pakkumisel ning arvestaksid mõjudega vähemalt kümnendi jagu ette.

Transpordi arengukava 2014-2020

Säästev liikuvus on juhtmõiste, mida järgitakse kogu arengukava vältel. Eesmärgiks on „mugav ja nutikas liikumiskeskkond“, mille alt leiab suurel hulgal säästva liikuvuse meetmeid. Muuhulgas nähakse ette sundliikumise asendamist ja vähendamist ning säästlikumate liikumisviiside: jalgsi ja jalgrattaga kulgemise

ning ühistranspordi eelistamist autotranspordile. Eraldi tähelepanu saavad terviklahendused linnalises piirkonnas.

Linnaruum. Kvaliteetne linnakeskkonna planeerimisel eelistatakse säästva liikuvuse hierarhiat (jalgsi -> ratas -> buss/troll -> rööbastransport -> autotransport).

Nutikad lahendused. Mugava ja nutika liikumiskeskkonna oluliseks meetmeks on intelligentsete transpordisüsteemide arendamine, millega soovitakse muuta liikumine mugavamaks, efektiivsemaks, ohutumaks ja säästlikumaks. Tarkade lahenduste kasutuselevõtmiseks soovitakse arendada:

- transpordisüsteemi andmete reaalajas kogumise taristut;
- uudsete pilootprojektide elluviimist era- ja avaliku sektori koostöös;
- integreeritud transpordiliikide vahelist reisiplaneerimist või lisateenuseid (piletimüük);
- ning isesõitvate sõidukite ohutu regulatsiooni väljatöötamist.

Koostöö ja kaasamine. Regionaalset koostööd on mainitud Rail Balticu jm rahvusvahelise koostöö raames.

Transpordi ja liikuvuse arengukava aastateks 2021–2030 koostamise ettepanek.

Arengukava koostamisel lubatakse arvesse võtta erinete tarkade lahendustega seotud elemente, kuid kuna arengukava on vaid koostamise ettepaneku faasis, ei leidu selles veel konkreetseid eesmärke, meetmeid ega tegevusi.

Energiamajanduse arengukava aastani 2030

Säästev liikuvus. Säästev liikuvus ja transport on energiamajanduse arengukavas olulisel kohal, kuna kasutab olulisel määral energiat. Visioon aastaks 2030 näeb ette, et transpordisektori sääst at energiakasutust. Konkreetse meetmena nähakse biometaani kasutust ühistranspordi (hangete puhul konkreetne nõue, et biometaani oleks teatud hulgal kasutusel). Mitmed meetmed on sarnased või seotud transpordi arengukavas välja toodutega, näiteks tõhus sõidukipark või individuaaltranspordi nõudluse vähendamine. Samas käsitleb dokument transpordiküsimusi valdkondlikul tasandil, mitte otseselt linnapiirkondades.

Linnaruum. Linnaruumi kujundamisel eluasemekeskkonna kvaliteedi tõstmise eesmärgil peetakse oluliseks tehnilist, sotsiaalset, keskkondliku ja majandusliku aspekti ühendamist ehk valdkonnaülest integreeritust ehk. Samas dokument otseselt linnaruumiga seotud probleem ei käsitle, vaid jääb valdkondlikule tasandile.

Nutikad lahendused. Mainitakse nutikat maksukeskkonda, kuid mitte „nutika terviklahenduse“ kontekstis.

Koostöö ja kaasamine. Koostöö käsitlemine toimub dokumendis rahvusvahelise koostöö mõistes. Kohalikke omavalitsusi mainitakse mõnel puhul, näiteks „üürieluasemete rajamise riiklik toetamine ja olemasolevate elamute rekonstrueerimine üürimise eesmärgil koostöös nii kohalike omavalitsuste kui ka erasektoriga“, kuid pigem sektoriaalse koostöö tasandil. Kaasamist dokument eraldi välja ei too.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020 – IKT Arenguprogramm

Säästev liikuvus. Säästvat liikuvust arenguprogramm eriti ei puuduta, paaril korral vaid seoses nutikate lahendustega, mainides näiteks, et asjade internet on võimaldanud nutikamaid transpordilahendusi.

Nutikad lahendused. IKT arengukava seab üldeesmärgiks „Eestis hästi toimiva ning turvalise keskkonna arendamine nutikate IKT lahenduste laialdaseks kasutamiseks ja loomiseks.“ St kogu arengukava eesmärk on erinevate nutikate lahenduste kasutuselevõtu võimaldamine. Nutikaid lahendusi mainitakse kahel korral ka hetkeolukorra analüüsi all, seoses asjade interneti (*Internet of Things*) ja tarkade tootmislahendustega.

Koostöö ja kaasamine. Hetkeolukorra analüüsis mainitakse mitmeid olemasolevaid kaasamistööriistu (osalusveeb, rahvaalgatus.ee, citizen.os) ning eesmärgiks on nende edasi arendamine. Muuhulgas

mainitakse, et kaasamise eesmärkide puhul on IKT arengustrateegial mitmeid ühiseid jooni ülalmainitud Regionaalarengu strateegiaga, kuna läbi kaasamise soodustatakse kogukonna algatusi toetavat arengut. Koostööd mainitakse pigem rahvusvahelise koostöö võtmes, näiteks „Seistakse vaba ja avatud interneti (sh sotsiaalmeedia kanalite) kasutamise õiguste ja võimaluste eest rahvusvahelisel tasandil ja panustatakse oma ettepanekutega vastavasse rahvusvahelisse koostöösse". Koostööst räägitakse ka IT-sektori siseselt (edendatakse avaliku sektori IT-juhtide teadmisi ja koostööd võrgustike ja ürituste kaudu). Räägitakse ka sekotriteülesest koostööst, peamiselt avaliku ja erasektori kontekstis.

Heaolu arengukava 2016-2023

Koostöö ja kaasamine. Koostööst on dokumendis eraldi lõik, mis käsitleb nii valdkondade-, sektorite kui ka avaliku võimu erinevate tasandite vahel. Lõik rõhutab kaasamise vajalikkust („Koostöö hõlmab ühtlasi huvirühmade kaasamist ning vabaühenduste ja kogukondade võimestamist".) Kaasamist mainitakse dokumendis veel mitmeid kordi, muuhulgas rõhutatakse puudega inimeste kaasamise olulisust.

Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon.

Arengukontseptsioon on dokument, mis määratleb avaliku võimu ning kodanikualgatuste vastastikku täiendavaid rolle, sealjuures annab sisendit, milliste ideede kohaselt kodanikualgatused ning kaasamine peaks toimima. Kuna tegemist pole arengukavaga, vaid üldsõnalise kontseptsioonidokumendiga (ning mingil määral ka vananenud, kuna eksisteerib aastast 2002), siis antud uuringule see olulist sisendit ei anna. Samas tuleks kontseptsioonist tulenevaid kaasamispõhimõtteid arengukavade koostamisel rohkem jälgida.

Kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020.

Enamike märksõnade puhul arengukavast sisendit ei leia, tarkade lahendustega seoses leiab „… nutika lahenduse loomine tellimuspõhiseks infoedastuseks riigis ja kogukonnas planeeritavatest otsustest ning neis kaasarääkimise võimalustest". See tähendab, et märgitakse nutika lahenduse vajalikkust kaasamise kontekstis.

Koostöö ja kaasamine. Kaasamine on dokumendis olulisel kohal poliitikakujundamise seisukohast. Kaasamise suurendamist ei käsitleta eraldi eesmärgina, vaid ühe meetodina tegevuste elluviimiseks. Kodanikuühenduste kaasamisel on mitmed eelised eraettevõtete või avaliku sektori ees, kuna omavad ainulaadseid teadmisi ja kompetentsi. Alaeesmärkidena tuuakse välja kaasamiskultuuri parandamine ning koostöövõimalustest teadlikkuse tõstmine. Konkreetse tegevuse näitena tuuakse välja KOV-i ametnike koolitamist kaasamisekspertideks. Soovitakse suurendada vabatahtlike osakaalu kaasamises.

Kodanikuühiskonna programm 2021-2024.

Koostöö ja kaasamine. Programmi üheks eesmärgiks on kaasava poliitika kujundamine ning kaasamise edendamine on märgitud eraldi meetmena. Nagu eelnev dokument, rõhutab seegi programm vabatahtliku kaasamise vajadust. Kaasamist käsitletakse regionaalsel tasandil. Mainitakse, et KOV-i tasanditel juba toetatakse vabaühenduste ja vabatahtlike tegevusi, kuid süsteemne ja võrgustikupõhine kaasamine ning kogukondade võimestamine vajab veel arendamist. Kitsaskohtadena tuuakse välja kaasamise formaalsust ja ajalist kiirustamist, samas ka vabaühenduste vähest suutlikkus kiirelt reageerida ning infot töödelda.

LINNAPIIRKONDADE ARENGUDOKUMENDID

TARTU LINNAREGIOON

Tartu linna arengukava 2018-2025 on selge sõnastusega dokument viitega konkreetsetele tegevustele ja nutikatele projektidele.

Säästev liikuvus. Transport, selle taristu arendamine ning säästev liikumine on olulisel kohal (erinevate transpordiliikide arendamine, elanike liikumisvajadustest lähtuv transpordisüsteemi planeerimine). Integreeritud tegevuse näideteks on säästvat liikumiskäitumist soodustava parkimiskorralduse kujundamine (sh pargi-kõnni- ja pargi-sõida-süsteemi juurutamine), aga ka mugava ja keskkonnasõbraliku ühistranspordisüsteemi, sh. rattaringluse töölerakendamist. Lisaks viitavad integreeritud lahendustele orienteeritusele säästva liikuvuse ja linnaruumi ühine kujundamine. Näiteks kavandatakse rattaringluse laiendamist linna lähiasulatesse, eesmärgiga vähendada autotranspordi negatiivset keskkonnamõju ja parkivate autode hulka linnapildis (maa-alused parklad, parkimismajad).

Linnaruum. Tartu plaanib kaasata aktiivseid linlasi, kodanikuühendusi ja naabervaldasid planeerimisprotsessidesse piirkonna elu- ja külastuskeskkonna parandamiseks. Integreeritud lahenduste näitena on nimetatud tänavate rekonstrueerimisel kliima soojenemisega kaasnevate riskide leevendamist tänavahaljastusega, tänavate projekteerimisel ja ehitamisel tänavadisaini elementide kasutamist. Eesmärgiks on seatud ühtse rohe- ja puhkealade võrgustiku väljaarendamine ja looduskeskkonna jätkusuutlikkuse tagamine, sh haljasalade arendamine, vabaõhu puhkamisvõimaluste mitmekesistamine (nt kämpingud, liiklusvabaduse puiestee projekt), aga ka kliimasoojenemisest tulenevate riskidega arvestamine (suurem sadevee hulk, soojasaarte vältimine).

Nutikad lahendused. Tarkade lahenduste näidetena kaalutakse alternatiivsete liiklemisvõimaluste kasutuselevõttu (tramm, iseliikuvad sõidukid jms), aga ka uusimate nutilahenduste kasutamist liikluskorralduses. Uuendusi planeeritakse ka haridusmaastikul ("Haridusuuenduste väljatöötamisel osalemine ning nende rakendamine") ning ettevõtluse valdkonnas (uute tehnoloogiate ja teadussaavutuste tutvustamine ning tehnosiirde toetamine, teadusmahuka ettevõtluse toetamine). Turismivaldkonna arendamiseks planeeritakse luua innovaatilisi IT- lahendusi ja – teenuseid. Teenuste arendamisel nähakse ette uute digivõimaluste rakendamist, mis tagaksid nii linlaste parema teenindamise kui linnaametnike rahulolu (sh paberivaba asjaajamine, kaugtöö juurutamine jms). Eesmärgiks on seatud säästva elamumajanduse ja energiatõhususe põhimõtete rakendamise (osalemine energiasäästuprojektides SmartEnCity[84], energiatõhusa ehitamise arendamine koostöös TREA-ga). Tarkade lahenduste juurutamise toetavate tegevustena on igas valdkonnas välja toodud teadusuuringute läbiviimist, aga ka osalemist rahvusvahelistes koostöövõrgustikustikes, Targa linna strateegia edasiarendamine, erinevate teavituskampaaniate korraldamist (säästev renoveerimine) ja koolitamist (keskkonnateadlikkuse tõus).

Koostöö ja kaasamine. Koostööd planeeritakse ülikoolidega (ülikoolide ja ettevõtjate koostöö arendamine, uuringud ja analüüsid sotsiaalprobleemide lahendamiseks, ülikoolide ja teiste haridusasutuste koostöö jne). Prioriteediks on kodanikualgatuse soodustamise, tõstes esile koostöö arendamise vabaühenduste ja neid toetavate organisatsioonidega linnaelu probleemide lahendamiseks (kaasav eelarve jms). Tegevussuunana on planeeritud interaktiivse kaasamiskeskkonna loomine, sh. avaandmete kättesaadavuse parandamine. Elanike tagasisidet kogutakse rahulolu monitooringu kaudu.

Integreeritud territoriaalse investeeringu mudeli komponendid. Tartu plaanib linnapiirkonna arenguks kaasata rahastamist erinevatest allikatest (nt linnapiirkondade jätkusuutliku arengu meede, koolivõrgu korrastamise meede, Euroopa Liidu heitmekaubanduse kauplemissüsteem, Kredex jne), aga ka ise jätkata nutikate lahenduste toetamist (toetatakse SA Tartu Teaduspargi arengut ja jätkata hiljuti alustatud spin-off ettevõtete loomise ja arengu toetamisega sissemaksega loodavasse spin-off fondi). Tartu piirkonnast pärineb ka üks näide linna- ja maapiirkonna integreeritud lahenduste projektist - toidukoridor. Eesmärgiks on viia kokku linnas olevad tarbijad ja maapiirkonnas olevad tootjad, et lühendada kohaliku toidu teekonda[85].

Tartu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014 – 2020 ja Tartumaa 2040 arengustrateegiad annavad ülevaatlikke suuniseid. Maakonnastrateegia keskendub kõikides kohalike omavalitsuste

[84] Projekti aluseks on Smart Zero Carbon City kontseptsioon, kus linna ökoloogiline jalajälg ja energia nõudlus on viidud miinimumini, rakendades kaasaegseid tehnoloogiaid, mis säästavad energiat ja tõstavad kasutajate teadlikkust. Energiavarustus baseerub täielikult taastuvatel kohalikel energiaressurssidel, milliseid hallatakse nutikate lahenduste abil. Nimetatud põhimõtted mudeldatakse ja viiakse ellu kolmes „majakalinnas" - Vitoria Gasteiz (Hispaania), Tartu (Eesti) ja Sønderborg (Taani). Tartu pilootprojekti peamiseks ideeks on "hruštšovkade" piirkonna (kesklinna piirkond) kujundamine "smartovkade" piirkonnaks.

[85] https://urbact.eu/food-corridors

põhitegevuse valdkondades koostöö kujundamisele ning teadmiste parandamisele, eesmärgid jäävad pigem üldsõnalisele tasemele (näiteks, tõhus energiakasutus suunaga täistaastuvenergiale). Ruumiplaneerimisel viitab maakonnastrateegia pigem maakonnaplaneeringule (rohevõrgustiku hoidmine vastavalt maakonnaplaneeringule). Maakonnastrateegias on välja toodud põhilised väljakutsed (näiteks turismi suunal kogu Lõuna-Eesti kaasamine) aga ka omavalitsustepõhised arengusuundumused ja võimalikud ühisprojektid. Näiteks on Tartu puhul välja toodud Tartu maaressursi puudus tootmis- ja elamupiirkondade rajamiseks, rääkimata turismi- ja rekreatsiooniruumide pakkumisest, mistõttu on tarviline neid kavandada ühiselt. Tartut ümbritsevate valdade väljakutsetena on välja toodud valla elamualade teedega ühendamist Tartuga (Luunja, Kambja), Tartu-Elva ühistranspordi ühendused (rongi- ja bussipeatuste juurde viivad kergliiklusteed), Tartusse suunduvate maanteede läbivus jne. Kokkuvõttes on kesksel kohal sujuv ja pidev ühilduvus Tartuga, aga ka koostöö turismi arendamisel (Emajõe võimaluste rakendamine, atraktsioonid, marsruudid), mis ühte või teist pidi haakuvad linnapiirkonna väljakutsete lahendamisega ning mille baasil on võimalik planeerida nii integreeritud tegevusi kui leida nutikaid lahendusi.

Linnapiirkonna strateegia annab ülevaate linnapiirkonna asendist, piiridest ja linnamustrist, tuues välja selle tugevused (rohevõrgustiku teljeks on Emajõgi) ja väljakutsed (transpordisaaste, suurenev energiatarve jne), pakkudes põhjalikku ülevaadet mõjutavate trendide kujunemisest. Eesmärgid ja tegevussuunad ühtivad paljuski sellega, mida on kirjeldatud maakondlikus arengustrateegias ja ka Tartu linna arengukavas, tuues esile konkurentsieeliseid loovaid väärtusi (Tartu lennujaama areng, reisirongi ühendus, reisisadam Tartus). Uuringu skoobiga seonduvalt on tegevussuundadest esile toodud õhuheitmete koguste vähendamist, ühistranspordi eri liikide integreerimist, kergliiklusteede arendamist, keskkonnasõbralike liikumisviisise propageerimist. Tegevuskava seevastu keskendus üksikute kitsakohtade lahendamisele suunatud tegevuste kirjeldamisele (lasteaia kohtade loomine ja kergliiklusteede rajamine).

PÄRNU LINNAREGIOON

Pärnu arengukava aastani 2035 arvestab linna ja tagamaa toimimist ja ühtset arendamist, sest haldusreformiga liitus Pärnu linnaga kolm maaomavalitsust ning kujunes pindalalt suurim linn Eestis.

Säästev liikuvus. Pärnu keskseks väljakutseks on elanike vajadusi arvestav transpordikorraldus, rõhuasetus on rongi- ja lennuliikluse kiiretel ühendustel. Planeeritakse sise- ja välisühenduste paremaid üleminekuid: raudteejaama, bussijaama, sadama ja lennujaama ühendamist ühtsesse võrku. Nutikaid lahendusi ei mainita, säästev ja jätkusuutlik liikuvus on kaudselt esindatud „Puhta linna“ kontseptsioonis (keskkonnasõbralikkuse eelistamine kõikides aspektides).

Linnaruum. Looduskeskkonna väärtustamine on Pärnu linna arenguprioriteet ja turismiarendamise alustalade. Elukeskkonna kvaliteet tähendab haljastus- ja hoonestuslaadiga arvestavaid uusehitised, sidusat puhkealade võrgustikku, tõhusalt ja säästvalt toimivat taristut. Pärnu lähtub kontseptsioonist „Puhas linn“. Avaliku linnaruumi kvaliteedi tõstmisel on sihiks seatud kergliiklejate mugavus.

Nutikad lahendused on Pärnus strateegilistes suundades: „luua tingimused nutikate töökohtade tekkeks, mis annab konkurentsieelise Riia ja Tallinna vahelise asukohana“. Täiendavalt püritakse IT-lahenduste rakendamisel Eesti parimaks omavalitsuseks, et tagada mugavaim ligipääs teenustele.

Koostöö ja kaasamine. Kogukonna initsiatiivi on esile tõstetud kultuurivaldkonnas identiteedi ja traditsioonide säilimiseks. Eesmärgiks on eri sektorite ja valdkondade koostöö tähtsustamine ning selge, süsteemse ja ennetava infovahetuse tagamine erinevate sihtgruppidega.

Pärnumaa arengustrateegia 2035+ fookus on kiired ühendused ja parema ligipääsu tagamine: Rail Baltica, Via Baltica, Pärnu lennujaama rekonstrueerimine, kergliiklusteede arendamine, erinevate transpordiliikide üleminekute sujuvuse parandamine. Prioriteetne on Pärnumaa ühistranspordikeskuse selle võimekuse tõstmine valdkondliku katusorganisatsioonina. Lisaks on mainitud meretranspordi võimalusi (sadamate arendamine, Pärnu jõe kasutamine). Energiavaldkonnas on tegevussuunaks vähese keskkonnamõjuga energiatootmine. Tarkadele lahendustele viitab tegevussuund „Regionaalse innovatsioonisüsteemi ja ettevõtluse arengut toetava taristu ning tugisüsteemide edasiarendamine“, sh arengukiirendi rakendamine. Pärnumaa järgnevate aastate prioriteedid on seotud suurte transpordiprojektide (Rail

Baltica, Via Baltica, Pärnu uus sild), aga ka Pärnu haigla ja Pärnu kolledži võimekuse tõstmisega, mille baasil kujundatakse regionaalset innovatsioonisüsteemi (kompetentsikeskus, kiirendi). Pärnumaa omavalitsuste prioriteetsed projektid on eelkõige omavalitsuste kesksed (koolid, teenuskeskused, hooldekodud, kohalikud teed) ning ühisprojekte Pärnu linnaga esile ei tooda. Erandiks on Tori vald, kes planeerib kergliiklusteede ühendusi Pärnu linnaga. Koostöö aluseks on maakonna mainekuvand ja suurte taristuprojektide elluviimine.

Pärnu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia toob esile nii ühenduste parandamist kui ka suuremat energiasäästu ja rohelahendusi (rohemajanduse kompetentsikeskus).

TALLINNA LINNAREGIOON

Säästev liikuvus. Tallinna üheks prioriteediks on linnaruumi ligipääsetavus ja keskkonnasäästlikkus. Liikuvusvaldkonna eesmärgiks on suurem säästlike liikumisviiside osakaal, milleks rakendatakse erinevaid meetmeid (liinivõrgu areng, jalakäijate ala laiendamine vanalinnas, Tallinna linnapiirkonna liikuvuskava koostamine, teenuse „Pargi ja reisi“ arendamine jne). Olulisel kohal on rattasõidu osakaalu suurendamine (rattateede arendamine, rattaparkimiskohtade rajamine, sh eraomanike poolt) (Tallinna rattastrateegia 2018- 2027). Säästva liikuvuse suunal on eesmärgina toodud säästlike, alternatiivsetel kütustel (nt elekter, gaas) põhinevate transpordivahendite propageerimine ja kasutamise soodustamine (laadimisvõimaluste loomine, gaasitanklate rajamine, parkimiskohad jne) (Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030).

Linnaruum. Linnaruumi kujundamisel on aluseks säästva arengu põhimõtted (linnakeskkonna tihendamine, seni kasutamata alade kasutusele võtmine, uute elamupiirkondade rajamisel endiste tööstusalade kasutuselevõtu eelistamine jne). Tallinna haljastuse arendamisel on eesmärk luua toimiva rohevõrgustiku (metsad, pargid, puiesteed kui ühtne võrgustik) ning mitmekesise looduse ja maastikuga väärtuslik ja esteetiline elukeskkond. Tallinn planeerib välja töötada ökoloogilise tasakaalu säilitamiseks ning puhkeotstarbeks vajalike alade skeemi (Tallinna keskkonnastrateegia 2030). Üldiselt on Tallinn seadnud linna rohestamise ja keskkonnasõbralikuna hoidmise prioriteediks (roheline ja keskkonnasõbralik linn, sh looduse mitmekesistamine, terviklik haljastus, veekeskkonna kaitse, välisõhu parandamine, jäätmete tekke vähendamine, keskkonnateadlikkuse suurendamine).

Nutikad lahendused. Tallinn jätkab nn targa linna kontseptsiooni arendamist. Tallinna linna arengukavas kirjeldatakse, et tänaste väljakutsete lahendamiseks on vajalik rakendada uudseid lahendusi (“Linnakeskkonna arendamisel on üha olulisem kasutada tänapäevaseid uuenduslikke lahendusi, kaasates nende väljatöötamisse teadusasutusi ja erasektorit ning rakendades rahvusvahelist kogemust”). Uusi lahendusi plaanitakse võtta kasutusele erinevates valdkondades - teede kasutusaja pikendamiseks uued tehnoloogiad, tooted ja materjalid; uued lahendused hoonete energiasäästlikkuse ja energeetilise mitmekesisuse tõstmiseks, sh keskkonnasõbralike küttelahenduste eelistamine; “Pargi ja reisi” teenuse arendamine. Nutika võrgu arendamist kirjeldatakse Tallinna Säästva Energiamajanduse Tegevuskavas (2011-2021), mille kaudu saab tarbija osta elektrit lähimalt tootjalt, vähendades võrgukadusid. Strateegiliseks tegevussuunaks on teadusasutuste kaasamine teadmistepõhiseks linnajuhtimiseks.

Nutikaid lahendusi mainib ka Saue valla arengukava: “Rattaparklate ja/või ratta hoiukohtade rajamine logistiliselt sobivatesse paikadesse (raudteejaamad, Pargi ja Reisi parklad, suuremad kaubanduskeskused jne), kasutades võimalusel IKT-l põhinevaid lahendusi (nt Kaasiku, Riisipere, Turba)” ning „Tänavavalgustuse rekonstrueerimine tiheasustusaladel, sh Saue linnas ja Laagris (tarkade lahenduste kasutuselevõtt).“ Ka Harku valla strateegia mainib nutikate tänavavalgustuslahenduste kasutuselevõttu.

Samuti leiab Tallinna nutikate lahenduste kohta infot nende kodulehelt. Muuhulgas leiab sealt ka avaandmeid ning teavet erinevate süsteemide kohta, mida Tallinn kasutusele on võtnud või püüab võtta. Näidete hulgas leiduvad targad liiklusmärgid, avalike ürituste korraldamise portaal (AKIS), targad tänavasüsteemid (valgusfoorid, ilmajaamad). Samas on informatsioon väga limiteeritud ning mitmest alapunktist leiab märke, et “informatsiooni on lisandumas”.[86]

[86] https://www.tallinn.ee/eng/tallinnovations/

Koostöö ja kaasamine. Tallinna arengudokumentides kirjeldatakse kõige põhjalikumalt linnaelanike kaasamisvõimalusi, näiteks linnaelanike ümarlaudade korraldamine, linnaelanikke kaasava projekti "Tallinna positiivne programm" elluviimine ning linnaelanike ja kodanikuühenduste tegevuse toetamine. Jätkatakse linnaelanike teavitamist linna tegevusest, toetatakse kodanikuühiskonna arengut ja asumipõhiseid kodanikualgatusi, tõhustatakse koostööd vabaühenduste ja ärisektoriga. Kaasamisel planeeritakse rakendada IT-lahendusi (Tallinna linna infotehnoloogia strateegia 2015-2018).

Avalike teenuste osutamisel, linnalise piirkonna arendamisel ja elukeskkonna kvaliteedi parandamisel tõhustatakse koostööd Harjumaa kohalike omavalitsustega. Naaberomavalitsustega nähakse ette tihedat koostööd (nt looduskeskkonna parandamisel - Harku järv, Ülemiste järv).

Integreeritud territoriaalse investeeringu mudeli komponentide ja nende planeerimise suunal on kirjeldatud kompetentsikeskuste loomist ülelinnaliste funktsioonide täitmiseks.

Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia dokumendis keskendutakse hariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamisele, mitmekülgse sotsiaalhoolekande tagamisele ning eri liikumisviise lõimiva ning inimsõbraliku ja keskkonnasäästliku avaliku ruumi kujundamise põhimõtete kirjeldamisele. Kuigi linnapiirkonna strateegia on kohe aeguv dokument, siis probleemid on linnapiirkonnas jäänud endiseks ning on kajastatud ka tänases maakonna arengustrateegias. Dokumendis uuringu skoobist lähtuvat täiendavat infot ei leidunud, sh ei kirjeldatud tegevuste integreerimist ega uusi lahendusi või valdkondi, kus neid rakendada.

Harjumaa arengustrateegia toob esile parima elukeskkonna, kiired, mugavad ja keskkonnasäästlikud ühendused. Tegevusuundades on kvaliteetse elukeskkonna loomisel nimetatud koostöölahenduste kujundamist, taristu pikaajalist planeerimist ningenergiatõhusaid lahendusi. Positiivse näitena on Harjumaa strateegias tegevussuunad jaotatud kolme vastutustasandi vahel: riiklik, regionaalne ja kohalik. Üldjoontes on riigi tasandi rolliks suuremahuliste taristuprojektide elluviimine (põhimaanteede, raudtee ehitustööd, riiklikud planeeringud, aga ka sotsiaalvaldkonnas tugikeskuste süsteemi loomine), regionaaltasandil regionaalsete analüüside koostamine (koolivõrgu analüüs), aga ka piletisüsteemi edasiarendamine ning kohalikul tasandil põhiteenuste tagamisega seotud tegevused (e-teenuste arendamine, lasteaiakoha tagamine jne).

Arengudokumentide sidususe poolest on valdkondlikest arengukavadest olulisem maakonnaplaneering, mis aitab piirkonnaüleseid lahendusi leida.

IDA-VIRUMAA LINNAREGIOONID

Säästev liikuvus. Transpordiühenduste parandamine, tugevdamine on välja toodud nii maakondlikus arengustrateegias (transpordiühenduste tugevdamine – laeva- ja lennuühenduse loomine, rongi ja bussiliikluse tihendamine, sh maakonnasisene bussitransport objektidele ja tagasi) kui ka leidnud kajastust erinevate omavalitsuste arengukavades (nt „Kohtla-Järve arengukava - linnas toimib hea transpordikorraldus ning välja on arendatud kergliiklusteede võrgustik"). Säästva liikuvuse arengule leidus viiteid siiski vaid Sillamäe arengukavas – „linna arengut toetab kaasaegne ja keskkonnasõbralik tehniline infrastruktuur ning esmatähtis on nõuetekohase vee- ja kanalisatsiooniteenuse tagamine ning autostumise ja liikluse intensiivistumisega kaasnevate transpordiküsimuste lahendamine". Ühistranspordi arengus nähakse maakonna tasandil olulist elukeskkonna parandamise funktsiooni. Oluline on nii Tallinn-Narva maantee olukord, kiire rongiühendus ja rongiühenduse elektrifitseerimine, kui ka laevaühendus Soomega, lennujaam ja kergliiklusteede võrgustik. Samuti on maakonna tasandil oluline Tallinn – Narva – Peterburg suunaga seotud arengud (Ida-Viru maakonna arengustrateegia).

Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegias mainitakse tegevsusuunana ühtse transpordivõrgu teemaplaneeringu koostamist ning peetakse oluliseks koordineerimismehhanismi rakendamist linnapiirkonna omavalitsuste koostöös.

Linnaruum. Sihiks on seatud maakonna energiatootmise liikumine keskkonnasõbralikumale tehnoloogiale, mis parandab elukeskkonda (Ida-Viru maakonna arengustrateegia). Linnapiirkonna elukeskkonda mõjutab ka tööstusalade ja kaevandusalade väljaarendamine uues funktsionaalsuses, sh kaevandusalade sulgemise järgse veerežiimi muutustest tulenevate tagajärgede vältimine ja leevendamine. Suunaks on võetud

kinnisvaraturu korrastamine (elukondlik, tööstus jm). Viiakse ellu elukondliku kinnisvaraturu korrastamise programmid kasutusest väljas olevate hoonete lammutamise, elanike ümberasustamise jm kaudu. Toimub tööstuskinnisvara väljaarendamine kaasaegses kvaliteedis (Ida-Viru maakonna arengustrateegia). Enamus Ida-Viru linnapiirkonda kuuluvatest omavalitsustest nimetas prioriteetse eesmärgina elukeskkonna kvaliteedi tõusu (nt Narva-Jõesuu arengukava – „tondilosside" kordategemine").

Maakonna arengustrateegia tasandil pöörati olulist tähelepanu ressursitõhususe ja keskkonnasõbralikkuse programmide rakendamisele, aga ka ringmajanduse arendamisele ning PÕXIT-iks ette valmistumisele. Enamus piirkonna omavalitsusi siiski säästvale ja jätkusuutlikule arengut eraldi tähelepanu ei pööranud, va Sillamäe linn („linnas tegutsevate ettevõtete, asutuste ja majapidamiste looduskasutus on jätkusuutlik ning elanike tervist ja looduskeskkonda säästev").

Targad lahendused. Targad lahendused Ida-Viru linnapiirkonnas on eelkõige suunatud uute tööstussuundade väljatöötamisele (nt maakonda uute põlevkivisektorist sõltumatute tootmiste ja teenuste loomine, unikaalsete kvalifikatsioonide õppe väljaarendamine maakonnas. Unikaalsed kvalifikatsioonid võimaldavad maakonnas mitmekesistada ettevõtlusvõimalusi, valdkondadevahelise innovatsiooni arendamine, toetatakse innovatsiooni koostöös ülikoolidega ning erinevate valdkondade ettevõtetega) (Ida-Viru maakondlik arengustrateegia). Targa linna lahendusi on mainitud „Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegias" (2015-2020), viidates sellele, et linnapiirkond peaks sisaldama nutikate lahendustega atraktiivseid alasid. Tegevussuundade all on välja toodud „maastikukujundamine, linnaruumi esteetika ja funktsionaalsuse kujundamine; ranniku- ja rohealade kompleksne väljaarendamine rekreatsiooni otstarbel; vanade amortiseerunud hoonete lammutamine; elamualade kavandamine ja rajamine; eluruumi üüripindade ehitamine, roheasumite rajamine; alakasutatud alade kompleksne taaselavdamine."

Koostöö ja kaasamine. Ühel või teisel kujul on koostööd mainitud kõikides piirkonna arengudokumentides. Maakonna arengustrateegias on seatud sihiks kogukonna ja kolmanda sektori panuse kasvatamine sotsiaalvaldkonnas (parandatakse kolmanda sektori võimekust teenuseid disainida, uued võimalused kogukondade kaasamiseks). Lisaks planeeritakse haridusasutuste ja ettevõtete koostöö parandamist, sh Põlevkivi Kompetentsikeskuse arendamise kaudu. Sihiks on võetud ettevõtjate võrgustumise soodustamine, sh turismiettevõtjate maksimaalne kaasamine koostöösse. Narva linn on eesmärgiks seadnud tõhustada koostööd kolmanda sektoriga („kolmanda sektori ürituste ja projektide toetamine; riigi-, era- ja kolmanda sektori kaasamine linna arenguküsimustesse").

Integreeritud territoriaalse investeeringu mudeli komponentide ja nende planeerimise sisendina võib käsitleda näiteks kahetasandilist ühistranspordikeskuse mudelit – maakondlik (Narva, Jõhvi), piirkondlik (Kiviõli, Kohtla-Järve, Iisaku). Lisaks arendatakse piirkonnas Põlevkivi kompetentsikeskust.

Narva linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014 – 2025 käsitleb Narva linna, Narva-Jõesuu linna ja Vaivara valla omavalitsusi. Dokument tõi strateegiliste eesmärkidena esile ettevõtluse, tänapäevase elukeskkonna ning avalikud teenused. Ida-Viru piirkonnas on kesksel kohal ettevõtluse arendamine. Avaliku ruumi arendamise seisukohast on strateegias planeeritud avaliku ruumi korrastamist (parkide ja rohealade korrastamata seisund), alakasutatud alade arendamist, piirkonnasisese taristu arendamist (suurenev autoliikluskoormus) ja ka välisühenduste võimaluste parendamist.

Jõhvi ja Kohtla-Järve jätkusuutliku arengu strateegia 2015 – 2020 strateegilisteks suundumusteks on hariduse parandamine, ettevõtlusvaldkonna arendamine (sh alakasutatud aladele funktsiooni leidmine) ning toimiv transpordivõrgustik, sh kergliiklusteed.

LISA 3. DOKUMENDIANALÜÜSIS KASUTATUD DOKUMENDID

Mustaga on märgitud eelisjärjekorras uuritavad dokumendid. Halli värvusega on märgitud dokumendid, mida vaadatakse siis, kui selgub eelnev oluline viide teistest põhidokumentidest (sh kehtetud dokumendid).

TABEL 14. DOKUMENDIANALÜÜSIS KÄSITLETUD DOKUMENDID

EESTI LINN	SEOTUD DOKUMENT (LINGID KÜLJES)
TALLINNA LINNAPIIRKOND	• Harju maakonna arengustrateegia 2035+ • Harju maakonna arengustrateegia 2025 • Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia ja tegevuskava • Ida-Harjumaa jäätmekava 2015 - 2020 • Lääne-Harjumaa (Saue valla, Saue linna, Harku, Keila, Kernu, Nissi, Padise) jäätmekava 2015–2020 • Suvilapiirkonnad Tallinna regioonis • Harju maakonna turismi arengustrateegia 2025 MAAKONNAPLANEERING • Harju maakonnaplaneering 2030+ • Harju maakonnaplaneeringu 2030+ keskkonnamõju strateegiline hindamine • Harju maakonnaplaneering 2030+ Ruumilise arengu analüüs • Harjumaa tõmbekeskuste määratlemine • Harjumaa keskuste uuring. Kogutud andmed.
Tallinna linn	ÜLDDOKUMENDID * Strateegia “Tallinn 2030” * Tallinna arengukava 2018–2023 * Tallinna positiivne programm 2018–2022 * Tallinna keskkonnastrateegia aastani 2030 * Tallinna Liikuvuskava 2035 * Tallinna linna infotehnoloogia strateegia 2015-2018 LINNAOSADE ARENGUKAVAD * Põhja-Tallinna arengukavale aastateks 2014-2018 * Kesklinna linnaosa arengukava aastateks 2012-2016 * Lasnamäe linnaosa arengukava aastateks 2015–2020 * Pirita linnaosa arengukava aastateks 2012–2016 * Tallinna vanalinna arengukava 2014–2021 LINNAKESKKOND * Tallinna Rattastrateegia 2018 - 2027 * Välisõhus leviva müra vähendamise tegevuskava Tallinnas aastateks 2014-2018 * Tallinna keskkonnakaitse arengukava 2013-2018 * Tallinna haljastu tegevuskava aastateks 2013-2025 * Säästva energiamajanduse tegevuskava aastateks 2011–2021 * Tallinna keskkonnatervise tegevusplaan * Tallinna teine elamuehitusprogramm • Parem mobiilsuse korraldus ja ligipääs avalikele hoonetele. HARIDUS * Tallinna noorsootöö arengusuunad 2018-2020

	* Tallinna koolieelsete munitsipaallasteasutuste arendamise programm 2013-2021 "Lasteaiakoht igale lapsele * Tallinna huvihariduse võrgu arengukava 2007–2017 * Tallinna munitsipaalüldhariduskoolide võrgu korrastamise kava 2013-2021 RAHVASTIK JA TERVISHOID * Tallinna rahvastiku tervise edendamise arengukava 2017 - 2021 * Tallinna sotsiaalhoolekande arengukava 2012-2027 * Alkoholismi ja narkomaania ning HIV ja AIDSi leviku ennetamise tegevuskava Tallinnas aastateks 2013-2017 ETTEVÕTLUS * Tallinna ettevõtlus- ja innovatsioonistrateegia 2014-2018
Maardu linn	* Maardu linna arengukava 2014-2025 * Maardu linna energiamajanduse arengukava 2017-2027 * Maardu linna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava 2016-2027 * Maardu Linna Noorsootöö arengukava 2018-2025
Saue linn	Vt. Saue vald
Saue vald	* Saue valla arengukava ja Saue valla eelarvestrateegia * Saue valla ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2018-2029 * Saue valla Turba aleviku soojusmajanduse arengukava 2018-2028 * Saue valla teehoiukava 2018-2021 * Saue valla Laagri aleviku kaugküttepiirkonna soojusmajanduse arengukava 2015–2025 kinnitamine VÄLISRAHASTUSEGA PROJEKTID - https://sauevald.ee/valisrahastusega-projektid-alates-2018
Jõelähtme vald	• Jõelähtme valla arengukava 2019-2025 • Jõelähtme valla tervise- ja heaoluprofiil 2020 • Jõelähtme valla elanike arvu sesoonse muutuse ja töökohtade paiknemise analüüs
Kiili vald	• Kiili valla arengukava 2019-2030
Rae vald	• Rae valla arengukava 2016-2025 • Lisa 1 - Hetkeolukorra analüüs • Rae vallaelanike rahulolu-uuring 2018 • Rae valla jäätmekava 2016-2020 • Rae valla haridusvõrgu arengukava aastani 2021
Saku vald	• Saku valla arengukava 2035+ • Saku valla jäätmekava 2018-2021
Harku vald	• Harku valla arengukava aastani 2037 • Harku valla profiil
Viimsi vald	• Viimsi valla arengukava 2020-2024 • Viimsi valla tänavavalgustuse arengukava 2019-2029 • Viimsi valla heakorra ja haljastuse arengukava 2018-2028 • Viimsi valla teedevõrgu arengukava 2018-2028 • Viimsi valla haridusasutuste info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arengukava 2014-2016 • Viimsi valla turismi arengukava aastani 2025 • Viimsi valla sotsiaalhoolekande ja rahvatervise arengukava 2013-2020

PÄRNU LINNAPIIRKOND	• Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ • Pärnu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia ja tegevuskava 2014-2020 • Edela-Eesti asustuse elujõu säilitamine (2018) • Pärnumaa elanike liikumisharjumused ja -hoiakud (2019) MAAKONNAPLANEERING • Pärnu maakonna planeering • Pärnu maakonna ruumilise arengu analüüs • Pärnumaa maavarad • Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne
Pärnu linn	• Pärnu linna arengukava aastani 2035
Sindi linn	• Sindi linna arengukava aastani 2020 • Tori, Tahkuranna, Surju ja Paikuse valla ning Sindi linna ühine jäätmekava aastateks 2016-2021 • Tori valla arengukava 2018-2030
Audru vald	• Audru Valla arengukava 2014-2025
Sauga vald	• Sauga valla arengukava aastateks 2011-2020 • Tori valla arengukava 2018-2030
Paikuse vald	• Paikuse valla arengukava 2015-2024
Tahkuranna vald	• Tahkuranna valla 2017-2020 arengukava • Häädemeeste valla arengukava 2019-2024
TARTU LINNAPIIRKOND	• Tartumaa arengustrateegia 2040 • Tartu maakonna arengustrateegia 2014-2020 • Tartu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia ja tegevuskava 2014–2020 • Tartumaa kõigile (2009) • Tartumaa ühistransportiuuring (2009) MAAKONNAPLANEERING • Tartumaa maakonnaplaneering 2030+ • Tartumaa maakonnaplaneering - Asustuse arengu suunamine ja toimepiirkondade määramine • Tartumaa maakonnaplaneeringu lisa 5: „Tartumaa ruumilise arengu analüüs“
Tartu linn	• Arengustrateegia TARTU 2030 • Tartu linna arengukava 2018-2025 • Tartu linna üldplaneeringu 2040+ keskkonnamõju strateegiline hindamine VALDKONDLIKUD ARENGUKAVAD • Tartu linna õhukvaliteedi parandamise kava benso(a)püreeni osas • Kultuuristrateegia 2030 • Tartu linna säästva energiamajanduse tegevuskavas aastateks 2015–2020 • Tartu linna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava aastateks 2016–2030 • Tartu linna välisõhus leviva keskkonnamüra vähendamise tegevuskava • Tartu linna jäätmekava 2020–2023 • Tartu linna transpordi arengukava 2012–2020 • Tartu liiklusohutusprogramm aastateks 2017-2025 MUUD UURINGUD

	• Rattaliiklusega seotud uuringud • Tartu ettevõtlusuuring 2019 • Arengustrateegia "Tartu 2030" mõjuanalüüs • Tartu linna ettevõtluskeskkonna arendamine • Tartu linna välisõhus leviva keskkonnamüra vähendamise tegevuskava aastateks 2019-2023 • Tartu linna ja lähiümbruse liikuvusuuring • Parem mobiilsuse korraldus ja ligipääs avalikele hoonetele.
Tartu vald	• Tartu valla arengukava 2018-2030 • Tartu valla jäätmekava 2018-2023
Luunja vald	• Luunja valla arengukava 2019-2027 • Luunja valla kultuuri, spordi ja noorsootöö arengukava 2015-2022 • Luunja valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava 2018-2029
Tähtvere vald	• Areng käsitletud Tartu arengukavas.
Ülenurme vald	• Kambja valla arengukava 2020 - 2030
Ida-Viru linnapiirkonnad	• Narva linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia ja tegevuskava 2014 – 2025 • Ida-Viru maakonna arengustrateegia 2019 – 2030+ • Ida-Viru maakonna optimaalse ja sidustatud transpordi (sh kergliiklusteede) võrgustiku toime kavandamine (2015) MAAKONNAPLANEERING • Ida-Viru maakonnaplaneering 2030+ • Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne • Ida-Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering „E20 Jõhvi-Narva teelõigu trassikoridori täpsustamine ja Narva ümbersõidu trassikoridori määramine" • Ida-Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Ida-Virumaa põlevkivikaevandamisalade piirkonna ruumiline planeering" • Ida-Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Ida-Virumaa tehniline infrastruktuur" • Ida-Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused" • Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia ja tegevuskava 2015-2020
Narva linn	• Narva linna arengukava 2008-2023 • Narva linna kultuuristrateegia 2030 • Narva sotsiaalhoolekande arengukava 2014 - 2020 • Narva sadamate arengukava 2009-2018
Narva-Jõesuu linn	• Arengukava 2025
Sillamäe linn	• Sillamäe linna arengukava 2019-2023
Vaivara vald	• Vaivara valla arengukava aastateks 2015-2020 • Vaivara valla jäätmekava 2011-2015
Kohtla-Järve linn	• Kohtla-Järve linna arengukava 2016-2034
Jõhvi vald	• Jõhvi valla arengukava 2019 – 2025 • Jõhvi valla teehoiukava projekt 2019- 2022
Kohtla vald	• Kohtla valla arengukava 2014- 2024 • Toila valla arengukava 2018-2030 • Kohtla valla terviseprofiil 2016 - 2020

Kohtla-Nõmme vald	• Kohtla-Nõmme valla terviseprofiil 2016 - 2024
Toila vald	• Toila valla arengukava 2018-2030 • Toila valla terviseprofiil 2016

RIIKLIK (JA EL) TASAND
ÜLDINE * Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 KESKKOND • Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030 • Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21 * Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 * Riigi jäätmekava 2014-2020 * Eesti maaelu arengukava 2014-2020 • Euroopa Liidu seitsmes üldine keskkonnaalane tegevusprogramm aastani 2020. „Hea elu maakera võimaluste piires“; kokkuvõte siin • Peipsi, Pihkva ja Lämmijärve, Emajõe ning seotud jõgede kalda- ja veealade kasutamise uuring ASUSTUS • Uuring: „Asustuse arengu suunamise ülesande lahendamise võimalused maakonnaplaneeringus“ (2014) • Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes • Eesti väikeasulate uuring • Eesti inimarengu aruanne 2019/2020. Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud TRANSPORT • Transpordi arengukava 2014-2020 • Transpordi ja liikuvuse arengukava aastateks 2021–2030 koostamise ettepanek ENERGIA • Energiamajanduse arengukava aastani 2030 * Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030 * Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020 INTEGRATSIOON * Eesti riikliku integratsioonipoliitika lähtekohad mitte-eestlaste integreerimiseks Eesti ühiskonda MAJANDUS * Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 * Tõhustamiskava raport: ettevõtlus, innovatsioon * Eesti infoühiskonna arengukava 2020 – IKT Arenguprogramm * Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 IKT * Eesti infoühiskonna arengukava 2020 SOTSIAALHOOLEKANNE • Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020 * Heaolu arengukava * Täiendatud "Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020" KAASATUS * Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon * Kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020 * Kodanikuühiskonna programm 2021-2024

LISA 4. LÜHENDID JA MÕISTED

Andmepõhine käsitlus – metoodika, mis hõlmab endast laiapõhjalist andmekogumist ja -analüüsi.

Avaandmed – masinloetavad andmed, mis on avalikult kättesaadavad ja kasutatavad.

Avatud innovatsioon – innovatsiooni- ja arendusparadigma, mis soosib osapooltevahelist info ning oskusteabe jagamist.

Funktsionaalne linnaregioon (ka linnapiirkond) – piirkond, mis hõlmab endas keskuslinna ja tagamaad, kust toimub igapäevane pendelränne keskuslinnaga.

Funktsionaalne tagamaa – regioon, mis ümbritseb keskuslinna ja kust toimub igapäevane pendelränne.

IKT-lahendused (ka digilahendused) – teenused, tugiteenused ning laiemas mõistes kogu taristu, mille toimimine sõltub info- ja kommunikatsioonitehnoloogiast.

Integreeritud arengutegevus – arengutegevus, kus ühe lahendusega adresseeritakse mitme eri valdkonna vajadusi (valdkondadeülene integreeritus) või lahendus hõlmab endas mitut omavalitsust (regionaalne integreeritus).

Integreeritud linnaplaneerimine – strateegiline linnapiirkonna planeerimine, mis järgib integreeritud arengutegevuse põhimõtet.

ITI ehk Integreeritud territoriaalne investeering – regionaalse arengu rahastusinstrument, mis võimaldab investeeringuid eri arenguvaldkondade üleselt.

ITI-strateegia – arengustrateegia (ja sellega kaasnev dokument), mis kehtestab ITI teostamise põhimõtted ning millega kaasneb vastav tegevuskava.

ITI-liit – ITI teostamiseks moodustatav omavalitsuste liit.

ITI regionaalne koordinaator – ITI planeerimist ja teostamist ning ITI-liiduga kaasnevat kommunikatsioonitööd koordineeriv organ.

Keskuslinn – funktsionaalse linnapiirkonna keskmesse jääv linn selle halduslikus piiritluses.

Kompetentsikeskus – konsulteeriva funktsiooniga institutsioon, mis koondab oma ala eksperte.

Linnapiirkond – linn ja sellega seotud tagamaa, vt. „funktsionaalne linnapiirkond“.

Nutikad lahendused – Nutikad lahendused on algatused või lähenemisviisid, mis digitaalsete või ka muude valdkondlike uuenduslike võimaluste abil aitavad edendada inimeste heaolu ning pakkuda tõhusamaid, jätkusuutlikumaid ja kaasavamaid linnateenuseid ning -keskkonda.

Pargi-ja-reisi-süsteem – linna lähiste parklate võrgustik, mis võimaldab autoga liiklejal vahetada auto mugavalt ühistranspordi vastu.

Rohelised lahendused (ka rohelahendused) – looduslikke ökosüsteeme toetavad ning keskkonna seisukohalt jätkusuutlikud projektid.

Rohestamine – arengutegevus, mis hõlmab roheliste lahenduste juurutamist.

Rohevõrgustik – linnaruum, mis toetab looduslike ökosüsteemide loomulikke funktsioone.

Tagamaa – vt „funktsionaalne tagamaa“.

Targa linna kontseptsioon – linnapiirkonna arendamine, mis põhineb andme- ja teaduspõhisel käsitlusel ning kus probleemide lahendamiseks juurutatakse nutikad lahendusi ning IKT-lahendusi.

Valglinnastumine – funktsionaalse linnapiirkonna laienemine ümbritsevatesse piirkondadesse.

CIVITTA International
info@civitta.com
+372 735 2802
www.civitta.com

CIVITTA Estonia
info.ee@civitta.com
+372 646 448 8
www.civitta.ee

CIVITTA Latvia
Info.lv@civitta.com
+371 277 055 85
www.civitta.lv

CIVITTA Lithuania
info.lt@civitta.com
+370 685 266 80
www.civitta.lt

CIVITTA Finland
Info.fi@civitta.com
+358 505 261 694
www.civitta.fi

CIVITTA Poland
Info.pl@civitta.com
+48 690 001 286
www.civitta.pl

CIVITTA Ukraine
Info.ua@civitta.com
+380 442 270 140
www.civitta.com.ua

CIVITTA Slovakia
info.sk@civitta.com
+421 901 700 574
www.civitta.sk

CIVITTA North Macedonia
info.mk@civitta.com
+389 75 230 439
www.civitta.com

CIVITTA Romania
Info.ro@civitta.com
+403 180 535 88
www.civitta.ro

CIVITTA Moldova
Info.md@civitta.com
+373 797 550 99
www.civitta.md

CIVITTA Kaliningrad
Info.ru@civitta.com
+7401 253 074 8
www.civitta.ru

CIVITTA St. Petersburg
info.spb@civitta.com
+7 812 9886816
www.civitta.ru

CIVITTA Belarus
Info.by@civitta.com
+375 296 018 517
www.civitta.by

CIVITTA Serbia
Info.rs@civitta.com
+381 11 2435 489
www.civitta.rs

CIVITTA Bulgaria
Info.bg@civitta.com
+359 89 861 0857
www.civitta.com

CIVITTA Denmark
Info.dk@civitta.com
+452 762 80 83
www.civitta.com

\ WE ENJOYED WORKING WITH YOU